

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 9 9. marca 1978 Leto XVI

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

Glavni in odgovorni urednik:
SILVO TERŠEK

Novinarji:
Milena Strajnar, Tone Urbas, Milan Vogel, Bojana Žokelj Jesih

Tehnični urednik:
Sine Kovič ml.

Tajnica uredništva:
Mara Okorn

Telefon uredništva: 327-780

Letna naročnina 180 din, za inozemstvo 190 din; posamezna številka v prosti prodaji 4 din

Uprava in naročninski oddelček »TV-15«:
Miklošičeva 28, pp 598 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Tekoči račun:
501000-833-30005 pri SDK Ljubljana

»TV-15« izhaja vsak teden – izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28.

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28, pp 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo
Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 421/1-72 od 12. 4. 1974 se za »TV-15« ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

Tisk:
CGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Volitve pred durmi
str. 3

Obsodba
Oberhauserja potrjena
str. 4

Korenine naše
revolucije so globoke
str. 6

Lovrenško osvobojeno
ozemlje
str. 8

Dan, ko govori cvetje. Govori povsod tam, kjer ženska enakopravno z moškim dela in gradi, ustvarja in odloča. Prav slednje pa je najlepša zgodovinska preosnova zagnanega govora, ki ga je imela Klara Zetkin leta 1910 na kongresu socialističnih žena v Københavnu. Tistega dne je predlagala, da naj postane 8. marec dan mednarodne solidarnosti žena v boju za emancipacijo in enakopravnost.

Ženske v Jugoslaviji so na tej poti že zelo daleč. Ustava in zakoni jim zagotavljajo vse pravice, za katere si ženske v prenekaterih drugih delih sveta še le prizadevajo. Naš samoupravni družbeni sistem jim omogoča, da enakopravno z moškimi planirajo, ustvarjajo in razpolagajo z rezultati skupnih prizadevanj. Toda, če se naša praksa včasih odmika od z zakonom opredeljenih pravic žena, so temu krivi le posamezni značaji in predsodki. Za to pa ni v naši družbi nobenega opravičila. Ženske v Jugoslaviji so se potrjevale v predvojnem delavskem gibanju, bile so enakovredno vključene v narodnoosvobodilni boj in povojno izgradnjo. Tudi v današnjem trenutku je število evidentiranih kandidatk za volitve v delegatske skupščine, v organe upravljanja in odločanja, samo potrditve, da pri nas ženska osamosvojitve ni samo proklamirana ideja.

Tisti, ki si postavljajo vprašanja o naši prihodnosti, naj si ne delajo skrbi

Vedno poudarjamo, da je komunistična partija vodilna in idejnopolitična usmerjajoča sila. Komunistov pa je tudi v vojski velik odstotek, zlasti voditeljev; skoraj vsi voditelji so komunisti. Kadar pri nas govorimo o armadi, ne mislimo samo na regularno, ampak na vse ljudstvo, ki je zajeto v sistem splošne ljudske obrambe.

Splošna ljudska obramba, ki je pri nas uzakonjena, zajema več milijonov ljudi. Danes imamo v okviru tega sistema že skoraj milijon oboroženih, ki se vadijo skupaj z regularno vojsko. Skratka, pri nas, če bo treba, bo vse ljudstvo, vsi tisti, ki so sposobni, na bojišču.

Ne bi želel, da bi si napak tolmačili, kar sem rekel o vlogi naše armade. Ne mislimo, da lahko armada nekega dne vzame v svoje roke državno upravo. Ne gre za to. Armada je tista sila, ki je poklicana, da brani državo, in samo v tem smislu je najvažnejši dejavnik.

Vprašali ste tudi, kaj vse ukrepamo, da bi zagotovili kontinuiteto politike, ki jo vodim, ko načelujem naši državi. Delamo vse, da se v tem pogledu ne bi nič spremenilo. Kot je znano, imamo danes novo organizacijo oblasti, od spodaj do vrha. Danes imamo predsedstvo SFRJ kot kolektivnega predsednika, ki mu načelujem jaz. Predsedstvo je prevzelo tudi precej mojih obveznosti, kajti dela je mnogo. Sem pa tudi predsednik zveze komunistov in vrhovni poveljnik. Moram se ukvarjati tudi z zunanjo politiko in z vprašanji našega notranjega razvoja. Vidite, zato smo ustanovili predsedstvo, da bi se zavarovali pred morebitnimi trenji tudi takrat, ko ne bom na tem položaju.

Enako je tudi, kot sem že rekel, s splošno ljudsko obrambo. Oboroževanje v okvirih splošne ljudske obrambe se nenehno povečuje v skladu z razpoložljivimi sredstvi. To ni le na papirju, to je stvarnost. Pri nas na primer celo tovarne nabavljajo protiletalske topove in drugo orožje za eventualno obrambo. Tudi splošna ljudska obramba bo torej imela vse vrste orožja, seveda pod poveljstvom regularne vojske.

Naš celotni sistem je usmerjen v krepitev enotnosti naše države. Vse naše republike in avtonomne pokrajine imajo svoje pravice v okvirih federacije. Sicer pa to ni nekaj novega. Že pred vojno smo pri nas postavili v ospredje nacionalno vprašanje in ob tem poudarjali, da ga velja rešiti tako, da bo vsak narod imel pravico odločati o svoji usodi in svojem razvoju. Vsa vprašanja, med njimi tudi sporna vprašanja, danes rešujemo z dogovarjanjem. Včasih gre to tudi malce počasneje, bistveno pa je, da probleme rešujemo pravilno, po demokratični poti.

Odlomek iz pogovora, ki ga je imel predsednik Tito 28. februarja letos s komentatorjem »New York Timesa«.

Na povabilo ameriškega predsednika Jimmyja Carterja je predsednik republike Josip Broz Tito od 7. do 9. marca letos na uradnem obisku v ZDA.

Tudi njim bi morali priznati status borca

Odmev na »Kaj se šteje v delovno dobo«, 1. številka TV-15

V 1. številki TV-15 sem v članku (objavljen je na 12. strani), »Kaj se šteje v delovno dobo«, prebral vprašanje tovariša G. F. iz Škofje Loke. Moram takoj povedati, da osebno nimam nič proti temu, če se posamezniki zanimajo in postavljajo razna vprašanja glede uveljavljanja delovne dobe – čeprav v zadnjem času zasledujem v časnikih in medsebojnih razpravah, kako skušajo nekateri dokazovati, da bi jim morali priznati v delovno dobo tudi udeleževanje v nemški vojski glede na to, ker so bili mobilizirani in niso vedeli za narodnoosvobodilno gibanje in podobno.

Vsi starejši borci in občani se še zelo dobro spominjamo, kako je leta 1941 in pozneje KPJ in OF pozivala v boj proti okupatorjem in domačim izdajalcem ter s širjenjem narodnoosvobodilnega gibanja in razvojem narodnoosvobodilne vojske, pa je resnica o naši pravični borbi vedno bolj prodirala do slehernega državljana. Mislim, da je danes govoriti o tem, kako niso vedeli za narodnoosvobodilno gibanje in podobno, slab izgovor.

Ko sedaj razmišljam o tem, kako nekateri poskušajo uveljavljati v delovno dobo tudi tisto, za kar nimajo pravice, se vprašujem, kaj je sedaj z že začeto razpravo o tem, da bi se mladoletnim borcem priznal status borca in tudi tistim borcem, ki so v narodnoosvobodilno vojsko stopili leta 1944, v prvi polovici leta. Osebno poznam več tovarišic in tovarišev, ki so se kot mladoletniki borili v enotah naše narodnoosvobodilne vojske do konca leta 1943 in kasneje. Ti borci so preživeli v naših enotah dve zimi pod težkimi pogoji. Breme, ki jim ga je naložila vojna in tedanji življenjski pogoji, so na njih pustili svoj pečat. Večina jih je danes slabega zdravja in kot taki so tudi za delo omejeno sposobni, pa morajo biti še naprej v delovnem razmerju, da bi dobili zaslužen pokojnino. Ko pa na drugi strani vidim in slišim, kdo si vse hoče pridobiti status borca mislim, da bi mi borci sami sebi naredili krivico, če pustimo v pozabo naše sobojevnike mladoletnike. Osebno mislim in takšnega mnenja so tudi drugi starejši borci, s katerimi sem se pogovarjal, da bi bilo treba mladoletnikom – udeležencem narodnoosvobodilne vojske – priznati status borca tudi pozneje, od 9. 9. 1943 oziroma 13. 10. 1943.

Še posebej bi želel spregovoriti o naših tovarišicah borkah. Poznam primere, ko so želele postati matere, pa zaradi med vojno izgubljenega zdravja niso mogle... Zato so ostale vse življenje nesrečne.

ANTON BUŠLJET
Ulica Pohorskega bataljona 213
p Ljubljana

Tako je ZB NOV »Oskar Kovačič« iz Ljubljane čestitalo svojim članicam za osmi marec:

PONOSNO DAN ŽENA PROSLAVI,
NA PRSI RDEČ PRIPNI SI CVET,
SAJ TUDI TVOJE DELO V TEM JE,
KAR DELA NAM SREČNEJŠI SVET!

(VIDA BREST)

Še o Rašiški četi

Odmev na »Spomini na Rašiško četo«, 8. številka TV-15

Odgovarjam na odmev »Spomini na Rašiško četo«, Jožice Vebletove, ki je bil objavljen v 8. številki in v katerem avtorica omenja netočnosti priimkov Burnik oziroma Dermastja.

Vinko Burnik, Mici in Julka Dermastja so otroci ene matere in rojeni pod isto streho. Loči jih res priimek, kar za dejavnost – pomembno za zgodovino narodnoosvobodilnega boja – nima tolikšnega pomena. Kar se tiče Burdiha in Burnika (pravilno), je napako zagrešil tiskarski škrat. In tako v mojem rokopisu ne najdete omenjeni sestri Burnik! Kdaj je Julka Bradeško, rojena Dermastja, rešila pet partizanov – med njimi tudi mene – verjetno ve le Jožica Veble. Ko tovarišica Vebletova omenja, da so Julki padli trije bratje kot partizani, naj bi napisala, da je bil eden izmed njih tudi Vinko Burnik, pa bi bila zadeva, vsaj tako mislim, pri branju jasnejša.

MARTIN KOS-MARTINOV
Zg. Gameljne 31
P. Šmartno pod Šmarno goro

Kristina...

»Devet Maslovih je bilo partizanov, dva najmlajša, sedem in deset let sta imela, sta bila kurirčka,« pove.

Je hči Brkinov, rodovitne kraške zelenice. In čeprav živi v Novi Sušici, kjer si je ustvarila novi dom, se misli venomer vračajo nazaj. Pripoveduje o Ostrožnem brdu, kjer se je rodila, in o Ostrožanih. O domačiji, ki so ji po domače rekli pri Bečanovih. O materi Jožefi, ki je postala legenda... O Franetu, Tonetu, Mariji, Dragu, Edvinu, Lojzetu, Pavletu, Jožetu, Janezu in Veri. Bratih in sestrah. Tudi o očetu Francetu govori. Garač in poštenjakar je bil, zaveden Slovenec. (»Tak, kakršni so ljudje v teh slikovitih vasicah, obsijanih s soncem, ne z blagodatom!«)

Komaj se je rodila, Kristina Maslo-Fidel, ko so Italijani Ostrožnemu brdu nadeli ime Monte forte, kar pomeni neosvojljiva trdnjava.

Tako se je, še otrok, kalila v letih najhujšega poitalijančevanja. Maternemu jeziku je bil prepovedan vstop v šole, javno življenje. In kdo bi se potem čudil, da so kot organizatorji narodnoosvobodilnega boja v Brkinih in Slovenskem Primorju delovali prav vsi člani Maslove družine: enajst otrok, oče in mati!

Bila je to zavest, izoblikovana iz istih teženj in korenin.

»Devet Maslovih je bilo partizanov, dva najmlajša, sedem in deset let sta imela, sta bila kurirčka,« pove tovarišica Kristina. (Da je bila prva primorska partizanka, mi ni povedala!) »Dne 5. aprila 1942 so fašisti požgali tudi našo domačijo, prvo na Primorskem. Čez dva dni so spet prišli, celo iz Rima, da bi požgano hišo zravnali z zemljo. V opozorilo vsem, ki bi se upirali fašističnemu režimu, so rekli. Očeta so odgnali na otok Ponza, skupaj z vodilnimi italijanskimi komunisti in socialisti, med katerimi je bil tudi Pietro Nenni. Mati je preživela italijanski zapor in internacijo, bila mučena in se po kapitulaciji Italije vrnila domov, da bi se spet borila.«

»Bila ste aktivistka oziroma obveščevalka, borka... Se še spominjate prvih akcij?«

»Kdo bi jih pozabil! Napada na letalsko opazovalnico na Premu in dne, ko smo zaplenili strojnico in strelivo pri Štanjelu. Pa spopada partizanske skupine s karabinjerji in vojaki v Grižah pri Sežani in

tistega, demonstrativnega, na italijansko posadko v Vrbici. Likvidirali smo fašističnega davkarja in vohuna in napadli karabinjerje pod Ostrožnim brdom pri Ambrožiču. Vse to je bilo drugo vojno leto in spisek je še dolg.«

Tudi mimo enega največjih procesov, imenovane »Bratje Maslo«, ki je bil od 25. do 29. junija 1942, ne moreva. Takrat so na smrt obsodili petnajst partizanov in na trideset let ječe sedem. Med obsojenimi sta bila Frane in Drago obsojena na smrt, Lojze kot mladoletnik na trideset let ječe. V tem času so fašisti razpisali 50.000 lir nagrade na glavo brata Draga, narodnega heroja. Tudi mlajša sestra Marica je bila pred rimskim sodiščem obsojena na štiriindvajset let ječe.

Spet priklidem na pomoč besede drugih: Kristina je nad vse cenila svobodo, čast in ljudsko dostojanstvo. Na prvi borbeni klic se je znašla v partizanskih vrstah in puške ni več spustila iz rok. Bila je hrabra, vzdržljiva in pripravljena za domovino, za njeno Ostrožne brdo, storiti vse, tudi žrtvovati življenje.

Nekoliko bolj se Kristina Maslo-Fidel razgovori, ko se spominja svojega prihoda v Loško dolino:

»Spominjam se, bilo je junija 1942. Brat Drago, komandir Brkinske čete, je s skupino novincev že odšel v Loško dolino in je bil tega večera iz zasede hudo ranjen. Vodstvo patrolje je prevzel brat Edvin. Brat Frane je odšel z drugo patroljo na obveščevalno akcijo v okolico Ilirske Bistrice. Tako sem z dobrš-

nim delom čete ostala sama v taborišču. Okrog dvanajste ure so nas napadli. Stražarju Lisjaku so fašisti, ki jih je pripeljal izdajalec, prestrelili puško dvocevko in tako neopazno prišli do našega taborišča. Poveljevala sem umiku čez vodo in cesto med Lunjem in Stružnikom ter borce varno pripeljala čez ovire. Umaknili smo se proti Preložam. Še med napadom je brat Lojze odšel na Ostrožno brdo, da bi iz fašistične postojanke pripeljal mlajša brata Jožeta in Pavleta. Uspelo mu je. Ko se je z njima vračal, je našel prazno taborišče. Bili smo namreč dogovorjeni, da se v primeru napada dobimo na drugi javki. Naslednji dan sem borce oddala bratu Franetu in se s patroljo in z mlajšima bratoma podala v Loško dolino. Blizu Koritnice smo naleteli na močno italijansko zasedo, tudi na Mašunu se je zataknilo. Kljub temu smo brez žrtev poiskali bataljon, ki se je boril pod imenom Miloša Zidanška.«

Tu je Kristina Maslo-Fidel postala borka Loškega odreda in njegove znane Dekliške čete. (»Za moj praznik so me obiskale, vse so me obiskale!«)

Zalost si je v Maslovi družini še naprej podajala roko. Bratov Franeta Masla-Ludvika in Ervina Masla-Stojana ni več. Padla sta v pohodu čez Sočo, v katerem je sodelovala tudi Kristina, 12. novembra 1942. Do zadnjega sta se borila z mnogo močnejšim sovražnikom in si potem sama vzela življenje. In mati? Nekoč so jo dobili s polnim predpasnikom bomb za partizane, jo odgnali v Auschwitz in 26. novembra 1944 še živo odpeljali v krematorij.

Vojne pa še zdaleč ni bilo konec... To je le skromen zapis nekaterih dogodkov iz življenja zavedne slovenske družine, kakor se jih spominja Kristina Maslo-Fidel.

In zavoljo trpljenja, kakršnega je za domovino trpela Maslova družina z Ostrožnega brda, lahko zapišemo: Teh njenih šestdeset let, ki jih je tovarišica Kristina praznovala šestega marca letos, je tudi naših šestdeset let! Kot niso nič manj naši spomini, ki so sklenili to najino srečanje. Spomini na Francjo, Vero in Vido, padle tovarišice Dekliške čete. (»O njih, o njih bo treba pisati!«)

Milena Štrajnar

KRISTINA
MASLO-FIDEL,
prva primorska
partizanka

Civilni invalidi vojne – enako po vsej državi

V ponedeljek, 27. 2. 1978 so v zveznem komiteju za zdravstvo in socialno skrbstvo v Beogradu podpisali dva družbena dogovora na zvezni ravni, ki sta bila v pripravi že od leta 1975. Prvič gre za družbeno dogovarjanje v zdravstvu in socialnem skrbstvu na ravni federacije.

Eden od obeh dogovorov ureja zdravstveni in materialni položaj civilnih invalidov vojne v naši državi. Slednji ne bodo več kot doslej obravnavani kot socialni primeri in ne bodo več prepuščeni občinskim socialnim sredstvom. Republike in pokrajine so se dogovorile, da bodo vse omenjene osebe dobivale civilno invalidnino ter dodatek za nego in pomoč druge osebe, za rehabilitacijo, zdravstveno zaščito, kakor tudi ortopedske in druge pripomočke. S tem dogovorom bodo zaščiteni tudi družinski člani civilnih invalidov vojne.

Med civilne invalide vojne prištevajo družbeni dogovor republik in pokrajin: žrtve fašističnega nasilja, ranjene in poškodovane v vojaških operacijah, žrtve vojnega materiala in žrtve terorističnih akcij in dejanj naperjenih proti SFRJ, njenim narodom in narodnostim. Osebe, ki so bile ranjene ali poškodovane kot pripadniki ali sodelavci sovražnih oboroženih in drugih formacij – teh pravic ne uživajo.

Trenutno ima po vsej državi med štiri do pet tisoč oseb status civilnega invalida vojne. Družbeni

dogovor predvideva priznanje tega statusa vsem tistim, katerih invalidnost je nad šestdesetodstotna. Pričakuje se, da utegne število upravičencev do civilne vojne invalidnine porasti na 25.000.

Postopek za dokazovanje civilne vojne invalidnosti in pravic do civilne vojne invalidnine bo predpisala vsaka republika in avtonomna pokrajina s posebnim republiškimi (oziroma pokrajinskimi) zakonom. Slovenski zakon je, kakor smo že poročali, v zadnji fazi pred sprejemanjem, njegov osnutek pa je že upošteval

bistvena določila dogovora na zvezni ravni (ki je bil ta čas še v pripravi).

Z omenjenim dogovorom bo vprašanje civilnih invalidov vojne v naši državi zadovoljivo rešeno. Tovarišica Zora Tomić, predsednica zveznega komiteja za zdravstvo in socialno skrbstvo pa je v tej zvezi (ob podpisovanju družbenega dogovora) dejala, da je prav v naši državi ta kategorija državljanov izredno primerno zaščitena in da podobne oblike zavarovanja civilnih invalidov vojne v drugih državah ne poznajo.

B. Ž. J.

Pregled štiriletnega dela – Ilirska Bistrica

Petindvajsetega februarja so imeli ilirskobistriški borci volilno skupščino – na njej so pregledali svoje delo v minulih štirih letih ter preračunali naloge, ki stojijo pred njimi.

Delegate in goste je najprej pozdravil predsednik borčevske organizacije Ilirske Bistrice tovariš Slavko Jenko, ki je v nadaljevanju podal tudi poročilo občinskega odbora ZZB NOV Ilirska Bistrica o delu v minuli mandatni dobi.

Tovariš Jenko je dejal, da so si borci organizirano prizadevali, da bi v naši samoupravni socialistični družbi pravilno vrednotili in razvijali pozitivne pridobitve narodnoosvobodilnega boja.

V nadaljnji razpravi so se oglašali številni borci ter obravnavali pomembna vprašanja današnje stvarnosti, probleme, ki se pojavljajo in tudi načine, kako jih reševati. Tako so obravnavali neurejeno zobozdravstveno službo

za borce, predlagali, naj bi vsak kraj oziroma vas imela ob spominu na dan vojne, ki je na kraj najbolj vezan – spominski dan; razprava je v nadaljevanju opozorila na dejstvo, da nekateri skušajo sedaj, po več kot tridesetih letih izsiliti status borca oziroma priznanje posebne dobe, za kar mora komisija še posebno natančno preveriti navedbe prošelj. Za stanovanjske probleme med borci je v Ilirski Bistrici v glavnem preskrbljeno, preveriti pa bo treba, če jih tudi res koristijo, kakor so jim bila dodeljena. Ko je beseda nanesla na ugotavljanje izvora premoženja, so borci z žalostjo ugotavljali, da je tudi v njihovih vrstah nekaj ljudi, ki so pozabili, za kakšne ideale so se borili.

Na volilni konferenci so borci sprejeli tudi obsežen program dela za letošnje leto, ob tem pa tudi ugotavljali svojo še vedno živo aktivnost, ki se kaže navsezadnje tudi v podpori in sodelovanju borcev pri izpolnjevanju samoupravnih odnosov ter kontinuitete revolucije. Za eno od konkretnih nalog so si borci zadali vključevanje v predkongresno dejavnost, kakor tudi v razpravo dokumentov kongresov ZZB NOV in ZK ter s tem v zvezi še zlasti v razpravo vprašanj, ki neposredno zadevajo borce.

Bistriške borce je pozdravil tudi občinski partijski sekretar tovariš Gombač, ki je dejal, da borci delujejo v domala vseh organizacijah v obci-

ni in, marsikdaj dajejo različnim dejavnostim svoj osnovni ton – še zlasti v intenzivnih pripravah na splošni ljudski odpor in družbeno samozaščito.

Na koncu so izvolili novo sestavo občinskega odbora ZZB NOV Ilirska Bistrica, ki šteje 23 članov. Enako so izvolili tudi članke komisij katerih delo se bo vključevalo v delo krajevnih skupnosti, SZDL in drugih družbenopolitičnih organizacij ter bodo pomagale pri usmerjanju članstva pri razvijanju samoupravnih socialističnih odnosov.

Novoizvoljeni tovariši so obljubili, da bodo storili vse, da bodo novozadane naloge, ki stoje pred bistriškimi borci – tudi zares izvršene.

Zora Malečkar

Volitve pred durmi

Volitve so pred vrati – v delovnih organizacijah, krajevnih skupnostih, občinah, republikah... Vsi smo vključeni v pripravo nanje. Borci, ki so še vedno – kot to tako radi pravimo – v prvih vrstah za uresničevanje našega samoupravnega sistema in za uresničevanje naših socialističnih načel, so tudi v tem času nepogrešljivi.

O tem, in o udeležbi borcev v pripravah na volitve smo se pogovarjali na občinskem odboru ZZB NOV Moste-Polje v Ljubljani. Povedali so nam, da obsega njihova občina 17 krajevnih skupnosti, da je od teh pet velikih, mestnih, ki imajo na svojem območju skoncentrirano večje število borcev in udeležencev NOB. Natančnega števila sodelujočih borcev v volilnih odborih ne poznajo, so pa, kakor ob vseh prejšnjih volitvah in drugih akcijah, vsekakor prisotni! Že v pripravah na volitve in ob izkušnjah iz prejšnjih let, so se z ostalimi družbenopolitičnimi organizacijami dogovorili, da velja vključevati v tako delo predvsem čimveč mladih, ki pa jim je seveda treba nuditi pomoč in prenašati nanje izkušnje prekaljenih tovarišev, družbenopolitičnih delavcev na terenu.

V občini Moste-Polje je po zadnjih podatkih evidentiranih 379 kandidatov iz vrst borcev, koliko pa je iz njihovih vrst dejanskih kandidatov, pa ta hip še ni znano. Sicer pa je po uličnih odborih SZDL, ki so evidentirali kandidate za volitve, precej borcev in drugih udeležencev NOB, tistih, ki s svojim dolgoletnim delom na terenu še vedno lahko razdajajo svoje izkušnje, znanje in, ki tudi z zagnanostjo ter ustvarjanjem primernega vzdušja mnogo prispevajo k uspešnosti postopka volitev.

V Mostah in Polju sta najmočnejši – po številu borcev – krajevni skupnosti Moste (678) in Kodeljevo (483) sledijo jim Nove Jarše (385) Zelena Jama (304) in nato ostale. Na Kodeljevem bo na petih voliščih v volilnih odborih vključenih devetdeset ljudi, s plakati so opremili že vsa vidna mesta, primerno bodo uredili tudi volišča, ki jih bodo (že pripravljena) zavarovali pripadniki enot Civilne zaštite. Rezultati volitev bodo znani že dan po volitvah. Upati je, da bodo prav tako kakor v ljubljanski občini Moste-Polje, tudi po drugih občinah priprave na volitve uspešne, da bodo borci vseskozi v pomoč in podporo mlajšim, ki so v volilnih pripravah udeleženi ter, da bodo tako volišča, kakor tudi občani resno in z vso odgovornostjo opravili svojo volilno dolžnost in seveda s tem uveljavili tudi svoje pravice, ter volili za opravljanje odgovornih nalog ljudi, ki so najprimernejši za zastopanje njihovih stališč, mnenj in predlogov.

B. Ž. J.

Še uveljavljanje posebne dobe

Komisija za obravnavo prošelj za priznanje posebne dobe pri občinskem odboru ZZB NOV Moste-Polje v Ljubljani, ki je bila na minuli volilni skupščini na novo izvoljena, je že v kratkem času svojega delovanja obravnavala 26 prošelj. Največ prošelj prihaja iz obrobni občin – t. i. primestnih krajevnih skupnosti. Nekateri prošeljci prej niso poskrbeli za ureditev teh zadev, kar je deloma malomarnost, v precej primerih pa gre za žene, gospodinje, ki so bile doma, nezaposlene in prej niso uveljavljale posebne dobe, ker so (napačno) sklepale, da je to pomembno le zavoljo urejanja pokojnin, niso pa pomislile na zdravstveno varstvo...

Precej je še ljudi, ki še prihajajo na občinski odbor ZZB NOV pozanimati za pogoje, ki jih morajo imeti prošeljci za priznanje posebne dobe. Tovariši na občinskem odboru opozarjajo posameznike, ki prihajajo, naj pohitijo z zbiranjem dokumentacije in vsakogar posebej opominjajo, da bo mogoče posebno dobo uveljavljati le še do 30. junija letos. Upati je, da se ne bodo v zadnjem trenutku začeli priglašati neupravičeni prošeljci, saj je naloga komisije, ki pregleduje prošnje nadvse odgovorna in bi taki primeri le ovirali njihovo delo.

B. Ž. J.

Tržaško prizivno sodišče je 28. februarja t. l. na priziv odvetnika, Filo-grane, obsojenčevega branilca, po kratki, lahko bi rekli čisto formalni razpravi na 2. stopnji potrdilo kazen dosmrtno ječe poveljniku uničevalnega taborišča v Rižarni, esesovskemu obersturmführerju (poročniku) Josephu Oberhauserju, obsojenem v njegovi odsotnosti 29. aprila 1976 pred prvostopenjskim porotnim sodiščem v Trstu za zločine (poboj približno 5000–6000 ljudi), storjene v tem taborišču od 1943 do 1945. leta.

Sicer pa smo o delovanju in sojenju esesovskih zločincev iz specializiranega morilskega odreda Einsatzkommando Reinhard, ki so v letih 1943–45 pobijali svoje žrtve v tržaškem uničevalnem taborišču Rižarni pri Sv. Soboti, po brkinskih, čičarijskih, istrskih, kastavskih in kraških vaseh, v našem listu 1976. leta redno obveščali bralce. Temu problemu so posvetila ustrezno pozornost tudi druga slovenska javna občila. Zato ni potrebno, pa tudi ni mogoče več kot v najbi-stvenejših potezah tega ponavljati. Sam sem poskušal po končanem procesu, izhajajoč iz ugovitvev na sojenju in po pisanju italijanskega tiska v posebnem obširnejšem sestavku zbrati in razčleniti nekatere, po moji sodbi najpomembnejše ne le zgodovinske, pač pa tudi še vedno aktualne politične probleme tega pomanjkljivega, navzlic temu pa za nas, slovenske partizane zelo pomembnega sojenja.

Da bi si ob zaključeni razpravi na prizivnem sodišču laže ustvarili zaokroženo podobo tega zapoznelega, ne pa prepoznega sojenja, bo koristno, da bralce spomnimo le na razloge za njegov začetek in nekatere najpomembnejše elemente:

Kako in zakaj se je začela kazenska preiskava?

V svoji jubilejni številki ob dvajsetletnici izhajanja, 16. maja 1965 je Primorski dnevnik objavil tudi nepopolne seznime žrtev tržaške Rižarne in delni spisek za prisilno delo v Čičarijo mobiliziranih oseb, katerih osebnostne izkaznice so bile ob osvoboditvi najdene v Rižarni, ker je Dietrich Allers, poveljnik uničevalnega odreda Einsatzkommando Reinhard, da bi s tem prikril svojo pravo vlogo, hkrati opravljal tudi neko precej odgovorno vodilno dolžnost pri gradnji vojaških utrd ob gorskih prehodih v Čičariji. Že v naslednjem letu so bila objavljena nekatera dejstva o zločinih EKR tudi v Jugoslaviji.

Prav v letih 1965–66 je sprožilo sodišče za dena-

Prizivni proces o Rižarni

Obsodba Oberhauserja potrjena

cifikacijo v Frankfurtu ob Meini v ZR Nemčiji zoper D. Allersa kazensko preiskavo zaradi njegovega sodelovanja pri organizaciji pobijanja umobolnih in slaboumnih Nemcev (Eutanasiekommando – znanega tudi pod tajno šifro »Aktion T-4 ali samo T-4«).

Frankfurtsko sodišče je, verjetno s posredovanjem židovskih skupnosti iz Italije, na podlagi dejstev, objavljenih v Primorskem dnevniku, razširilo preiskavo in 1966. leta prvič (pozneje še dvakrat) poslalo v Trst svoja preiskovalna sodnika, da zbereta dopolnilne dokaze zoper Allersa, Oberhauserja in druge osumljence. Vendar ti pozneje v ZRN niso bili sojeni.

Kot sta nemška sodnika zasliševala nekatere priče v Trstu, je bil po uradni dolžnosti navzoč tudi preiskovalni sodnik tržaškega kazenskega sodišča dr. Sergio Serbo, ki mu je bila 1970. leta zaupana preiskava zoper zločince iz EKR. Serbo je po vztrajnem 6-letnem prizadevanju končno v začetku 1976. leta preiskavo zaključil in 16. februarja 1976 se je začel proces. Da je do tega prišlo, so veliko pripomogli zlasti združenje bivših italijanskih internirancev in političnih deportirancev ANED, inštitut za raziskovanje odporiškega gibanja dežele Furlanije-Juljske krajine in bivših partizanov, z obeh strani državne meje.

Osebo pa se je za problem raziskave zločinov v Rižarni zelo zavzel naš rojak, Albin Bubnič, novinar Primorskega dnevnika, ki je izgubil med NOB tri brate, (Brat Avgust je bil decembra 1943 prav žrtev esesovcev iz EKR v Podgradu), sam pa je bil od začetka 1943 interniran v taborišču Cairo Montanotte, od koder so ga nacisti po italijanski kapitulaciji prepeljali v Nemčijo.

V preiskavi dr. S. Serba, usmerjeni le v ugotavljanje zločinov v Rižarni in o pobijanju ljudi, ki niso bili včlanjeni v odporiških protinacističnih organizacijah ali njihovih vojaških formacijah, je bila ugotovljena odgovornost 14 esesovcev iz Einsatzkomanda Reinhard. Indenti-

teta nekaterih izmed 9 podoficirjev in esesovcev pa ni bila nikoli nesporno potrjena. O petih, za zločine v Rižarni odgovornih esesovskih oficirjih, članih EKR, je bilo ugotovljeno: da je prvi poveljnik tega odreda, esesovski major Christian Wirth padel 26. maja 1944 v spopadu s slovenskimi partizani pri Kozini, kapetana SS dr. Franc Stangl in Gottlieb Hering pa sta po vojni umrla. Zato se je lahko razprava začela le proti SS podpolkovniku Dietrichu Allersu, poveljniku EKR, ki je nasledil Wirtha po njegovi smrti, in poročniku Josephu Oberhauserju, poveljniku 1. oddelka EKR in taborišča v Rižarni.

Proces pred prvostopenjskim tržaškim porotnim sodiščem, ki se je bil začel 16. februarja in končal 29. aprila 1976. leta v isti sodni dvorani, v kateri je posebno fašistično sodišče za zaščito države sodilo 1930. in 1941. slovenskim in drugim protifašistom in jih 13 obsodilo na smrt, je doživel izreden odjek v italijanski, naši in svetovni javnosti. Senat porotnega sodišča, ki mu je predsedoval dr. Domenico Maltese, obtožbo pa je zastopal Claudio Koassin je v dokaznem postopku na 33 zasedanjih zaslišal 160 prič in 4 izvedence – zgodovinarje, med katerimi je zbudil največjo pozornost dr. Tone Ferenc iz IZDG v Ljubljani, ker je izročil sodišču obsežno dokazno gradivo o zločinskem delovanju nacistične policije in njenih sodelavcev – italijanskih fašistov v Jadranski operacijski coni.

Sodišče je pred koncem razprave uradno ugotovilo, da je obtoženi D. Allers 22. marca 1975 umrl, zato je postopek proti njemu ustavilo. Drugoobtožene-ga Josepha Oberhauserja pa spoznalo za krivega za

množične zločine, storjene v obtežilnih okoliščinah, in ga v odsotnosti obsodilo na dosmrtno ječo z začetno triletno osamitvijo.

Oberhauserjev uradni branilec, odvetnik Francesco Filograna pa je v zakonitem roku 14. julija 1976 vložil priziv (pritožbo) na višje sodišče, da bi kot je pozneje na prizivnem sojenju povedal, dal svojemu varovancu Oberhauserju, čeprav ta sploh ni odgovarjal na njegova pisma, vendarle še eno priložnost, da se udeleži prizivnega sojenja in se sam brani ali pa si izbere svojega branilca.

Kot so mu narekovali kodeks branilčeve etike in pravila procesualnega prava je odvetnik Filograna takole utemeljil razlogo za prizivno sojenje:

1. Oberhauserja bi bilo treba oprostiti, ker ni nobenega dokaza, da je materialno sodeloval pri kakšnem zločinu, prav tako, da ni dokazano, da je on izdal povelja za te zločine... Potem je še dodal, da je ugotavljanje posameznih odgovornosti za zločine v Rižarni 30 let po dogodkih pomembno le še za zgodovino, ne more pa biti osnova za obsodbo.

2. Oberhauserja bi bilo treba oprostiti, ker je le izvajal povelja, ki se jim ni mogel izogniti, saj je bilo na procesu ugotovljeno, da je Hitlerjeva Nemčija z zakonom določila pokol Židov in temu, čeprav nečloveškemu zakonu, se je moral tudi on pokoriti.

3. Vsekakor bi bilo treba Oberhauserju priznati olajševalne okoliščine: sodniki bi morali upoštevati, da se je po vojni vključil v družbo in se redno zaposlil in ni bil nikoli obsojen, poleg te-

ga pa tudi dejstvo, da je do zločinov v Rižarni prišlo v obdobju, ko je bilo nasilje vsakdanjost. Senat prizivnega sodišča se je zbral k zasedanju malo po 9. uri pod predsedstvom sodnika Korsija. Kot poročevalec je nastopil Del Cante, tožbo pa je zastopal Bal-larini.

Najprej je poročevalec seznanil senat, branilce in navzočo javnost s kratko zgodovino delovanja EK Reinhard in s potekom razprave pred prvostopenjskim porotnim sodiščem; pri tem je posebej poudaril, da se je v razmerah nacistične okupacije dežele in mesta policija povzpela nad sodno oblast in odločala o usodi jetnikov ter množično pobijala tudi povsem nedolžne ljudi – tudi tiste, ki niso bili vključeni v organizirano protiokupacijsko dejavnost. To ugotovitev je podkrepil s primeroma pokola skupine Židov, odvedenih v Rižarno iz tržaške bolnišnice za duševno bolne, in z likvidacijo 6 članov slovenske družine Šlosar iz Novokračin pri Ilirski Bistrici.

Za poročevalcem je spregovoril tožilec, ki je zahteval zavrnitev prizivnih razlogov z utemeljitvijo, da so imeli vsi člani poveljnika EKR pravico, da morijo jetnike, kadar koli in kakorkoli se je komu zljubilo.

V imenu vseh 13 navzočih odvetnikov, ki so zastopali 16 civilnih (fizičnih strank) in italijansko židovsko skupnost, je spregovoril odvetnik – profesor prava Sergio Kistoris, ki se je že na prvostopenjski razpravi izredno odlikoval. Po procesu pa je napisal že svojo 2. knjigo o uničevalnem taborišču Rižarni in jo naslovil »Proti Oberhauserju«...

Kistoris je s svojo neizprosno kritično pravno in zgodovinsko logiko kronološko, odločno zavrnil branilčeve prizivne razloge, ko je ugotovil:

Prvič, da po italijanskem kazenskem pravu ni storilčeva krivda nujno odvisna od materialnega, ker zadostuje le psihološko sodelovanje pri zločinih. Potem je poudaril, da

so bili nacistični zločini, kot je bilo ugotovljeno že na nürnberskem procesu 1946. leta in med sojenjem zločincev iz mauthausenskega taborišča rezultat zločinskega delovanja sistema, zato je bilo članstvo, še bolj pa opravljanje poveljniških dolžnosti v inkriminiranih organizacijah že samo po sebi zločinsko. Zato, da je tudi Oberhauser odgovoren za tiste zločine v Rižarni, ki jih je sam zagrešil, hkrati pa soodgovoren za pokole ljudi, ki so jih iz Rižarne deportirali v nemška uničevalna taborišča.

Drugič, da po italijanskih zakonih ni mogoče obsoditi podrejenega le v primeru, ko je izvršil zakonito povelje. V Oberhauserjevem primeru pa ne gre le za nezakonito povelje, temveč tudi za to, da je bil sam poveljnik in je sam sebi in drugim izdajal povelja.

Tretjič. Zahtevo za priznanje olajševalnih okoliščin obsojencu pa je Kistoris ogorčeno in kar najbolj energično zavrnil s sklicevanjem na brezobzirna grozovita dejanja, storjena v Rižarni pod Oberhauserjevim poveljstvom.

Po Kistorisovem in Filograninem nastopu se je senat prizivnega sodišča umaknil na posvet, na katerem je pretehtal najpomembnejša predhodna dejstva in razloge, obravnavane na razpravi, nato pa odločil, da v celoti zavrne prizivne razloge in potrdi sodbo prvostopenjskega sodišča.

Nato se je branilec Fr. Filograna odpovedal pravic, da vloži priziv na Kasijsko sodišče. Zato lahko štejem proces proti zločincem iz tržaške Rižarne za dokončno zaključen.

Za sedaj pa je še povsem negotovo, ali bo proces tudi pri nas zoper tiste člane EKR, ki so zagrešili grozovite zločine v Brkinih, Lipi, Čičariji, idr., saj se je medtem bučna, toda manj pomembna »začeta Druschke« zreducirala na tožbo pred nemškim sodiščem. Prav tako je negotovo, kaj bo z drugimi, že pred dvema letoma v Trstu napovedanim sojenjem nemških odgovornih policijskih oficirjev iz različnih služb in dejavnosti? To je še posebej vprašljivo, ker so preiskovalnega sodnika S. Serba premestili iz kazenskega na civilni oddelek, kjer se ukvarja z razporokami idr. Iz tega je mogoče sklepati, vsaj to, da so močni vplivni krogi tržaške buržoazije nenaklonjeni razkrivanju njihove spotikljive preteklosti, zlasti pa jih bo-dejo v oči očitki o medvojnem sodelovanju z nacisti najvplivnejših predstavnikov njihovega razreda Kosulichev, Coceanijev, Pagninijev idr.

Maks Zadnik

Obveščamo vas

da je 30. junij 1978 zadnji rok za uveljavljanje posebne dobe. Po tem datumu te dobe ne bo več mogoče uveljavljati.

Mati iz partizanskih Laz

»Samo da bi jih še enkrat videla podnevi, moje fante, to sem si vsa ta vojna leta najbolj želela!«

V Lazah, sedem kilometrov od Logatca, se je pred osemdesetimi leti rodila Marija Simšič. Za Črncevo mamo, kot so jo klicali, je bila to zemlja črnega kruha... In ne le zanjo. Na obrobju Planinskega polja, ki ga vsako leto zalije voda, življenje nikoli ni bilo lahko. Morda so prav zato Laze ena izmed tistih notranjskih vasi, v katerih ni bilo izdajalca. Šestdeset hiš so štele, pa so dale več kot petdeset partizanov. Vsak tretji je padel, šestintrideset jih je trpelo po zaporih in internacijah.

»Povezovala jih je borba za življenje,« pripoveduje Črnceva mama.

Ko govoriva o kruhu, beseda za hip zastane.

Kaj bi jo vznemirjala! Premor izkoristim za bežen pogled po kuhinji, v kateri kramljava. Majhna je, temna. In polno umetnih rož je v njej. (Najbrž je temu kriva zima!) Dve Titovi fotografiji, lepo uokvirjeni, sta na vidnih mestih... Slišala sem, da so ji otroci hoteli napraviti lepše, večje stanovanje. »Ne, tega pa ne!« se je skoraj hudovala. »Preveč spominov je tu, da bi jih kar tako pustila.« In v potu obraza so prisluzeni.

Človek pa živi tudi od spominov. Kajne, Črnceva mama?

Med dvema vojnama

Rodila se je v Lazah, očetu Francu in materi Ivani. Osem otrok je bilo pri hiši in Marija je bila najstarejša. Z dvanajstimi leti je začela služiti. »Pojdi,« ji je rekla mati, »da se boš kaj naučila!« In šla je, Marija, od gospodarja do gospodarja. Tja do Celovca, kjer jo je poleg drugega pestilo še domotožje, je odrinila.

»Veste, sestre je bilo petnajst let, ko ji je v tovarni odrezalo roko,« zaokroži to žalostno podobo.

Ko je imela štiriindvajset let, se je poročila z Antonom in osem otrok je raslo pri hiši: Ciril, Minka, Ivan, Marjan, Ela, Francelj, Jože, Tone. In nič

svoje zemlje. Delati je bilo treba od teme do teme, pol za gospodarja in pol zase. Tudi samo po dve uri je spala. In z garanjem je prisluzila 85 kg koruze (to pove nekajkrat!), nekaj repe in krompirja. To je bilo vse, kar je takrat premogla Simšičeva bajtarija.

»Kruh smo jedli samo ob praznikih,« pripoveduje Črnceva mama.

Tako je bilo med obema vojnama.

Z vsem srcem je bila na tisti strani, kjer so se borili njeni sinovi

Po razpadu stare Jugoslavije, so se starejši sinovi vključili v narodnoosvobodilno gibanje. Z vsem srcem je bila na tisti strani, kjer so se borili njeni sinovi! Zvem, da ju je kar zmanjkalo. Jože Simšič-Jelen je odšel marca 1942. Najprej v Rakovško četo. Maja istega leta je po bratovih stopinjah odšel tudi Tone Simšič-Zvone.

»Pa sta kmalu prišla,« se nasmehne Marija Simšičeva. (In z njima drugi bataljon Dolomitskega odreda!) »Da so lačni, sta rekla.«

Dala jim je, dobro se še spominja, koruznih štrukljev.

Čeprav je sama z otroki živel v veliki revščini in

pomanjkanju, je vse do konca vojne pomagala partizanom in tudi iz njene hiše nihče ni odšel lačen. Bilo je 29. junija 1942, ko so odpeljali še moža Antona in petnajstletnega sina Francelja. Takrat so iz Laz odgnali okoli štirideset vaščanov. Njena skrb je šla z njima na Rab, v Treviso, Renicci. Doma pa je ostalo še četvero otrok, v starosti od dveh do štirinajst let.

»Še bolj sam delala in od ust sem si pritrgovala,« pripoveduje Črnceva mama.

Skrb na obrazu nenadoma prepodi nasmeh. Le kaj bo povedala?

Zvem, da je prevabila marsikatero nevarno pot, v težavnih okoliščinah in v neprestani življenjski nevarnosti. Tistikrat, ko je mimo italijanskih partizanov hrano, pa bi ji kmalu trda predla. Povrh je naložila tri otroke, koš in grablje. (Kruh je bil tako svež, da se je iz njega še kadilo!) »Kam?« so jo vprašali. »Listje bom grabila,« je mirno odgovorila. Takšna je bila Črnceva mama. Pogumna in močna ženska. A hkrati dobra kot kruh.

In koliko strahu je morala prestat. Sin – partizan za jablano, v hiši pa sovražnik. Kdo bi v tistih časih, ko so pred očmi staršev streljali otroke, ne trepetal! Tudi moža so ji ubili, ko se je po kapitulaciji Italije kot partizan

vračal domov. Na Rakeku, predno so ga odpeljali v italijansko internacijo, ga je zadnjikrat videla. Blazino mu je prinesla. Prosil jo je.

»Pokopan je v Hrvačih pri Ribnici,« pravi.

»Še nikoli nisem bila tako srečna kot takrat, ko je prišla svoboda!«

Po moževi smrti je Marija Simšičeva še bolj trepetala za svoje fante. Kaj vse so ji ljudje govorili! Da je Jelen padel in da so ga videli, kako leži mrtev čez vodnjak. In da so hudo ranjenemu Zvonetu odrezali obe nogi. Pa je čakala. Ni bilo lahko, čeprav so ji pozneje povedali, da sta živa. Zvone se je vrnil šele čez pol leta in tudi Jelen se je še dolgo po koncu vojne zadrževal nekje na Dolenjskem. Le Francelj je bil doma.

»Kaj ste si med vojno najbolj želeli?« vprašam.

Pogleda me in odgovori: »Samo da bi jih še enkrat videla podnevi, moje fante, to sem si vsa ta vojna leta najbolj želela!«

S spomini se spet vrne nazaj:

»Ali je svoboda?« je vprašala partizana, ki je šel mimo.

»Že je, mama, že!« ji je odvrnil.

Takoj je pobelila hišo. Da bo lepo! Iz papirja je

MARIJA SIMŠIČ, po domače Črnceva mama

izrezala srpe, kladivo, peterokrake zvezde in z njimi okitila dom. Da bo borbeno! Spominja se tudi, da je bil takrat v Lazah tankovski bataljon. Prala jim je, kuhala.

»Če sem gospodarjem, bom še našim, partizanom,« pripoveduje Črnceva mama.

Čeprav po vojni ni bilo dosti laže, je bila Marija Simšičeva zadovoljna. (»Še nikoli nisem bila tako srečna kot takrat, ko je prišla svoboda!«) Kuhala je delavcem v žagarskem obratu in od tega so živeli. Skromnost dela ljudi boljše in njeni otroci so dobri otroci. Zato o teh dneh tako rada govori vnukom, petnajst jih je, pa pravnu-koma Luki in Jurčku. Govori jim o dneh, ko je njeno življenje spremljalo samo vprašanje: kako obstati in preživeti? Govori jim o življenju, »ki je bilo težko in s trnjem posuto, a hkrati tako lepo, bogato«.

Mati iz partizanskih Laz

Ni lahko predstaviti osebnost, kakršna je Marija Simšičeva! Naj povem še, da je prejemnica treh odlikovanj: Reda zasluga za narod tretje stopnje, Medalje zasluga za narod in Reda dela s srebrnim vencem. Zaslužila jih je. Kot ni klonila v težavah med vojno in prej, tako je ostala trdna in domovini predana ves čas po osvoboditvi... Gledala sem jo. Ko sem odhajala, je še dolgo stala na pragu in mahala z roko. Pogledala sem tudi fotografijo, ki mi jo je dala: partizanske matere v črnem pred spomenikom narodnoosvobodilnega boja v Lazah, na katerem so zapisana imena njihovih najbližjih, in se spomnila besed Črnceve mame, da je žaga, ki je dajala dober zaslužek večini vaščanov, pred devetimi leti pogorela. In da zdaj tod okoli ni nobenega tovrstnega obrata več.

»Tovariš Popit je rekel, da se je treba v okviru občine zavzeti za partizanske Laze... Lepe so!« (In letošnjo, s snegom radodarna zima, vsaj tako se mi je zdelo, jih je naredila še lepše.)

Milena Štrajnar

Domicil Zapadno- dolenjskemu odredu

Na skupni seji vseh zborov Skupščine občine Trebnje, na katero je bila vabljen tudi delegacija Zapadno-dolenjskega odreda, je bil sprejet sklep, da se Zapadno-dolenjskemu odredu podeli domicilna listina s spominskimi trakom – za območje občine Trebnje v krajevni skupnosti Sentrupert.

Vodja delegacije Zapadno-dolenjskega odreda se je navzočim zahvalil za sprejeti sklep.

Datum podelitve bo objavljen naknadno, podelitev pa bo združena s tovariškim srečanjem borcev Zapadno-dolenjskega odreda s krajski Sentrupert in okolice.

ODBOR
ZAPADNO-DOLENJSKEGA
ODREDA

Borcem 1. koroškega bataljona

Prosimo borce 1. koroškega bataljona in borce Stanetove zaščite, ki so se udeležili napada na Mežico v noči od 3. na 4. april 1942, da sporočijo svoja imena in naslove (najkasneje do 12. marca 1978) na naslov: **ZZB NOV Ravne na Koroškem** (v pisnu, na dopisnici ali po telefonu: 86-150).

Imena in naslove naj sporočijo tudi svojci padlih in umrlih borcev tega bataljona.

Seznam potrebujemo zaradi podelitve spominskih plaket na proslavi 35-letnice ustanovitve 1. koroškega bataljona in na padu na nemško postojanko v Mežici ki bo 1. aprila letos.

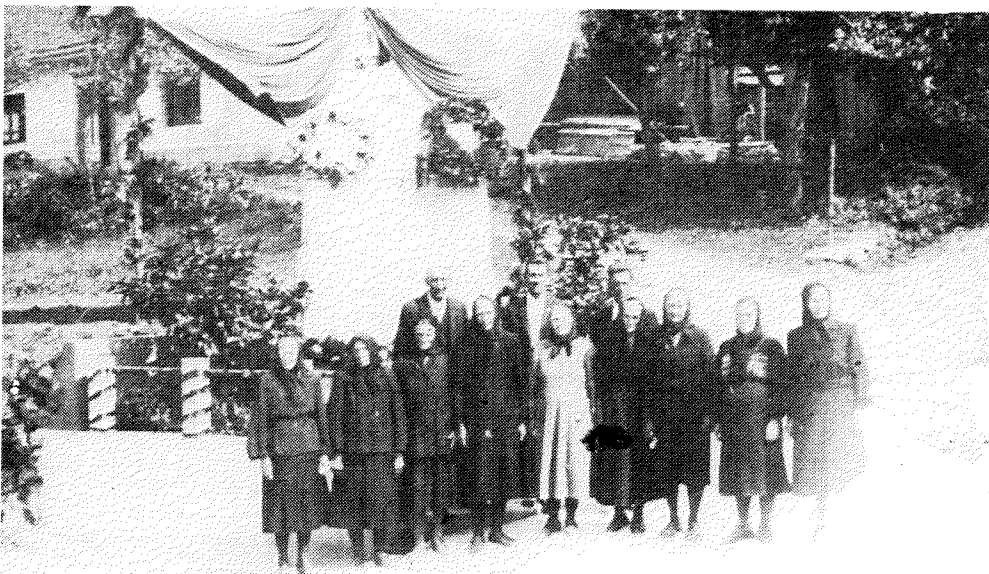
ODBOR ZA PRIPRAVO
35-LETNICE
USTANOVITVE
1. KOROŠKEGA BATALJONA
LJONČICA

Spominska svečanost na Kozjanah

V nedeljo, 12. marca ob 13. uri bo na Kozjanah v Brkinih spominska svečanost, ki jo organizirajo odbor Brkinske čete in njeni preživeli borci v počastitev 35. obletnice bojev te čete z italijanskimi fašisti na Kozjanah 13. marca 1943.

Vabimo bivše borce in prebivalce tega območja, da se svečanosti udeležijo.

Odbor Brkinske čete

Partizanske matere pred spomenikom narodnoosvobodilnemu boju v Lazah: tu so vklesana imena njihovih najbližjih

Delavsko gibanje v Sloveniji je bilo v preteklem stoletju povezano z ostalimi predeli Avstro-Ogrske monarhije, zlasti pa z delavskim gibanjem na Dunaju in v Gradcu. Ekonomska zaostalost in nacionalno ter politično zatiranje sta močno zavirala razvoj delavskega gibanja pri nas. Zlasti je to gibanje zatiralo policijsko nasilje nad mladim porajajočim se socialističnim gibanjem.

Prvi zametki tega gibanja so se pojavili že v letu 1848. Ker pa se je industrija v Sloveniji razvijala počasi, mali obrtniki in kmetje so množično propadali zavoljo zaostrenih kapitalističnih odnosov, izseljevanje v razvitejše predele monarhije in druge dežele je bilo veliko, je število domačega delavstva le počasi rastlo. Leta 1880 je bilo – za primer – v industriji zaposlenih le dva tisoč delavcev. Izkoriščanje delodajalcev pa je bilo neusmiljeno. Dva najst in šestnajsturni delavnik je bila vsakdanjost. Nezadovoljstvo se je kopičilo.

Že leta 1863 so se pod pritiskom nečloveških delovnih in življenjskih razmer uprli trboveljski rudarji. V šestdesetih letih prejšnjega stoletja so bili delavci in tudi kmetje brez kakršnih koli pravic ali zakonske zaščite. Prva »lastovka« je bil zakon, ki je izšel leta 1867 in je dovoljeval ustanavljanje izobraževalnih društev. Leta 1870 je izšel še zakon, ki je dovoljeval ustanavljanje strokovnih društev.

Spodbujeni z obema zakonoma, so se prvi organizirali tiskarski delavci (prvo organizirano izobraževalno društvo grafikov v Ljubljani je šlo 32 članov). Podobna društva so ustanovili v Mariboru, Trstu, Celovcu... Vsa pa so se povezovala tudi s podobnimi društvi po vsej Avstro-Ogrski.

V naslednjih letih se je zganilo tudi napredno meščanstvo. Prirejali so tabore in shode za zedinjenje Slovenije, ki je bila tedaj razdeljena v šest dežel. Nacionalno in socialno gibanje sta se v začetku še prepletala, zato ga je sprva podpiralo tudi de-

Korenine naše revolucije so globoke

Prvi zametki revolucionarnih tokov naše zgodovine segajo v preteklo stoletje. Delavstvo in kmetje pa so morali prehoditi od takrat še dolgo pot, propadla je Avstro-Ogrska monarhija pa tudi kraljevina Jugoslavija, tisoči naprednih proletarcev so na tej poti žrtvovali življenja – za vizijo naše današnje stvarnosti.

lavstvo. Kaj hitro pa se je tudi delavstvo – po zgledu tiskarjev – začelo samostojno organizirati. Začeli so samostojen boj za dosego svojih pravic že na osnovi socialističnih načel. V Trstu, Celju, Beljaku, Prevaljah, Ptuj, na Ravnah in v Mariboru so vzniknili nova delavska društva. Sledile so nove stavke v Trbovljah in Trstu. Delavsko gibanje je dobilo hitrejši zagon, delavske zahteve pa so postajale vse glasnejše. Pariška komuna je dajala spodbudo in polet...

Ekonomska kriza v sedemdesetih letih je zavrila ustanavljanje delavskih društev, mnoga so nehala delovati, mnoga so le živetarila. S krizo je bilo pogojeno tudi povečano zatiranje delavskega razreda, temu pa je sledil nov val protestnih manifestacij in stavk. Tega so zajezili z ostrimi državnimi ukrepi proti socialistično nastrojenim naprednim delavcem in intelektualcem. Niso pa s tem zajezili vala nezadovoljstva.

V hipu, ko je pritisk oblasti nad socialisti rahlo popustil, so le ti z novo močjo stopili v boj. Različne socialistične skupine so se združevale, vzniknili so prvi delavski časopisi, revije v Trstu, Ljubljani, Gradcu... Sprostil se je nov stavkovni val. Prvič so tisoči delavcev praznovali po vsej Sloveniji praznik dela. Socialnodemokratsko gibanje je kljub buržoaznim

Odhod rudarjev iz »Aleksandrovega rova« v rudniku Zagorje po tridnevni gladovni stavki.

pritiskom in policijskemu nasilju tudi organizacijsko napredovalo. Do konca stoletja so se skoraj po vsej Sloveniji legalizirala socialnodemokratska društva. Leta 1896 je bila v Ljubljani ustanovljena Jugoslovanska socialnodemokratska stranka (JSDS), ki je vključevala delavstvo (ni pa ji uspelo zajeti tudi slovenske Koroške in Štajersko – razen celjskega in trboveljskega

območja). Po ustanovitvi te stranke se je socialistično gibanje na Slovenskem razmahnilo.

Po končani prvi svetovni vojni in ob porajanju nove jugoslovanske države je JSDS s svojo oportunistično politiko pustila na cedilu revolucionarne delavske množice ter podprla meščanske stranke pri vzpostavitvi buržoazne oblasti v novonastali državi.

Mezdna in stavkovna gibanja niso bila več usmerjena le k zahtevam po izboljšanju življenjskih razmer delavcev, ampak so pridobila političen značaj (na primer: stavka, ki je bila leta 1903 v Miljah pri Trstu...). Tudi uspešen izid stavke trboveljskih rudarjev v Trbovljah leta 1903 je dvignil samozavest večjega števila rudarjev in delavcev in jih pritegnil k organiziranemu delavskemu gibanju.

V vodstvu JSDS je začelo prihajati do razhajanj v vrsti pomembnih vprašanj – od vprašanja združevanja vseh jugoslovanskih narodov do vprašanja agrarne reforme. Ker je zanemarjala in opuščala boj za nekatera bistvena načela, ki jih je v začetku zastopala, je JSDS začela izgubljati svoj vpliv, zlasti na podeželju. Zamujenega ni nikoli več nadoknadila. Cankar je že leta 1907 dejal, da delavska birokracija sama stranki bolj škoduje kot pa njeni nasprotniki. Dr. Henrik Tuma pa je na 7. kongresu JSDS opozoril, da je »velika hiba« napačno pojmovanje nekaterih članov vodstva stranke – »jugoslovansko vprašanje«, ki so ga pojmovali le kot potrebo združevanja na kulturnih osnovah, je bilo politična nuja.

Vojna je pospešila razvoj ideje o jugoslovanski državi, uspeh revolucije pa je dal vsem revolucionarnim silam na Slovenskem novih moči.

Shodi, nemiri in upori so bili odraz nezadovoljstva. Prvi maj 1919. leta je bila ena sama manifestacija delovnega ljudstva za socializem. Aprila tega leta je bil v Beogradu kongres zedinjenih revolucionarnih socialističnih strank z vse države, kjer ni bilo le slovenskih delegatov. Na tem kongresu so ustanovili Socialistično delavsko stranko Jugoslavije (komunistov).

Prišel je čas, ko so v boju za pravice delavskega razreda in kmetov odpovedale vse stranke, ko so druga za drugo razočarale proletariat s praznimi obljubami velikopoteznih programov in, ko je komunizem postajal edino oprijemljivo upanje zatiranih in tlačanih množic. Nastopil je čas, ko so bili borci za resnično osvoboditev množico izpod buržoaznega nasilja najbolj izpostavljeni policijskemu terorju, nadzoru, omejevanju svobodnega gibanja... Bil je čas klenih organizatorjev ljudske revolucije, ljudi, ki so imeli trdno začrtano pot, ki so pustili v nemar karierizem in tudi lastno varnost, kakor tudi varnost svojih družin.

Čas nam z vsakim dnevom odmika daljne dogodke še bolj, zato smo se namenili v TV-15 v prihodnje objavljati sestavke spominov, intervjujev in izsekov iz obdobja med obema vojnoma, ko so številne stavke, manifestacije, procesi proti komunistom in drugi dogodki vztrajno, leto za letom sestavljali mozaik revolucije, ki mu je končno, škrlatno bleščečo podobo dala narodnoosvobodilna borba naših narodov. Četa preživelih revolucionarjev predvojnega delavskega gibanja je vsak dan manjša, mnogi so dali svoja življenja po ječah staro-jugoslovanskih kaznilnic, mnogi so padli med narodnoosvobodilno vojno, zato bi kazalo v pisano besedo ujeti še tista pričevanja, pripovedi in spomine, ki so v ljudeh še živa in nam utegnejo bolj s človeške plati približati tisti čas.

Pripravila

Bojana Ž. Jesih

Tekstilne delavke v stavki leta 1936 zasedle več tovarn

Pomembno nalogo v razvijanju delavskega gibanja je imel revolucionarni tisk

Beseda in slika se morata dopolnjevati

Ob izidu prvih petih slikanic Kurirčkove zgodovinske slikanice

Na slovenskem knjižnem trgu se je pred kratkim pojavilo prvih pet knjižic iz »Kurirčkove zgodovinske slikanice«, ki jo je začela izdajati založba Borec. Z njo želi zapolniti vrzeli na tematično narodnoosvobodilnega boja, ki nastajajo v mladinskih programih slovenskih založb za otroke nižjih razredov osnovnih šol, ki so vezani predvsem na čustveno doživetje zgodovinskih dogodkov. V prvem kompletu so izšle naslednje slikanice: Leopold Suhodolčan, Zgodilo se je šestega aprila (ilustr. Aco Mavec), Ivo Zorman, Uporne Dražgoše (ilustr. Ive Šubic), Naši kurirji (ilustr. Marjan Manček), isti, Bolničarka Vida (ilustr. Marjanca Jemec-Božič) in France Filipič, O pohorskem bataljonu (ilustr. Štefan Planinc). O namenu knjižice in o načrtih smo se pogovarjali z njenim urednikom Ivom Zormanom.

Od kod zamisel o izdajanju Kurirčkove zgodovinske slikanice in kakšen je njen namen?

Načela naše družbe temeljijo na osnovah narodnoosvobodilnega boja in revolucije, zato posredujemo tradicije teh časov otrokom že v vrtcih, še bolj pa pozneje v šoli od prvega razreda dalje. Pri tem pa nastajajo težave, ker majhen otrok dojemata zgodovino drugače kot nekoliko večji. V višjih razredih osnovne šole učitelj lahko navaja dejstva, letnice in konkretne dogodke, v nižjih razredih, še posebej pa v vrtcih, pa tega nikakor ne sme. Ti otroci dojemajo zgodovino mnogo bolj čustveno kot faktografsko, zato so učitelji in vzgojitelji mnogokrat v zadregi, ker ne vedo, kako bi otrokom ti isti čas predstavili. Drugače je bilo po vojni, ko so učili na šolah ljudje, ki so vojno sami doživeli in so lahko iz svojih spominov, iz svoje čustvene prizadetosti otrokom tudi posredovali. Učitelji, ki danes učijo na šolah, poznajo to obdobje le toliko in tako, kot jim ga je posredovala šola. Vemo pa, da so bila obdobja, ko je šola zelo malo seznanjala učence z dogodki iz narodnoosvobodilnega boja in revolucije, zato so bili mnogi da-

našnji učitelji odvisni od tega, kako so znali in koliko so bili njihovi učitelji pripravljeni, da so jim to posredovali.

Prepričani smo, da bi učiteljem veliko pomagali, če bi jim dali ustrezno literaturo, s katero bi pritegnili mlade bralce. Ker je najmlajšim slikanica najbližja, smo se odločili za slikanico. Vendar mora biti slikanica, če hočemo, da bo dosegla svoj namen, primerno bogata zato smo tako bogato tudi izdali.

Kurirčkova zgodovinska slikanica je torej namenjena otrokom v prvih štirih razredih osnovnih šol, čeprav jo bodo radi prelistavali že otroci v vrtcih, po njej pa bodo segli tudi učenci iz višjih razredov osnovnih šol.

Kaj vse bo Kurirčkova zgodovinska slikanica zajemala?

V slikanicah Kurirčkove zgodovinske slikanice bi želeli prikazati obdobje minule vojne, glavne dogodke in najpomembnejše osebnosti.

Poskušali bomo angažirati avtorje, ki znajo napisati. Največkrat so pisci tekstov vojno sami doživeli, nekateri pa so tudi mlajši.

Začeli smo z letom 1941, ko se je vojna začela in so si Slovenijo razdelili Nemci, Italijani in Madžari. Za to slikanico, začelo se je šestega aprila, je napisal tekst Leopold Suhodolčan. Potem smo nadaljevali s temami, za katere smo imeli napisane tekste in primerne ilustratorje.

Predstavili smo kurirje, bolničarje, legendarni pohorski bataljon in dražgoško bitko. V načrtu imamo še deset slikanic, v katerih bomo prikazali nastanek in delovanje osvobodilne fronte, delo ilegalcev v ograjeni Ljubljani, partizanske tiskarne, posamezne heroje, tovariša Tita, osvoboditev. Po-

sebna slikanica bo namenjena tudi kulturni dejavnosti med narodnoosvobodilnim bojem, kot edinstveni posebnosti naše revolucije, v kateri bomo predstavili lutkovno gledališče, frontna gledališča ter slovensko narodno gledališče v Črnomlju. Nadalje bo treba predstaviti še zapore, talce, izse-

ljence ter še mnoge druge teme. Če bomo s slikanicami uspeli in če bodo izpolnile svoj namen, to se pravi, če bodo naletele med uporabniki na tak odziv kot ga želimo in pričakujemo, bomo Kurirčkovo zgodovinsko slikanico nadaljevali še s teksti iz predvojnega revolucionarnega gibanja (npr. ustanovni kongres KPS na Čebinah). Po potrebi bomo segli nazaj celo do kmečkih uporov.

Kljub številnim naštetim temam pa še marsikateri dogodek iz obdobja narodnoosvobodilnega boja ni zajet v naš načrt. Takšna je bitka v Jelenovem žlebu, celjski Stari pisker, posebno slikanico bo treba sestaviti o naših brigadah, pri kateri bo treba prikazati tudi preskrbovanje naših partizanskih enot, in še mnoge druge.

S kakšnimi težavami se srečujeta pisec teksta in ilustrator ter kako se beseda in slika dopolnjujeta?

Pisec je postavljen pred težavno nalogo. Napisati mora tekst, ki je že v naprej zamišljen in uokvirjen. Predvsem pa je treba tekst napisati tako, da bo razumljiv in za otroke dosti mikaven, hkrati pa mora vsebovati vse bistvene značilnosti obravnavane teme. Končno mora biti tekst pisan tudi tako, da ga bo lahko ilustrator z ilustracijami dopolnil.

Besedila so pisana različno. Ponekod poskuša-

mo tekst približati otroku na ta način, da ga spreminimo v rahlo zgodbo (takšna je »Bolničarka Vida«, ter »Uporne Dražgoše«). Drugod pa je tema opisana čisto faktografsko (npr. Naši kurirji). Vsak tekst pa mora biti z ilustracijami dopolnjen, ne le ilustriran. Če na primer omenim le slikanico o bolničarki Vidi, naj bi otrok v operacijski sobi našel narisano vse orodje, ki so ga zdravniki uporabljali pri zdravljenju, a ga ni bilo mogoče opisati z besedo. Seveda pa mora tudi ilustrator temo zelo dobro poznati, ker sicer besedila ne bo mogel dopolnjevati, lahko pa bo upodobil celo hude napake. Idealno je, če je bil ilustrator tudi sam udeleženec dogodka, ki ga upodablja. Takšen primer je Ive Šubic, ki je sam sodeloval v dražgoški bitki, zato je ta slikanica najbolj monumentalna in likovno dogana.

Svojevrsne in zelo zanimive pa so ilustracije Marjana Mančka o naših kurirjih, ki se teme loteva s svojega nekoliko humorističnega stališča, kar dela slikanico le še bolj zanimivo.

Ali se bodo prvim petim slikanicam kmalu pridružile še druge, oziroma kako bodo slikanice časovno izhajale?

Letos verjetno ne bo izšla nobena slikanica, ker ne bodo pripravljene. Besedil sicer imamo nekaj napisanih, precej težje pa je z ilustratorji, ker so vsi močno zasedeni. Takoj ko nam bo uspelo pripraviti pet slikanic, jih bomo dali v tisk.

Kako bodo po vašem mnenju slikanice sprejete med uporabniki?

Lahko rečem, da je to edinstvena slikanica, zato upravičeno pričakujemo od šolnikov kritičen odziv in oceno tega, kaj je dobro in kaj ne ter kaj bi bilo treba spremeniti. Predvsem pa pričakujemo, da bodo po knjigah segali otroci, ker bo sicer naše delo prazno in ga ne bomo nadaljevali.

Naj dodamo še to, da je 46 dinarjev za slikanico relativno nizka cena, čeprav bodo otroci komplet le težko kupili. To je pri takšni slikanici najnižja možna cena, ker akcija ni subvencionirana.

Milan Vogel

BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BE

BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BE

Zelite portret Otona Župančiča? Založba Borec sporoča vsem šolam, društvom in posameznikom, da lahko v njeni trgovini na Titovi cesti v Ljubljani kupijo pesnikovo podobo. Že uokvirjena originalna signirana barvna grafika akademskega kiparja in grafika Janeza Boljke v velikosti 27 x 37 centimetrov stane tristo dinarjev.

Več razstav kurirjev

Letos mineva petintrideset let od ustanovitve komande rejele nih postaj Slovenije, ki je prevzela vodstvo nad kurirji na vsem osvobojenem in okupiranem ozemlju Slovenije. V spomin na ta dogodek bo letos poleg vrste drugih prireditve organiziranih tudi več zanimivih razstav, ki bodo prikazale delo kurirjev in vezistov v času narodnoosvobodilnega boja in po osvoboditvi.

Poleg likovne razstave po poteh partizanskih kurirjev, ki bo v Ljubljani in bo posvečena dnevu osvoboditve in tradicionalnemu pohodu po poteh partizanske Ljubljane, bo ob 40-letnici prve seje vodstva KPJ na Lisci in ob srečanju kurirjev in vezistov Slovenije odprta razstava o pomenu partijskih in partizanskih zvez v času narodnoosvobodilnega boja. V gorenjskem muzeju v Kranju so 7. marca odprli razstavo kurirske zveze med NOB na Gorenjskem, v Črnomlju pa v prostorih PTT podjetja dokončno opremljajo prostore, kjer bo prikazano delo kurirjev, radiotelegrafistov in telefonistov v času narodnoosvobodilnega boja. Otvoritev te razstave bo ob obletnici zasedanja Snosa. V času osmega kongresa ZK Slovenije bo v Ljubljani razstava partizanske pošte.

Maks Burger

BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BE

BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BE

**Povelje štaba
Tomšičeve in
Šerčerjeve brigade
za napad**

Na podlagi prejetega divizijskega ukaza sta štaba obeh brigad izdelala podobni povelji štabom bataljonov. Ti povelji sta bili izdani na položaju dne 22. avgusta 1944. Iz njiju lahko razberemo, da je uporabila Šerčerjeva brigada za napad na Lovrenc vse tri bataljone v moči 310 mož, ki so bili oboroženi z dvema lahkima minometoma in dvema minometoma tipa PIAT. Nadalje je imel pri napadu vsak bataljon po en težki in osem lahkih mitraljezov. Prvi bataljon, ki je bil določen za napad na žandarmerijsko postojanko sredi trga, je imel pripravljen še tri mine »anomala« po 12 kilogramov.

Drugi bataljon, ki je bil poslan v zasedo na cesti Lovrenc-Fala, je imel na razpolago eno protitankovsko puško. Naloga tega bataljona je bila, da zaseka cesto in s tem prepreči morebitni sovražnikov prodor. Naloga tretjega bataljona pa je bila napasti in likvidirati postojanko vermanov v Lovrencu.

Mesto, kjer naj bi bil štab brigade in štabno previjališče, ni bilo naprej določeno, ampak so to sporočili pozneje. Sanitetnemu referentu je bilo naročeno, da mora poskrbeti za vozove in dovolj močne vprege, da bodo lahko prepeljali ranjence v divizijsko previjališče, ki bo pri kmetu Jakobu Urbanu nad Lehnom. Bataljonskim intendantom pa je bilo naročeno, da morajo v času akcije rekvirirati vse trgovine v Lovrencu in za prevoz blaga organizirati dovolj vprežnih voz.

Iz štabnega povelja je tudi razvidno, da je bila Šerčerjeva brigada zvečer pred napadom na položaj na Pesku. Od tam je odšel 1. bataljon proti Lovrencu ob 19. uri, 3. bataljon pa ob 20. uri. Šli so preko Brvi in se po vozni poti spuščali v Lovrenško kotlino. Pri Brvi je bilo določeno zbirališče enot po opravljeni akciji. Tam naj bi pripravili tudi zajtrk. To povelje sta podpisala politkomisar Šerčerjeve brigade Miha Butara in komandant Viktor Cvelbar.

**Kaj vedo
Lovrenčani o
pripravah za
napad?**

Da nameravajo partizani napasti Lovrenc, so vedeli nekateri redki lovrenški aktivisti in člani ilegalnega odbora OF. Najpomembnejše podatke je prinašal Maks Urban. Dobival jih je pri svojem bratu Jakobu Urbanu, kmetu iz Lehna, kjer so se partizani veliko zadrževali. V lovrenški gostilni

Lovrenško osvobojeno ozemlje

Poveljstvo štaba 14. divizije je 21. avgusta 1944 izdalo ukaz, po katerem naj bi Tomšičeva brigada naslednji dan napadla Ribnico, Šerčerjeva pa z dvema bataljonom Lovrenc na Pohorju. Obe brigadi sta nalogi dobro opravili in tako je nastalo lovrenško osvobojeno ozemlje, ki je bilo v partizanskih rokah od 22. avgusta do 2. novembra 1944. Podatke o Lovrencu na Pohorju pred osvobojenim ozemljem, o partizanskem napadu in nastanku osvobojenega ozemlja ter o organizaciji ljudske oblasti in vojaške uprave, kakor tudi o uničenju osvobojenega ozemlja, je po ustnem izročilu ter iz arhivov zbral zgodovinar Ivan Požauko in jih objavil v brošuri »Lovrenško osvobojeno ozemlje«. Iz nje povzemamo nekaj odlomkov.

Maksa Urbanca so se namreč ob večerih zbirali lovrenški aktivisti in se ob igranju kart najmanj opazno pogovarjali o najnovejših dogodkih na svetovnih bojiščih in o partizanskih akcijah. Nekateri so namreč doma poslušali tajne radijske postaje in zato bili z novicami na tekočem.

Napad 1. bataljona na žandarmerijo

O tem je vedel največ povedati Peter Jodl st., ki ima hišo v spodnjem trgu in so partizani napadali prav mimo nje. Tako se spominja, da sta dve četi partizanov prodirali po polju do hiše, kjer stanuje sedaj zdravnik, in prišli do glavne ceste pri Brunčku. Od tam sta hoteli napredovati naravnost proti policijskemu poslopju, kar pa zaradi močnega streljanja policije ni šlo. Zato je del borcev prešel cesto in napredoval po zahodni strani, drugi pa so naskokovali od hiše do hiše, od Porta do Frcla in Kodra. Vodila sta jih domačina Jože Pergarec in Zvonko Kogelnik. Naenkrat je neki partizan v nemščini pozval policijo: »Nemška policija! Predajte se. Mi vam podarimo življenje!« Na to so Nemci odgovorili še s silovitejšim ognjem iz brzostrelk. Pokanje je bilo grozovito, vmes pa še detonacije min in granat. Ker je bilo policijsko poslopje močno utrjeno, so ga partizani minirali. To je opravila skupina, ki je prodrla do Križne cerkve nasproti policijske postojanke. Mine so pripravili v zaklonu za cerkvijo. Za miniranje je bil določen neki partizan, ki se je v enoti pregrešil s krajo in je bil obsojen na smrt. Sedaj pa je dobil priložnost, da mu bo kaznen zbrisana. Po tretjem miniranju je policijsko poslopje zletelo v zrak, streljanje je ponehalo in tudi borec je bil rešen. Tako še sedaj živi nekje v Savinjski dolini. Postojanka, v kateri je bila tudi pošta, je padla okrog pol štirih zjutraj. Večina policistov je zbežala v klet (13), pet pa se jih je izmuznilo med bojem in so pobegnili proti Mariboru. Poslopje je bilo v plame-

nih in policiste so lovili iz kleti, ko je bilo že vse v ognju. Koliko jih je končalo pod ruševinami, ni točno znano. Zagotovo so našli le okostje enega, kar naj bi bil domačin Bečan.

Ob napadu so partizani zažgali tudi gasilski dom. Pri tem je zgorel ves gasilski inventar z gasilskim avtomobilom vred. To so partizani storili zato, da gasilci ne bi mogli reševati okupatorjevih postojank.

Napad 3. bataljona na vermane pri »Jelenu«

Napad tega bataljona je bil hkrati z napadom 1. bataljona na policiste. Vermani so bili v prostori hotelu »Jelen«, ki je bil spremenjen v vojaško postojanko.

Prva četa je prihajala od Radoljne skozi sadovnjak pod sedanjim zdravstvenim domom in odprla ogenj preko ceste. Druga četa je napadala iz nasprotni smeri, torej od zadaj. Preden sta se četi približali postojanki, sta naleteli na vermanskega stražarja, ki je stal na križišču pri Meršniku (bil je domačin Jože Gucmandl).

V začetku se je posadka močno upirala s puškami in bombami. Ferdo Forstner se spominja, da so vermani močno streljali z balkona hotela z mitraljezom tipa »švarzlose«, ki je bil prej vedno pokvarjen in so ga Nemci prinašali popravljat v njegovo kleparsko delavnico. Tisto noč je kot nalašč deloval brezhibno. Čez nekaj časa so se začeli posamezni vermani predajati z orožjem vred. Ko se je večina vdala, so borci vdrli v stavbo in polovili še ostale z njihovim poveljnikom Prahom vred. Nekatere vermane, ki so se razbežali, so partizani polovili še v koruzi za hotelom. Postojanka je bila likvidirana ob tretji uri zjutraj. Takoj za tem je odšla ena četa na pomoč 2. bataljonu, ki je bil v zasedi v Puščavi.

Pozneje so partizani hotel zažgali. To so napravili s petrolejem, ki so ga zaplenili pri trgovcu Boldinu. Sod so zvalili na podstrežje, polili petrolej in zažgali. Gorelo je dva dni.

Ob napadu so skušali partizani zažgati tudi šolsko poslopje, ki pa ni hotelo goreti. Plamen je zajel le dva razreda, kar pa so domačini hitro pogasili.

Zaseda 2. bataljona v Puščavi

V času napada na postojanko v trgu je bil 2. bataljon v zasedi v Puščavi. Najprej so napravili na cesti barikade in podrli 60 telefonskih drogov. Ta bataljon je imel nalogo preprečiti morebitni nenadni vdor Nemcev v lovrenško kotlino. V času lovrenške akcije Nemcev še ni bilo, toda ob pol sedmih zjutraj se je od postaje Ruta približala kolona šestih kamionov policije. Preden so prišli do partizanske zasede, so izstopili in zavzeli položaje na obeh straneh ceste. Takrat so partizani odprli ogenj. Sovražnik je odgovoril s streljanjem iz mitraljezov in dveh minometalcev. Boj je trajal dve uri in pol. V tem spopadu sta padla dva partizana, ranjen pa je bil komandant bataljona, poročnik Janez Maverič-Janko, ki je pozneje v bolnici umrl.

Bataljon se je umaknil iz zasede šele ob devetih dopoldne. Odšel je proti Plešiču na Pohorje in prisel na zborna mesto ob 17. uri.

Ostala dva bataljona sta z ranjenci, plenom in ujetniki zapustila Lovrenc ob pol šestih zjutraj in krenila proti Plešiču in Pesku. Plen so vozili na vozovih, ki so jih morali zaradi strme ceste večkrat prepregati...

Življenje v osvobojenem Lovrencu na Pohorju

Po ohranjenih dokumentih, pripovedovanju domačinov in spominih preživelih borcev in aktivistov, se je v osvobojenem Lovrencu in bližnji okolici organiziralo življenje, ki je pač ustrezalo razmeram tedanjega časa in težke osvobodilne vojne. Bilo je podobno življenju na osvobojenem ozemlju nasploh, vendar specifi-

no glede na bližino Dravske doline, kjer so bili še vedno Nemci iz Maribora, ki je okupatorju predstavljala najpomembnejšo spodnještajersko postojanko.

Likvidacija kulturbundovskih voditeljev

Izmed trških Nemcev so partizani takoj 23. avgusta prijeli štiri največje hitlerjance, in sicer nemškega župana Feliksa Heinschka, ki je imel manjšo usnjarno sredi trga, gostilničarja in Zellenführerja organizacije Heimabund Jožefa Nowaka, obrtnika Štefana Jaunika in Hansa Sabatyja. Vse štiri so takoj likvidirali v planini nad Lovrencem. Nekaterim drugim pa je uspelo pobegniti v Maribor. Pobeglega Franca Krambergerja so tam Nemci postavili za novega župana Lovrenca v »pregnanstvu«, čeprav o usodi prejšnjega niso bili točno informirani. Sedež tega exil županstva je bil v ulici pri mestnem parku. Tja so celo prihajali nekateri Lovrenčani po živilske nakaznice.

Obseg osvobojenega ozemlja

Meja »lovrenške republike« je tekla od vrha Jodla in Falske peči mimo Karničnikovega mostu v Puščavi, kjer je bila partizanska straža, na Rdeči breg in proti Ribnici. Nemci so držali železniško postajo Ruto in prog, ki je bila zanje strateškega pomena. Na Ruti so imeli Nemci okrog 30 stražarjev, ki pa so bili vsi starejši od petdeset let.

Kdor je hotel zapustiti osvobojeno ozemlje, je moral imeti propustnico komande mesta, ki jo je partizanski stražar na mostu odvzel. Da bi Nemci ne mogli nenadoma vdreti na lovrenško osvobojeno ozemlje, so partizani zasekali vse ceste z globokimi jarki in podrli na ceste drevje. Te barikade so bile v Puščavi, na prelazu Jodl in celo na vozni cesti Kumen pod Lakožičem.

Politično delo med prebivalci

S prihodom narodnoosvobodilne vojske je v Lovrencu začetek konca nemškega življa in začetek likvidacije njegovega raznarodovalnega vpliva. Začel se je proces dokončnega uničenja nemškutarskega gnezda, ki se je končal z osvoboditvijo. Šele po vojni so bili odstranjeni zadnji ostanki nekoč močnega germanizatorskega in kulturbundovskega oporišča. Obveščanje prebivalstva o ciljih borbe ni bilo lahko, ker je dotlej živelo pod silnim vplivom nemškutarske in hitlerjanske propagande.

Politični organi in organi oblasti na lovrenškem osvobojenem ozemlju

Ko je postal Lovrenc osvobojeno ozemlje, je bil ustanovljen tudi okrajni odbor OF. Spadal je pod pohorsko okrožje, ki ga je vodil Tone Ulrih-Kristl. Okrajni odbor je imel sedež v župnijskem poslopju nad trgom. V istem poslopju je bilo tudi vojaško poveljstvo, imenovano »komanda mesta«. Krajevne zadeve je urejal krajevni odbor OF. Mladinsko organizacijo je vodila neka tovarišica Majda.

Pokrajinski odbor OF za Štajersko je že 28. avgusta 1944 v svojem dopisu zahteval, da mora okrajni odbor OF Pohorje zavzeti pravilno stališče do osvobojenega ozemlja Ribnica-St. Lovrenc. Tu je treba takoj vzpostaviti narodno oblast in da ne bi zapadli v oportunistem, je treba storiti vse korake, ki so potrebni v zvezi z vzpostavljanjem nove ljudske oblasti.

Po spominih takratnega sekretarja lovrenškega okrajnega odbora OF Janke Ževarta je okrajni odbor sicer pripravljaval za Lovrenc volitve narodnoosvobodilnega odbora, do katerih pa ni prišlo. Tako je vlogo organa oblasti opravljal odbor osvobodilne fronte. Izpopolnjen odbor OF je bil ustanovljen kak teden dni po osvoboditvi Lovrenca na sestanku pri Francu Jodlu. Sestanek je sklical Tone Radan-Jasko in ga tudi vodil. Sekretarstvo je tudi sedaj pripadlo Francu Beškovniku, drugi člani pa so bili zadolženi za preskrbo, zaščito, propagando in podobno. Ta odbor je bil pozneje javno potrjen na mitingu v šoli. Njegova sestavljenost se ni spremenila ves čas lovrenškega osvobojenega ozemlja.

Iz povojnega soodenja in srečanja preživelih funkcionarjev se je ugotovilo, da se okrajni in krajevni voditelji OF med seboj sploh niso poznali. To si lahko razložimo s tem, da partizanska komanda ni hotela domačinov preveč kompromitirati, ker je pač računala, da lahko na ozemlje spet vdrejo Nemci.

Most čez Savo je bil k sreči nepoškodovan, tako, da je bilo potiskanje Nemcev preko Srema nekoliko hitrejše. Frontna linija pa se je ustavila in zaradi trenutne premoči sovražnika je bilo treba zbrati večje število vojske in orožja za čelni napad.

Tisti čas je delovala v Rumi premična poljska bolnišnica Škljarjevskega. Partizanski aktiv jugoslovanskih zdravnikov in zdravstvenega osebja korpuse bolnišnice prvega proletarskega korpusa v Beogradu je bil premeščen v sovjetsko bolnico v Rumo za pomoč in tolmačenje. Obenem naj bi si od sovjetskih tovarišev pridobili nekaj koristnih izkušenj v zdravljenju vojnih poškodb.

Počasi smo prevzeli vse delo sovjetske bolnišnice in ustanovili svojo, partizansko bolnišnico z novim imenom Kirurške premične bolnišnice št. 712 prvega proletarskega korpusa. Sovjetski kolektiv bolnišnice pa je bil premeščen k svojim enotam čez Donavo.

Naša bolnišnica se je v Rumi ustalila za nekaj mesecev. Prebivalci so nas navdušeno pozdravili in sprejeli medse. Ves čas so bili z nami tovariško povezani. Tu je prebivalo tisti čas tudi več slovenskih družin. Nekaj jih je bilo tu še izpred vojne, precej pa jih je prišlo po prisilnem gestapovskem pregonu. V bolnišnici so

Spomin na zadnje mesece vojne, ko je bil Beograd že osvobojen.

Javka v Rumi

ranjencem in bolnikom stregla dekleta iz Rume in okolice, med njimi pa je bilo tudi nekaj slovenskih deklet. Pregnanec iz Ptuja tovariš Zavec je bil vodja ekipe za prenašanje ranjencev in njihov transport v bolnišnico.

Slovenci so prav kmalu izvedeli, da je med zdravniki v bolnišnici tudi Slovenec. Tako so hitro navezali stike z mano in me vabili na svoje domove kot gosta, pa tudi kot zdravnika. Razvedelo se je, da rad pomagam in tako je število prijateljev in znancev kaj hitro naraslo.

Kmalu je prišlo v Rumo še več Slovencev. Prihite-li so v osvobojeni Beograd z vse Srbije in želeli formi-

rati Slovensko brigado, da bi pomagali čimprej izgnati okupatorja. Na sremski fronti pa je bila tisti čas potreba po novih borcih velika. Nad 500 bork in borcev Slovenskega bataljona se je na poti na fronto ustavilo v Rumi. Frontno poveljstvo jih je čez čas dodelilo v prvo Krajiško udarno brigado, kot peti bataljon.

Obiskal sem te borce v njihovih nastanitvah in našel med njimi vrsto znancev in prijateljev. Še svojega kumiča Šumaka sem srečal tam. Takoj sem postal njihov zdravstveni svetovalec. Tudi o razmerah na fronti, v samem kraju in po svetu sem jim moral pripovedovati. Če sem le ujel hipec prostega

časa, sem se jim posvetil. Tudi Slovence, ki so bili že prej v Rumi, sem seznanil z njimi.

Izkazalo se je, da poznam oba zvezna oficirja Slovenskega bataljona že od prej. Karla Kačiča sem poznal iz Ljutomera, dr. Marjana Wolfa pa še iz študijskih let z Dunaja. Dokler je bil Slovenski bataljon še skupaj, sta ta dva ves čas hitela do Beograda in nazaj k enoti. Vsakokrat sta se ustavila tudi pri meni in pobrala moje vesti in podatke za fronto in za Beograd. Tako sem postal neke vrste javka.

V rumski bolnišnici in selecih se bolnišnicah, ki so se selile za fronto, sem zdravil mnoge Slovence

Slovenskega bataljona in drugih – tudi tankovskih enot.

Ranjena bataljonska bolničarka Slavka Pirnatova po okrevanju ni bila več sposobna za fronto, pa smo jo, še posebej, ker je bila poklicna bolničarka, zadržali v naši bolnišnici. Spominjam se tudi smrti slovenskega borca Pepelnjaka. Naprosili so me, naj bi mu ob slovesu povedal nekaj besed, ker pa ni bilo gotovo, če bom takrat prost, sem se z enako prošnjo obrnil na domačino, tovariša Avgusta Lukačiča. Potem sem na pogrebu vendarle bil.

Bila je še cela vrsta drugih Slovencev, ki so mi iz Rume ostali v spominu. Tako je bil v bolnišnici za

bolničarja tovariš Jože Cajnko, dolgo je ostal med nami tudi ranjeni borec Ivan Lorber iz Maribora. Spominjam se tudi tovariša Andreja Koroše iz Ljutomera, ki je prišel jokaje k meni, češ, da ne bo mogel v partizanskih vrstah sodelovati pri osvoboditvi Slovenije, ker so ga zavrnil – bil je preslaboten. Tudi med piloti z bližnjega letališča je bilo nekaj Slovencev. Major Milan Majnarič je vsak večer v slovenskem prijateljskem krogu pripovedoval letalske dogodivščine – nekega dne pa se ni več vrnil... Nekega dne se je v Rumi ustavil slovenski pilot Poljanec iz Maribora, ki je pobegnil iz nemškega ujetništva nekega dne na Poljskem in se na poti domov pridružil slovaškim partizanom. Tudi pripadniki Prekomorske brigade so na poti na fronto prišli skozi Rumo. Opisovali so nam trpljenje primorskega ljudstva pod Italijani, težave ob prebegu k Angležem in še težjo pot do uvrščanja v jugoslovanske narodnoosvobodilne brigade v Afriki.

Ko je naša bolnišnica zapustila Rumo in položaj ter se pomaknila za napredujočo fronto, so naši ožji stiki prenehali, moja »sremska javka« ni bila več potrebna, saj so bili tudi borci Slovenskega bataljona že razporejeni po različnih enotah.

Prim. dr.
Ciril Porekar

»Vidite, to me jezi!«

Prijetno se je pogovarjati sredi mesta o tistih drobnih, vendar pomembnih stvareh, s katerimi se sleherni dan srečujejo kmečke gospodinje, gospodarji kmetij, posebno še, če imaš za sogovornico EDO KRENOVO, ki že vrsto let živi v Celju, pa vendar bolje pozna svoja rojstna Drganja sela pri Dolenjskih toplicah kot Celje. Tako kot se Eda piše, se reče tudi po domače pri njihovi hiši v Drganjih selih. Poznajo jih daleč naokoli. Zanje so vedeli tudi partizani, ki so bili redni obiskovalci vse do konca vojne.

Tam ob njihovi vasi, nedaleč od partizanskega Roga, so se stekale številne partizanske poti. Oče se je vključil v njihovo delo že ob začetku vojne, mama tudi, Eda pa je

bila sekretarka SKOJ in predsednica mladine.

Po končani vojni je Edo vodila življenjska pot najprej v Novo mesto, zatem v Ljubljano, Maribor, Slovenj Gradec, dokler ni pred dobrimi dvanajstimi leti prišla v Celje, kjer živi in uživa zasluženi pokoj. Namesto besede pokoj bi lahko uporabil tudi izraz, da najde Eda sedaj več časa za številna druga dela, ki jih prej zaradi obveznosti na delovnem mestu ni zmogla. Seveda pa se najraje zapelje domov v Drganja sela.

»Rada sem doma«, pravi Eda »pa tudi mami, ki je zdaj stara že 81. let je treba kaj storiti.« Posebno ob praznikih je pri Krenovih še posebno živahno. Takrat obiščejo mamo nekdanji borci

EDA KREN: »Nekateri se delajo heroje, se trkajo na prsi... Samo jezike si brusijo! Vidite, to me jezi!«

in spomini se nizajo kot biseri na ogrlico dolgo kot življenje.

»Naše vasi« nadaljuje Eda, »so se v letih po vojni močno spremenile. Tega napredka ne moremo primerjati z ničemer več. Samo pogledajte urejenost kmečkih domačij. Škoda je le, da je mladih v teh vaseh vedno manj. V Drganjih selih sploh nimajo mladinskega aktiva, med vojno pa nas je bilo v mladinski organizaciji vključenih kar 23 deklet. Fantov je bilo še veliko več. Vsi so odšli v partizane. V vasi ni bilo niti enega izdajalca. Na to sem še danes zelo ponosna.

Že več kot četrt stoletja je tega, ko so začeli vaščani kar sami delati šolo. Zgradili so jo le do prve plošče. Taka je tudi ostala, obsojena na propad. Pa bi se da-

lo veste urediti v tej zgradbi kakšen prostor, kjer bi se sestajala mladina, vaščani... Tudi vodovoda v Drganjih selih še nimamo, imamo pa asfaltirano cesto do Vavte vasi. Če bi bilo v vasi več krav in mleka, bi bližnja kmetijska zadruga organizirala tudi reden odkup mleka. Marsikaj smo že storili, veliko še bomo. Zagotovo! Le še preveč je takih, pa ne samo na podeželju, temveč tudi v mestih, ki se trkajo na prsi, za družbo pa kaj malo storijo. Samo jezike si brusijo! In kritizirajo! Vidite, to me jezi!«

Ob letošnjem prazniku žena, sta Eda in njena mama zagotovo prejeli številne čestitke, saj nekdanji borci, ki so pri Krenovih vedno našli toplo in varno zavetje, tega niso pozabili.

Tone Urbas

MEŽICA

Mežiška dolina vas pričakuje

Ob 35-letnici ustanovitve prvega Koroškega bataljona je občinski odbor ZZB NOV izvolil na eni izmed zadnjih sej poseben odbor, ki bo poskrbel za proslavo v Mežici in Črni.

Prvi Koroški bataljon je bil ustanovljen marca 1943. leta pri kmetu Zdovcu v Koprivni. Za prvega komandanta tega bataljona je bil imenovan Franc Pasternik-Lenart.

V soboto, prvega aprila, bo v ta namen v Mežici slavnostna akademija in sprejem borcev prvega Koroškega bataljona, ki so sodelovali pri napadu na Mežico. Naslednji dan pa bodo sprejeli borce v Črni, odkoder bodo skupaj z obiskovalci nadaljevali pot v Koprivno do kmeta Zdovca.

V Črni bodo tudi pripravili razstavo o razvoju NOB v Mežiški dolini, ki že pričakuje borce prvega Koroškega bataljona in številne goste.

IGNAC ZDOVC

Volitve na ljubljanskem armadnem območju

Pospešene priprave

V enotah in ustanovah ljubljanskega armadnega območja se pospešeno pripravljajo na bližnje volitve delegatov in delegacij za družbenopolitične in samoupravne interesne skupnosti. S pripravami na ta pomemben dogodek so začeli že oktobra lani, ko so analizirali dosedanje delo delegatov in delegacij. V predvolilnih dejavnostih zlasti aktivno delujeta organizaciji ZKJ in ZSMJ v JLA ter seveda vsa poveljstva in sindikat občanov, zaposlenih v JLA. Tako je na nedavnem pogovoru z novinarji poudaril pomočnik komandanta LAO generalmajor Svetožar Oro.

Aktivne vojaške osebe ter občani, zaposleni v JLA, bodo volili delegate in delegacije za zbere združenega dela skupščin občin ter za skupščine samoupravnih interesnih skupnosti. Kot drugi delovni ljudje pa bodo v svojih KS glasovali tudi za delegate in delegacije krajevnih skupnosti ter za družbenopolitične zbere občin.

Da bi priprave na volitve kar najbolj potekale, so ustanovili koordinacijsko komisijo, ki usmerja politične, organizacijske, tehnične in druge ukrepe v zvezi z bližnjimi volitvami. Obenem pa komisija spremlja, analizira in koordinira delo dosedanjih delegatov in delegacij ter sodeluje z družbenopolitičnimi organizacijami v SR Sloveniji, ki pripravljajo volitve.

Volili bodo seveda tudi vojaki. Volili bodo delegate in delegacije za KS, kjer so živeli pred odhodom v JLA, ter za družbeno-politične zbere občin. Tisti, ki so bili zaposleni, pa bodo glasovali tudi za delegate svojih delovnih organizacij. Vojaki bodo volili na volilnih mestih v vojašnicah, glasovnice pa bodo poveljstva potem po pošti dostavila občinam.

Prav volitve vojakov so zahtevale ogromno priprav. V vseh enotah in ustanovah so že pred časom naredili spiske z naslovi vojnih pošt, z naslovi stalnih bivališč vojakov pred odhodom v JLA, oziroma z naslovi delovnih organizacij ter jih dostavili volilnim komisijam občin, KS, delovnih organizacij ali organom uprav za ljudsko obrambo.

Večina vojakov bo tokrat prvič volila. Te so še posebej pripravili na ta pomemben dogodek. Seznanili so jih z delovanjem delegatskega sistema, s pravicami, obveznostmi in dolžnostmi ter s pripravami na volitve.

Na ljubljanskem armadnem območju so volitve sprejeli kot pomembno in odgovorno družbenopolitično nalogo vseh pripadnikov JLA. Poleg tega volitve potekajo v letu 11. kongresa ZKJ in 8. kongresa ZKS, zato bo vzdušje ob tem pomembnem dogodku še posebej slovesno.

Branko Soban

NOVA GORICA

Nerazumevanje ali kaj?!

Pred kratkim je bila v Novi Gorici osrednja slovesnost ob 35-letnici Zveze pionirjev Jugoslavije. Proslavo, ki so se je udeležili pionirji iz vse novogoriške občine, njihovi mentorji in drugi gostje, je pripravila občinska Zveza prijateljev mladine.

Slavnostni govornik, Stane Repar, predsednik republiškega sveta za delo s pionirji pri Zvezi prijateljev mladine Slovenije, je govoril o pionirski organizaciji, vlogi Zveze prijateljev mladine in njeni dejavnosti, o težavah s katerimi se srečujejo mentorji, ter poudaril nujnost povezave pionirske organizacije z organi v krajevnih skupnostih. Opozoril je tudi na premajhno zanimanje družbenopolitičnih organizacij za delo z najmlajšimi.

O hladnem odnosu občinskih družbenopolitičnih organizacij do Zveze prijateljev mladine je pričala odsotnost povabljenih predstavnikov na tej slovesnosti. Na te težave in nerazumevanje so opozorili že prej, na občnem zboru občinske Zveze prijateljev mladine, ki je bil 15. februarja letos. Ob tej priliki so tudi pregledali delo organizacije v preteklem obdobju in sprejeli program za nadaljnje delo v letu 1978. Hkrati so ugotovili, da bi bilo nujno urediti financiranje, saj nekatere delovne organizacije kljub temu, da so podpisale samoupravni sporazum o financiranju, svojih obveznosti še niso poravnale.

Stane Repar je na tej slovesnosti podelil republiška priznanja vsem pionirskim odredom novogoriške občine za sodelovanje na jugoslovanskih igrah »Narava, zdravje, lepota 1976–1978«. Pionirski odredi pa so podpisali samoupravni sporazum o gradnji slovenskega pionirskega doma v Dolenjskih toplicah.

Mile Gojkovič

PODNART

Za dan žena

Na razširjeni seji predsedstva KK SZDL v Podnartu so se dogovorili, da bodo tudi letos slovesno praznovali dan žensk.

Tako so za vse ženske v KS Podnart pripravili slovesnost v domu kulture v Podnartu. Kulturni program so pripravili pionirji osnovne šole Ovsiše in moški pevski zbor »Svoboda« iz Podnarta. Slavnostni govornik je bil predsednik sindikalne organizacije kemične tovarne Podnart Marjan Štupnikar. Ob tem prazniku so pionirji obiskali na domu vse partizanske matere, člani OO ZSMS pa vse žene stare nad 70 let in jim doma čestitali za praznik in podarili šopek. Najstarejšo krajanke Marijo Studen, ki je stara že 95 let, pa so na domu obiskali predsednik KS, predsednik KK SZDL in predsednik OO ZSMS Podnart.

Ciril Rozman

SLOVENSKA BISTRICA

Borci NOV prisotni v vseh dogajanjih

Pred kratkim so se v tej znani partizanski občini pod Pohorjem zbrali številni borci na občnem zboru ter pregledali svoje minulo delo, hkrati pa si že zadali naloge za v bodoče. Izvolili pa so tudi novo občinsko vodstvo.

V občini Slovenska Bistrica je sedaj v enajstih krajevnih organizacijah ZB NOV 1150 članov ZB.

Udeleženci zbora so ugotovili, da so bili vseskozi aktivni nosilci družbenih dogajanj, zlasti v okoljih kjer žive in delajo. Dokajšnje uspehe so dosegli v prizadevanjih, da bo skrb za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih tradicij in pridobitev narodnoosvobodilnega boja ter vgrajevanje družbenih in moralnih vrednot socialistične revolucije, stvar in last vse naše družbe.

Tvorno in prizadevno so delovali tudi na področju ljudske obrambe in družbene samozaščite. Pomagali pa so tudi pri zbiranju zgodovinskega gradiva, zapisov ter pričevanj borcev za zbornik spomenikov na območju občine. Njihova prizadevanja so vidna tudi v organiziranju, razvijanju in utrjevanju delegatskega sistema ter čuvanju bratstva med našimi narodi.

Med nalogami, ki so si jih zadali za v bodoče naj omenimo le to, da bodo posvetili znatno več pozornosti kmetom-borcem NOV, kot tudi tistim, ki so med revolucijo podpirali NOB in sodelovali s partizani.

Franjo Hovnik

NOVA GORICA

Zdravstvo še ni urejeno

Občinske volilne konference ZZB NOV Nova Gorica, ki je bila 24. februarja, so se poleg delegatov, predstavnikov DPO občine, predstavnikov ZZB občin Tolmina, Ajdovščine in Idrije udeležili tudi predstavniki ANPI iz Gorice, Udin in Julijske krajine. Po izvolitvi organov konference so pionirji osnovne šole »Milojke Strukelj« zaželeli delegatom veliko uspeha v nadaljnjem delu in jim izročili cvetje. Delegacija je odnesla venec na spomenik herojev v Solkan.

Predsednik ZZB NOV Nova Gorica Franc Martinuč je podal obširno politično poročilo, ki so ga delegati poslušali z velikim zanimanjem. Ob tem pa je tudi nakazal naloge, ki še čakajo borce pred IX. kongresom ZZB NOV Jugoslavije in kongresom ZZB Slovenije. Omenil je, da so bili borci NOV novogoriške občine vedno in povsod prisotni. Kar 27 članov ZB je bilo sekretarjev osnovnih organizacij ZK, 23 članov občinske konference SZDL in 46 članov raznih komisij. v 42 krajevnih skupnostih aktivno deluje 857 članov ZB. Poleg teh deluje v raznih odborih, delegacijah, DPS, družbeni samozaščiti, SLO in podobno še 1176 članov. Še posebno pa so se borci izkazali pri delu in pripravah na volitve, ki bodo letos marca.

V sodelovanju z borci onstran meje smo tudi dosegli uspehe, ki so bili plod sprejetja osimskega sporazuma in še nadalje krepijo sožitje in dobre sosedске odnose z Italijo.

V zadnjih štirih letih je umrlo kar 848 udeležencev NOB. Zdravstveno stanje borcev ni najboljše, saj je bilo na pregledih v dispanzerju v zadnjih treh letih kar 22.700 borcev. Zdravstvena preventiva borcev pa še zdaleč ni urejena.

Konferenco so pozdravili predstavniki ANPI in poudarili pomembnost odprtosti meje in koristnega sodelovanja z italijanskimi partizani ter borci občin Nove Gorice in Tolmina.

Govorili so še o prenašanju tradicij NOB in ugotovili, da je šolska mladina vse premalo seznanjena z NOB. Beseda je tekla tudi o spomenikih, pisanju zgodovine OF in drugih manj pomembnih zadevah. Predstavniki republiškega odbora ZZB NOV tovariš Viktor Stopar in Julij Beltram sta v svojih izvajanjih predlagala več koristnih napotkov in predlogov za bodoče delo. Izvolili so novo vodstvo občinske konference ZZB Nova Gorica.

LEOPOLD KOTAR

Med podelitvijo republiških priznanj odredom pionirjev na Goriškem za sodelovanje na jugoslovanskih igrah »Narava-zdravje-lepota 1976–1978«

BLED

Obisk iz Bologne

Zadnje dni lanskega decembra so obiskali Bled antifašisti iz italijanskega mesta Bologna.

Zeleli so si ogledati spomenike NOB, zato so naprosili krajevno organizacijo ZB za ustrezno razlago ob teh spomenikih.

Več kot sto članov organizacije ANPI se je odpeljalo najprej v Begunje. Tam so bili globoko presunjeni, ko so videli muzej in grobišče talcev. Med italijanskimi gosti so bili tudi nekateri španski borci. Najstarejši med njimi, suhljat in prijazen mož je dejal: »Tako lep kraj pa je moral doživeti toliko grdobije!« V gostilni pri Joževcu je potekal prijeten pogovor in skupaj so zapeli pesem »Avanti popolo«. Obiskali so še Drago, naslednji dan pa so obiskali Bohinj. Zaradi slabih cest niso mogli obiskati Dražgoš in Pokljuke, a so obljubili, da bodo to storili prihodnje leto.

M. S.

LJUBLJANA

Veliko pristrčne topline

Toplina in razumevanje sta potrebna vsem, zlasti pa starejšim, izčrpanim in bolehnim, ki se vse prepogosto čutijo odrinjene, osamljene in pozabljene. Društvo prijateljev mladine v Dravljah (Ljubljana-Siška) je prav zaradi tega vključilo v svoj program tudi vzgojo mladega rodu v razumevajočem in pristrčno toplem odnosu do starejših občanov, ki so s svojo osvobodilno borbo in delom ustvarili pogoje za današnje lepše življenje vseh nas, posebno pa mladih.

V soboto 18. februarja, so tako cicibani in pionirji obiskali najprej starejše občane v pred kratkim odprtem domu v Dravljah. V živahnem in pristrčnem pogovoru so jih – kot svoje babice in dedke – vključili v veliko družino draveljskih občanov, ter jih povabili v krožke ter krajevna društva. Obdarili so jih tudi s cvetjem in skromnimi darilci ter jim priredili krajši glasbeni program, nakar je harmonika združila staro in mlado v prepevanju starih narodnih pesmi.

V začetku marca je DPM Dravlje organiziralo srečanje vseh draveljskih starejših občanov v dvorani doma družbenih organizacij. Zabavali so jih cicibani in pionirji iz DPM Dravlje, mladinski vokalno instrumentalni ansambel »Virus« ter partizanski humoristi. Vmes so se pogovorili tudi o številnih vprašanjih, ki zadevajo društvo upokojencev, zvezo borcev, volitve delegatov, izleti in organizirano zabavno življenje in še o marsičem kar naj bi oplešalo življenje starih borcev ter sploh starejših občanov na območju KS Dravelj.

Pavle Šegula

CERKNO

Tretjič na Porezen

V spomin na tragične dogodke na Poreznu v zadnji sovražnikovi ofenzivi proti enotam IX. korpusa 24. marca 1945. leta, bo letos že tretji pohod planincev, borcev, mladine in pripadnikov JLA na 1622 m visoki vrh Porezna.

Predstavniki planinskega društva Cerkno in krajevnega odbora zveze borcev Cerkno ter ostali, ki pripravljajo letošnji spominski pohod 26. marca, so se dogovorili za program organiziranega skupinskega pohoda, na katerem bodo s skromno komemoracijo na Poreznu počastili spomin na padle borce v tej neenaki borbi, kot tudi spomin na 96 ujetih in ustreljenih borcev v vasi Jesenica pri Cerknem.

Posebno skrb bodo organizatorji posvetili markaciji poti iz Cerknega, Podbrda in Selške doline na Porezen ter organiziranemu vodstvu pohodnikov. V priprave so poleg članov PD Cerkno vključili tudi mladince tovarne ETA iz Cerknega, ki bodo pomagali pri šiščenju snega na poti, pri planinski koči na Poreznu.

Do sedaj sta bila organizirana že dva spominska pohoda na Porezen. Lanskega se je udeležilo preko 3000 ljudi, tako da postaja pohod množičen in presega lokalne okvire, saj se ga udeležujejo tudi občani iz drugih krajev Slovenije. Pohodniki, ki bodo letos prvič sodelovali na pohodu bodo prejeli izkaznico in spominsko značko, za dvakratno in trikratno udeležbo na pohodu pa bodo udeleženci prejeli bronasto značko.

Dosedanja dva pohoda so finančno podprle OZD Gorenjske in ETA Cerkno, pokroviteljstvo nad letošnjim pohodom pa je prevzela tovarna kolektorjev iz Idrije.

Silvo Kovač

PODNANOS

Spomin na Vojka

V februarskih dneh pred 35 leti, je med borci in aktivisti širom Primorske odjeknila žalostna vest, da je podlegel ranam, dobljenim od italijanskih fašistov, narodni heroj Janko Premrl-Vojko, vzor mladih in poštenih Slovencev, simbol Primorske. Spominu nanj, ki je še vedno živ med nami, smo v nabito polni dvorani v Podnanosu poklonili zadnjo letošnjo februarso nedeljo.

Nastopila je mladina iz vasi, vojaki iz vipavske vojašnice in 70-članski domači mešani pevski zbor.

Delegacija ZZB NOV, skupno z občinsko delegacijo ZZB NOV iz Ajdovščine pa sta položili venec na grobnico narodnih herojev v Ljubljani.

P. A.

NOVA GORICA

Srečanje borcev in aktivistov

V soboto 26. januarja je bilo v Novi Gorici že četrto tradicionalno srečanje borcev-partizanov in aktivistov, ki živijo zunaj naših meja. Prišli so iz Standreža, Dola, Jamelj, Doberdoba in drugih sosednih vasi. Na srečanju se je zbralo kar 250 borcev. Med njimi so bili tudi predstavniki borčevskih organizacij Nove Gorice, Solkana in Šempetra ter predstavniki družbenopolitičnih organizacij v občini.

Prisotne je pozdravil Milan Pelicon, tajnik borčevske organizacije iz Standreža, nato pa je nekoliko obširneje spregovoril tovariš Poletto, predstavnik ANPI, ki je obudil spomine na partizanske dni in še posebej na nedavno umrlega dr. Lamberta Mermolja. Milo Vižintin je udeleženec v imenu občine Nova Gorica in družbenopolitičnih organizacij pristrčno pozdravil in izrazil zadovoljstvo, da je to že četrto tradicionalno srečanje zamejskih borcev in aktivistov, ki živijo neposredno ob meji.

Ansambel »Goričani« s pevcema Zdenko in Radovanom je pritegnil vso pozornost udeležencev. Peli in igrali so partizanske pesmi, tako slovenske kot italijanske ter narodno zabavno glasbo. Nekajkrat se je množica zgrnila okrog ansambla in skupno prepevala partizanske pesmi.

L. KOTAR

POSTOJNA

Za zlato puščico

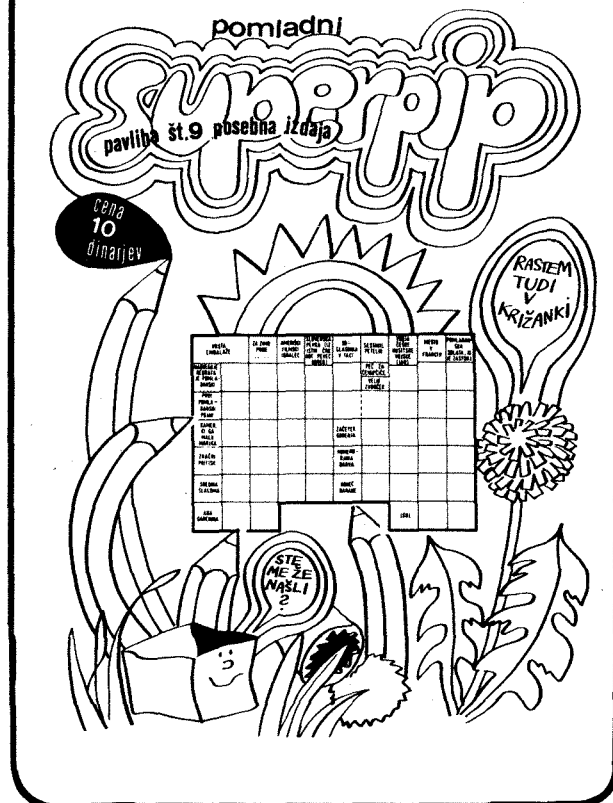
Postojnskim strelcem je zaupano letošnje 24. tekmovanje najboljših slovenskih strelcev za zlato puščico. Tako so se Postojnčani pridružili Ljubljani, Kranju, Celju, Mariboru, Novi Gorici, Škofji Loki, Hrastniku in Murski Soboti, dosedanjim organizatorjem 23 tekmovanj za zlato puščico. Lani je osvojil zlato puščico Korbar iz Trbovelj, rekord vseh dosedanjih tekmovanj pa ima Dobovičnik iz Celja s 540 od 600 možnih krogov.

Strelci se bodo pomerili v Postojni, 26. marca v prostorih osnovne šole.

E. PROGAR

Reševalci križank
pozor

Izšel je

BLED

Delovni upokojenci

V društvu upokojencev Bled je viliko število nekdanjih borcev NOV. Že nekaj let imajo lastno zgradbo, v kateri so uredili kletne prostore, da imajo lahko v njih svoje vaje pevci moškega zbora KUD Bled, sedaj pa še pevci zbora upokojencev.

Zbor upokojencev Bled je prvič nastopil na proslavi slovenskega kulturnega praznika. Lepo se je razlegla Prešernova »Pod oknom« in še druge pesmi. Z recitacijami so sodelovali pionirji osnovne šole Bled, ki vedno radi pomagajo društvu.

Vsako leto organizirajo enodnevne izlete za svoje člane. Obiskali so že mnogo krajev v domovini, nekaj pa tudi v tujini. V domu imajo okrepčevalnico, balinišče in lepo urejene sobe, kjer se upokojenci radi zbirajo.

M. S.

NOVA GORICA

Prizadevni mladi planinci

Konec februarja so se na občnem zboru srečali planinci mladinskega odseka Planinskega društva Nova Gorica, mentorji šol in nekateri starši.

Iz poročila je razvidno, da se je lani udeležilo izletov kar preko tisoč mladih planincev, ki so se udeležili pohodov »Po poteh nanoške bitke«, »Po poteh goriške fronte« na Krnu, v Dražgošah, povzpeli pa so se tudi na Snežnik. V planinskem taboru, ki je bil lani postavljen pri izviru Tolminke v Pologu pa se je zbralo kar 74 planincev. Od tu so se povzpeli na Razor planino in Krn, obiskali Podvenšičico, se spustili v Pološko jamo, čez Prehodavce pa so se podali še h Krnskemu jezeru, kjer so malo očistili okolje. O vseh teh njihovih izletih govorijo tudi diapozitivi, ki so bili prikazani ob sklepu občnega zbora.

Podeljena so bila priznanja za udeležbo v orientacijskem tekmovanju, značke pionir-planinec, potrdila za udeležbo v planinski šoli. Sestrici Mojca in Tanja Zorn iz Nove Gorice, stari komaj 9 in 11 let, sta že prehodili slovensko transverzalo in prejeli zato častni znak PZS.

Vemo, da je vloga mentorjev pri delu mladinskega odseka izredno pomembna in da brez dobrih mentorjev delo z mladimi ne more dobro uspevati. Pri tem pa so veliko pomagali rezervni vojaški starešine, ki so hkrati člani PD Nova Gorica.

Napori, ki jih vlagajo mentorji mladinskega odseka, niso ostali nezapaženi. V minulem letu je bila mladinskemu odseku PD Nova Gorica dodeljena bronasta plaketa občinske zveze telesno-kulturne organizacije v Novi Gorici, s tem pa izrečena pohvala vsem mentorjem – mladinskim vodnikom.

Sprejet je bil tudi obsežen program za letošnje leto, ki zajema v glavnem razširitev organizacije, številne izlete, pohode, skrb za varstvo narave, očiščevalne akcije ob Krnskem jezeru, vzgojo novih mladinskih vodnikov in mentorjev. Posebno pa se bodo zavzemali za tesnejše stike s sorodnimi društvi v občini.

Mile Gojkovič

NOVA GORICA

Razširiti krog
upravičencev

Po nekajmesečnih temeljitih javnih razpravah, ki so zajele velik krog ljudi, so tudi delegati obeh zborov novogoriške zdravstvene skupnosti sprejeli novi predlog samoupravnega sporazuma o pravicah in obveznostih iz zdravstvenega varstva, ki predvideva tudi participacijo uporabnikov. Novi predlog precej razširja krog tistih, ki bodo oproščeni plačevanja participacije. Od 54.000 prebivalcev občine bo takšnih okoli 23.000. Tako zbor izvajalcev kot zbor uporabnikov pa sta bila mnenja, da bi morali biti oproščeni plačevanja participacije tudi interniranci in zaporniki, ki niso uveljavljali statusa borca.

Letno naj bi s participacijo zbrali okoli 10 milijonov dinarjev, kar pa pomeni le dobre 4 odstotke celotnih potreb v občini. Kljub temu, da je bila večina delegatov za sprejem samoupravnega sporazuma, pa velja omeniti, da so proti glasovali delegati, z izjemo anhovskega Salonita, največjih delovnih organizacij v novogoriški občini: Mebla, Iskre, Gostola, Vozil in SGP Gorica.

J. Alič

Kurirska postaja TV-17 vabi

Julija lani je bila na Slemenih za Ljubljanskim vrhom obnovljena partizanska kurirska postaja TV-17. V mali leseni koči so razstavljeni nekateri dokumenti in fotografije iz življenja nekdanjih kurirjev, bakrena plošča pa s spominskimi napisi pojasnjuje dejavnost postaje TV-17. Okolje je ostalo nespremenjeno in privablja mnoge ljubitelje narave.

Kurirska postaja TV-17 je bila ustanovljena med prvimi kurirskimi postajami v Sloveniji novembra 1942, v času, ko je glavno poveljstvo slovenske partizanske vojske in tedanjega osrednjega političnega vodstva NOB bivalo v Dolomitih. Ves čas je delovala za Ljubljanskim vrhom, čeprav se je stalno premikala na Tolsti vrh, Kamen in vse do Košenic pri Pokojišču. S te postaje so kurirji vzdrževali stalne zveze s postajami TV-10 pri Zavrhu nad Iško, s TV-2 Dolomiti, Selo pri Hrušici in s TV-2a Kališče pri Garčerevcu-Logatec. Leta 1943 je po potrebi vzdrževala tudi neposredno zvezo preko italijansko-nemške meje z enotami NOV in POS na področju Žirovskega vrha – smer Gorenjska.

S prevzemanjem in dostavljanjem pošte, literature, vodenjem funkcionarjev in partizanskih enot, spremljanjem prostovoljcev, ki so odhajali med partizane, je TV-17 povezovala tedanje partizanske enote, dva okrožna in pozneje okrajne odbore OF in komiteje KPS na celotnem območju današnjih občin Cerknica, Vrhnika, Logatec in Ljubljana-Vič. Zaradi močno zastražene železniške proge Ljubljana-Trst so bile te kurirske poti ene najtežjih v Sloveniji.

Na kurirski postaji TV-17 je povprečno delovalo deset kurirjev, ki so predvsem ponoči dvakrat tedensko po potrebi tudi večkrat, preko javk vzdrževali zveze v vse smeri. Ob italijanski kapitulaciji se je število kurirjev povečalo na osemnajst.

Marca 1944 so Nemci in domobranci po dolgem zasledovanju odkrili postajo TV-17 na Slemenih, vendar se je kurirjem uspelo umakniti brez žrtev. Na tem mestu je danes obnovljena postojanka s spominskim obeležjem.

Konec decembra 1944 so Nemci in domobranci z Borovnice s pomočjo domačih izdajalcev napadli taborišče kurirjev v bližini gozdne poti Spodnja Stružnica pri Tolstem vrhu. Tudi tokrat so se kurirji umaknili iz obroča. Po tem napadu in zaradi zime je bila postaja TV-17 začasno ukinjena, kurirji pa razporejeni na druge TV postaje. Kurirska postaja TV-17 je spet začela delovati v začetku aprila 1945 in je delovala do 7. maja 1945. Ko so kurirji prišli 9. maja v Ljubljano, so bili razporejeni na nove dolžnosti v enote KNOJ.

Ves čas delovanja pa so bili kurirji TV-17 tesno povezani s terenskimi aktivisti, ki so jih moralno in materialno podpirali. Postaja pa je imela tudi precej žrtev, saj so štirje borci padli, trije so bili težje, dva pa lažje ranjena.

★

Kurirska postojanka TV-17 je prva obnovljena kurirska postaja v Sloveniji in je že sedaj zelo dobro obiskana. Obnovljena je bila z namenom, da bi ohranili nekatera zgodovinska pričevanja in da bi mladim omogočili, da se na kraju samem seznani z organizacijo, življenjem in bojem partizanskih kurirjev ter z nekaterimi pomembnejšimi kraji in dogajanji med narodnoosvobodilnim bojem na tem območju.

V bližnji in širši okolici TV-17 je namreč vrsta krajev, ki nas spominjajo na boje naših partizanskih enot, saj so gozdovi za Ljubljanskim vrhom že julija 1941 sprejeli prve borce. Na Malem Jesenovcu, nedaleč od postaje TV-17, je bila ustanovljena prva oborožena in vojaško organizirana partizanska enota, ki se je v začetku septembra 1941 premaknila na območje Kožljeka in se organizirala v znano borovniško partizansko četo. Preko teh gozdov so vodile poti 2. grupo odredov na Gorenjsko, tu so bili operativni tereni notranjskega, krimskega in dolomitskega odreda, »Lukovega« bataljona, Šerčerjeve brigade ter mnogih enot. Za marsikaterega borca se je prav tu začela težka partizanska pot.

Obnovljeno kurirsko postajo TV-17 je posebno prijetno obiskati v lepem vremenu, ko lahko obiskovalci odidejo na daljše ali krajše nekdanje kurirske in partizanske poti. V neposredno bližino se je mogoče pripeljati tudi z motornimi vozili, za katera je urejeno parkirišče tristo metrov od postaje. Z večjimi avtobusi je možno priti le do Colske doline, od koder je do obeležja dobrih petnajst minut hoda. Najprimernejša pot je z Vrhnike preko Verda proti Pokojišču, kjer je odcep na gozdno pot proti Colski dolini in TV-17. Odcep je označen.

Za daljši pohod je najzanimivejša smer od bivše zadružne žage nad Verdrom (tam je dovolj parkirnega prostora) po gozdni poti do železniške proge, nato pa pod železniškim nadvozom »Mirška kolona« na Jerinovec in na TV-17. Za to pot potrebujete približno dve uri hoda. Ob vrnitvi se lahko ustavite tudi pri Štampetovem mostu.

Nekdanji kurirji postaje TV-17 so vedno pripravljeni, da na tej poti spremljajo organizirane izlete. Takrat je mogoče na kurirski postaji kupiti tudi spominske kurirske značke, razglednice s spominskim žigom TV-17, nekdanji kurirji pa pošto sami dostavljajo do pošte na Vrhniki.

V dogovoru s gostinskimi podjetji z Vrhnike je za organizirane izlete mogoče priskrbeti tudi razna okrepčila, partizansko kosilo in podobno. Seveda pa je treba vse večje skupine najaviti vsaj deset dni prej.

Vsa podrobnejša pojasnila in nasvete za organizacijo obiska lahko dobite pri občinskem odboru ZZB NOV Vrhnika, pododbor 4. brigade VDV partizanskih kurirjev Notranjske, Tržaška cesta 11, Vrhnika.

Kje in kdaj je bila posneta fotografija, o kateri ne vemo nobenih podatkov? Kdo so borci in borke na njej? Prosimo bralce, da nam posredujejo čimveč podatkov.

Odgovor k fotografiji z vprašanjem

K fotografiji z vprašanjem, ki je bila objavljena 17. novembra lani, odgovor k njej, ki nam ga je posredoval tovariš Janko Lotič iz Železnikov pa je bil objavljen v št. 49. dne 15. decembra 1977, dodajamo še naslednje podatke. Sporočil nam jih je tovariš Milan Urh-Marko z Bleda.

Fotografijo je posnel maja ali junija 1944 v Zgornjem Lomu nad Trzičem Mirko Lakota-Triglavski, personalni referent v štabu Kokrškega odreda Damjan Globočnik-Boris, danes stanuje na Bledu. Šesti z leve (z brzostrelko) sedi Mirko Lakota-Triglavski, danes živi na Triglavski cesti na Bledu. Prvi z desne stoji Milan Urh-Marko, komandir zaščitne čete štaba odreda, živi na Cankarjevi cesti na Bledu. Prvi z desne v zadnji stoji sodnik v odredu, vendar se tovariš Urh imena ne spominja.

Lisca

NEDRČKI
STEZNIKI
KOPALNE OBLEKE

Delegati so najprej poslušali poročilo Osrednjega odbora prekomorcev o opravljenem delu v preteklem letu, nato pa so sprejeli program dela za tekoče leto.

Iz obširno podanega poročila smo povzeli le nekaj podatkov: v minulem letu so vsi odbori prekomorcev posvetili posebno pozornost akciji za reševanje prošenj za priznanje posebne dobe iz NOB tistih borcev NOVJ, ki so na podlagi navodil RO ZZB NOV Slovenije, RK SZDL Slovenije, Komiteja za vprašanja borcev NOV in vojaških invalidov Slovenije ter Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji vložili prošnje za obnovo postopka za uveljavitev posebne dobe iz NOB. S tem v zvezi so bili sklicani številni sestanki in posvetovanja, kjer so se dogovorili za izvedbo celotne akcije. Značilnost akcije je v tem, da je reševanje le te teklo ločeno glede na nekdanja taborišča, ki so bila na Bližnjem vzhodu, Tuniziji-Alžiriji, Južni Italiji-Siciliji in Sardiniji-Korziki. Za ta taborišča so po občinah izvolili pododbore, ki jih sestavljajo organizatorji NOB v omenjenih taboriščih in, ki najbolj poznajo razmere v kakršnih so takrat delali. V posameznih občinah so k sodelovanju pritegnili tudi tiste tovariše - organizatorje NOB v posameznih taboriščih, ki sedaj živijo v kaki drugi občini.

V zvezi z omenjenimi pripravami za obnovo posameznih postopkov za uveljavljanje posebne dobe so prispevali pomemben delež tudi okrepljeni domicilni odbori prekomorskih brigad. Ti pa so bili deležni vsestranske pomoči vseh občinskih odborov ZZB NOV, v okviru katerih se je vsa ta dejavnost odvijala.

Prošnje za obnovo postopka je vložilo nad 3500 borcev prekomorcev. Med njimi je veliko takih, ki prosijo, da se jim prizna posebna doba iz naslova udeležbe v zavezniški vojski, v odporiškem gibanju drugih držav... Vse tiste primere, ki ne izpolnjujejo pogojev za priznanje posebne dobe iz NOB pred 13. 10. 1943, pošljejo iz občinskih odborov ZZB NOV na podružnice Pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SRS, ki nato izdajo ustrezne odločbe. Vse druge primere, ki so v občinskih komisijah dobili ustrezno pozitivno mnenje (za aktivno delo za NOB pred 13. 10. 1943. letom) pošljejo na vpogled še komisiji, ki deluje pri RO ZZB NOV Slovenije in v kateri delujejo tudi delegati odbora prekomorcev.

V zadnjih dveh letih je komisija v Ljubljani reševala 1826 zadev borcev prekomorcev - v obnovenem postopku, od teh je bilo za 1262 podano pozitivno mnenje (ker izpol-

Letna skupščina borcev - prekomorcev

Zadovoljni z urejanjem priznavanja posebne dobe

Zadnji petek v februarju je bila v Portorožu letna skupščina Osrednjega odbora borcev - prekomorcev NOV Jugoslavije, ki deluje pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije. Poleg članov Osrednjega odbora se je skupščine udeležilo tudi precejšnje število delegatov domicilnih odborov prekomorskih brigad, odborov prekomorcev iz občin, kjer nimajo domicilov ter gostje.

njujejo pogoje za priznanje dobe pred 13. 10. 1943) za 449 primerov je bila komisija mnenja, da izpolnjujejo pogoje kasnejših datumov, oziroma zavezniške vojske, 115 primerov pa je bilo vrnjenih v dopolnitev. Rešenih je bilo tudi 60 prošenj borcev-prekomorcev, ki uveljavljajo posebno dobo v rednem postopku (tistih, ki so bili pripadniki grških partizanov ELAS in tisti, ki so padli v nemško ujetništvo...).

Poudarek razvijanju tradicij NOB

Na letni skupščini prekomorcev je bilo ugotovljeno, da se delo komisij odvija v duhu dogovorjenih stališč, pri čemer mora biti predložena dokumentacija za vsakega posameznika izpopolnjena in celovita. Upoštevati je treba, da o vlogah odločajo posebni senati zavarov-

vancev pri Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja in, da spise podrobno pregleda strokovna pravna služba te skupnosti.

V razpravi so številni delegati iz vse Primorske izražali zadovoljstvo in zahvalo RO ZZB NOV Slovenije, ki je skupaj z drugimi družbenopolitič-

nimi činitelji omogočil, da se ta vprašanja zadovoljivo rešujejo. Na koncu je bilo sklenjeno, da je treba zastavljeno akcijo izpeljati do konca. V minuli mandatni dobi so vsi odbori prekomorskih brigad skupaj z drugimi činitelji v občinah usmerjali svojo dejavnost k razvijanju revolucionarnih tradicij

NOB, pri čemer so sodelovali z vodstvi mladinske organizacije in drugimi dejavniki. Borci so sodelovali pri predavanjih na srednjih in osnovnih šolah, v vojašnici v Ilirski Bistrici, pomagali pri organizaciji obiskov mladine v krajih, ki so pomembni iz NOB. Postavili so spominske plošče, spomenik, sodelovali pri postavitvi spomenika partizanom pomorščakom 1941-1945 v Portorožu ter še posebno pri pripravi osrednje proslave ob tem. V minulem letu so prekomorci pridno obiskovali kraje pomembne iz NOB.

V dveh štiridnevni izletih v Dalmacijo in na dvodnevni izletu v Liki (z 19 avtobusi in 40 osebnimi vozili) je obiskalo te kraje več kot 2000 ljudi, ki so bili vsi zadovoljni, ker jim je bilo omogočeno obiskati omenjene kraje, kjer so se poklonili spomenu padlih sotovarišev. Vse omenjene izlete so udeleženci financirali sami. Izleti so bili organizirani izven sezone in v lastni režiji, zato so cene za

Enote 3. prekomorske brigade v mimohodu na otoku Visu ob dnevu vstaje hrvatskega naroda (27. julija 1944)

»Po poteh prekomorskih brigad«

Na pobudo Osrednjega odbora prekomorcev - borcev NOV Jugoslavije a v počastitev 35. letnice ustanovitve baze NOVJ v Bariju (južna Italija) in 35-letnice ustanovitve 1., 2. in 3. prekomorske brigade ter drugih prekomorskih enot NOV Jugoslavije - organizira »Slavnik« iz Kopra, TOZD potniški promet štiridnevni izlet po »Poteh prekomorskih brigad« na relaciji: Koper-Karlobag-Gospić-Plitvička Jezera-Bihać-Drvar-Knin-Mostar-Sarajevo-Titovo Užice-Valjevo-Beograd in nato po poteh sremske fronte Zagreb-Koper.

Izlet bo od 25. do 28. maja 1978, tako da bodo izletniki dne 25. maja 1978 prispeli v Drvar, kjer so se borci 1. in 2. prekomorske brigade udeležili bojev za obrambo vrhovnega štaba NOVJ pred 34 leti. Naslednji dan si bodo izletniki ogledali Knin, Sinj, Imotski, Posušje (prej Široki Brijeg) - Mostar, kjer so se borili borci 3. prekomorske udarne brigade, 1. tankovske brigade, artilerijske brigade 8. korpusa, 1. in 2. letalske eskadrilje in številne druge enote, v katerih so bili prekomorci.

Tretji dan izleta pa bo pot vodila po poteh 1. proletarske divizije, v katero so bili vključeni borci 1. in 2. prekomorske brigade, artilerijskega divizijona prek Titovega Užica-Valjeva vse do Beograda.

Četrti dan izleta pa bo po poteh sremske fronte, kjer so se poleg borcev 1. in 2. prekomorske brigade udeležili bojev še borci 2. tankovske brigade, letalci Alžirske brigade, dva artilerijska divizion, enote 1. avto polka, itd., vsega skupaj več kot 5000 borcev prekomorcev. Vsi ti borci so bili vključeni v enote naših treh armad, ki so bile na sremski fronti.

Cena štiridnevnega izleta tj. prevoz z avtobusi, gostinske usluge, itd. je 1750 dinarjev po osebi. Invalidi in spomeničarji bodo lahko uveljavili vožnje z popustom.

Vse informacije se dobijo pri Slavniku v Kopru, Kidričev trg 46, tel. 22-660 in na odboru 2. prekomorske brigade, Pristaniški trg 6, Koper (tel. 21-194). Rok prijave z vplačano akontacijo je do 15. aprila, zadnji rok vplačila pa je 14 dni pred potovanjem.

naše razmere še sprejemljive.

Delovni program za leto 1978

Pred koncem skupščine so prekomorci sprejeli še program dela odborov prekomorcev za tekoče leto, ki med drugim predvideva sodelovanje pri osrednji proslavi ob dnevu borca ter sodelovanje pri osrednji proslavi ob 35-letnici priključitve Primorske k matični domovini - novi Jugoslaviji. To bo predvidoma za celotno Primorsko meseca septembra na Krasu. Domicilni odbori bodo posebno pozornost posvetili organizaciji proslav v počastitev 35-letnice ustanovitve 1. 2. in 3. prekomorske brigade, kakor tudi organizaciji tovariških srečanj, ki jih prirejajo odbori ostalih brigad. Borci 5. prekomorske brigade se bodo srečali 16. 4. 1978 na Vinici v počastitev 33-letnice prihoda te brigade v Slovenijo.

V letošnjem letu bodo prekomorci organizirali, tako kot lani, številne izlete med njimi avtobusni izlet »Po poteh prekomorskih brigad« na relaciji: Koper-Gospić-Bihać-Drvar-Knin-Mostar-Sarajevo-Titovo Užice-Valjevo-Beograd in po poteh sremske fronte, kjer se je borilo več kot 5000 borcev - prekomorcev. Izlet bo organiziral »Slavnik« iz Kopra.

Ob 35-letnici ustanovitve baze NOVJ v Bariju bodo organizirali tudi obisk krajev v Pugli, kjer so bile številne vojaške baze NOVJ v letih 1943-1945. Posebno pozornost pa bodo še naprej posvečali zbiranju zgodovinskega gradiva ter publicistični dejavnosti. Tako naj bi letos v počastitev 35-letnice ustanovitve baze NOVJ v Bariju in prvih prekomorskih brigad izšla dokumentarna knjiga pod naslovom »Iz Afrike v NOVJ«. Sestavljen bo tudi koledar važnejših dogodkov iz borbenih poti prekomorcev in - sodelovali bodo pri pripravah oddaj za RTV Ljubljana (za posamezne prekomorske brigade).

Osvojili so predlog narodnega heroja Staneta Bobnarja, naj bi v počastitev 35-letnice ustanovitve baze NOVJ v južni Italiji organizirali v Ljubljani, v domu JLA tovariško srečanje, saj je znano, da so predvsem osvobodjeni interniranci in zaporniki iz Ljubljane in okolice imeli odločilno vlogo pri organiziranju prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot NOVJ. Tovariš dr. France Hočevar je nato podelil še 33 tovarišem Monografije Visa s posebnim posvetilom - kot skromno priznanje za njihovo požrtvovalno delo v odborih prekomorcev.

Andrej Zlobec

7

Ilegalec Miško

Neponovljivo tovarištvo

Ob skrbni negi tovarišev sem toliko okrevljal, da sem že mogel na delo. Moj prvi delovni dan sem moral nositi kurjavo po sobah v Mestnem domu. Dobil sem velik pleten oprtač in se kot v sanjah vlekel po stopnicah. Nenadoma alarm. Nemci, ki so iz zgornjih nadstropij bežali v zaklonišče, so me podrli na tla. Nisem in nisem se mogel skobacati izpod koša. Nekdo, ki je hitel po hodniku, mi je pomagal. Začutil sem, da mi je nekaj porinil v žep suknjiča. »Kruh!« – me je spreletelo. Da, svojo malico mi je dal.

Zvečer smo v sobi dolgo časa čakali na inž. Severja, da bi skupaj pojedli dobroto, ki sem jo prinesel. Zaman smo čakali. Inž. Sever je bil tedaj že mrtev.

Določili so me za delo na vrtu jetnišnice. Delo je bilo zame pretežko. Stražar, ki mi je nekaj trenutkov opazoval pri delu in videl, da le s težavo prekladam zemljo, mi je iztrgal lopato. Z njo me je močno udaril po hrbtu. Moje delo so opravili tovariši.

Cez nekaj dni smo bili spet zbrani na hodniku kaznilnice, postrojeni v zbor za odhod na delo. Tovariši so me potisnili v zadnjo vrsto. Upali so, da me stražar ne bo opazil. Zaman. Ko je prišel do mene, me je zgrabil za prsi in me kot žogo treščil ob zid. Zdelo se je, da me je izjemno sovražil.

Moje naslednje »delovno mesto« je bilo na sedežu policije na Prešernovi cesti. Nekaj so prezidavali, pa sem moral nositi mivko. Ko sem prinesel vedro do vrat policije, sem zagledal – mojo ženo! Gotovo me je kdo od mimoidočih spoznal in ji sporočil, kje sem. »Pojdi proč!« sem ji v strahu zašepetal. Pred nekaj dnevi je žena enega naših pozdravila moža v skupini zapornikov. Upravnik jetnišnice je to videl in morala je z njim.

»Pojdi proč!« Pred nekaj dnevi...« hočem reči. »Vem«, me je prekinila žena in mi neopazno porinila v mivko zavitek.

Naslednjega dne so me priključili delovni skupini, ki je kopala rove na Trnovem. Vanje smo polagali velike betonske bloke in jih spajali. O tem se je raznesla vest po Ljubljani. Ob cesti od poljanske jetnišnice pa do Trnovega so čakali svojci, da so nas vsaj od daleč videli in nam, če je bilo le mogoče, skrivoma porinili kak kos kruha.

Nekega dne, ko je bilo na odseku od Robovega vodnjaka pa do Wolfove ulice še posebno veliko ljudi, ki so čakali na našo skupino, je upravnik jetnišnice zažvižgal. Straža je obkolila tiste ljudi in skupaj z nami so jih odpeljali v kaznilnico.

Spet smo delali na Trnovem. Skozi špranje v naših rovih smo opazovali neskončne vrste jeklenih formacij na nebu. Zemlja je bobnela od mogočnih motorjev letečih trdnjav, okoli katerih so kot sršeni brzeli mali, kot strelice hitri avioni in pazili na svoje velike brate. Vedeli smo, da vse to ne more dolgo trajati.

V tistem obdobju sem delal skupaj z dr. Mavricijem Neubergerjem. Vedno je prevzel težje delo od mene, težja bremena; bil mi je nepozaben prijatelj. Bil je velik in korakal je v prvi vrsti naše čete, kadar smo odhajali na delo. Nekega dne pa je ostalo njegovo mesto v naši četi prazno. Tistega dne, tistega črnega pomladnega dne... na pragu svobode – Mavricij!

Ob večerih, ko smo se po delu vračali v jetnišnico na Poljanah trudni in lačni dolgo nismo mogli zaspiti. Pogovarjali smo se. Tudi meni so misli poletele nazaj, tja na začetek prve vojne. Bil je 28. julij 1914 – rodna vas Ponikve na Krasu.

Sončno nebo, brez oblaka, nedelja. Jakobov dan. Stoletja je to dan letne veselice v naši vasi. Vas je bila pometena, v vsaki hiši so dišala praznična jedila, vse je bilo prežeto z mislijo na ples, godbo. Celo za ugibanje ali bo vojna ali ne ta dan ni bilo časa. Moški iz vasi so se pravkar odpravljali v Štanjel, da tam pričakajo godce, ko je v našo hišo prihitel ves upehan, poten in zaskrbljen žandar. Mojemu očetu je izročil listič. Zabičal mu je, da mora, takoj na zborna mesto. Naša hiša je bila v trenutku polna vaščanov. Vsi smo zrl v očeta. Oče je odločil: »Gremo na postajo, po godbo. Cesar pa bo že počakal, da mi do konca praznujemo Jakoba!«

Na postaji v Štanjelu so že delili opremo črnovojnikom (starejši vojaki, ki so imeli nalogo stražiti vojaške objekte). Godba je prišla v vas in z njo staro in mlado iz sosednjih vasi. Vsi, prav vsi smo peli: »Fantje se zbirajo s Kranjske dežele...«

Veselica se je začela v čudni ihti, kot da se zelo mudi. Plesalci so se vrteli med mizami, po cestah, a nenadoma so obstali, godba je utihnila. V daljavi smo zagledali tri dragonce, ki so hiteli proti vasi. Na vrata neke hiše so pribili velik razglas – vsi obvezniki med letom 1872–1894 se morajo takoj zgledati na zborna mesto! Naročili so še, da morajo vsi zvonovi zvoniti najmanj eno uro. Dragonci so odhiteli naprej. Gledali smo za rdečimi uniformami, ki so izginjale v zelenju.

Naslednje jutro so prebivalci vasi spremljali svoje na postajo v Štanjel. Vlaki so prihajali in odhajali. Videl sem očeta v uniformi. Resen in bled se je poslovil od nas, od mame in devetih otrok. Tedaj nisem vedel, da se bova čez nekaj let srečala na fronti. Nihče ni bil premlad in nihče prestar za fronto. Grobovi umirajoče monarhije so bili nenasitni.

Vojna se je nadaljevala. Bolnišnice so se polnile z ranjenci, pokopališča pa s svežimi grobovi. Primanjkovalo je vojakov. Vedno mlajši in mlajši letniki so morali v boj.

se nadaljuje

Sto šol – sto junakov

9

Osnovna šola heroja Janeza Hribarja v Starem trgu pri Ložu

Letos ob dnevu OF 27. aprila bo poteklo šest let, odkar so odprli novo osnovno šolo in vzgojnovarstveno ustanovo v Starem trgu pri Ložu. Istočasno z odprtjem šole pa so odkrili tudi doprni kip revolucionarju, narodnemu heroju Janezu Hribarju.

Do leta 1972 je pouk potekal v štirih stavbah in sicer v 120 let stari stavbi imenovani »Ljudska šola«, predvojni občinski hiši, bivši mehanični delavnici, pouk telesne vzgoje pa je bil v domu TVD »Partizan« v Starem trgu. Zaradi težkih in neustreznih pogojev so se občani Loške doline in Babnega polja 13. 4. 1969 na referendumu odločili za samoprispevek za izgradnjo nove šole in vzgojnovarstvene ustanove.

Osnovna šola heroja Janeza Hribarja je osemletna šola, ki jo obiskuje 486 učencev, vzgojno-varstveno ustanovo, ki je poleg osnovne šole, pa obiskuje okoli 80 malčkov. Poleg tega ima osnovna šola dve podružnični šoli v Iga vasi, kjer je tudi oddelek vzgojnovarstvene ustanove in v Babnem polju. Vendar v tem kraju trenutno ni pouka, ker so staro šolo lani podrli in zdaj gradijo novo.

Šolski okoliš je dokaj velik in obsega 19 naselij, učenci pa se vozijo v šolo z avtobusi. V letu 1975/76 je osnovna šola s sedmim in osmim razredom zaorala ledino s celodnevni poukom. Danes obiskuje celodnevno šolo 120 učencev, in sicer učenci treh sedmih in dveh osmih razredov. Vsi učenci prejemajo v šoli kosilo za 10 dinarjev na dan, za malico pa prispevajo 60 din na mesec. Za nadaljnje uvajanje celodnevne šole pa bo potrebno šolsko zgradbo razširiti, kakor tudi prostore vzgojnovarstvene ustanove, saj nekateri otroci čakajo že po dve leti, da bi prišli v vrtec.

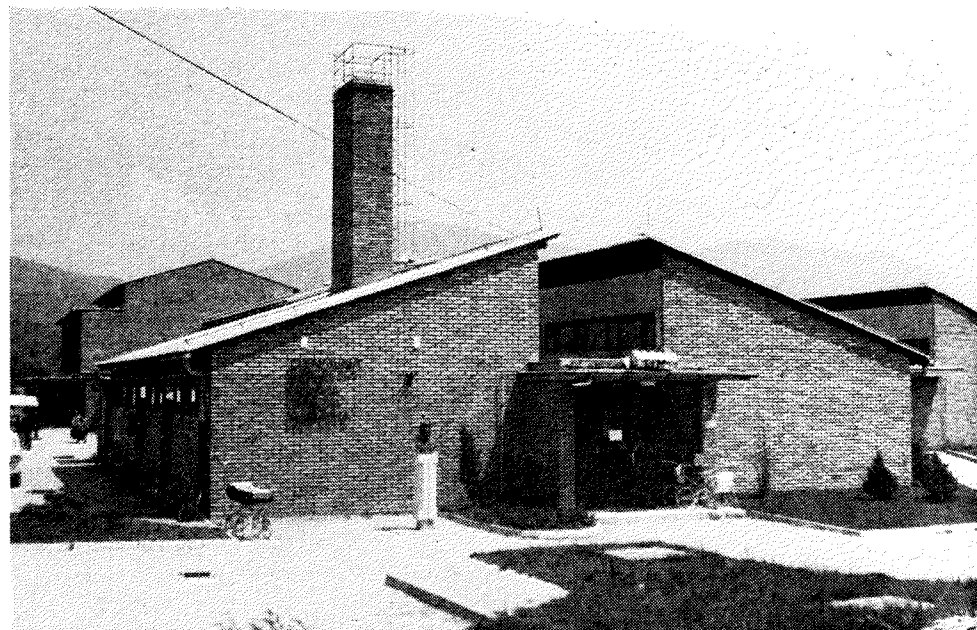
Revolucionar in narodni heroj Janez Hribar se je rodil 3. novembra 1909 v Ložu. Osnovno šolo je obiskoval v Starem trgu, nato pa je delal doma na kmetiji. Že kot mlad fant osebno ni občutil le tistih socialnih krivic, ki so zadevale njega samega, temveč je imel dovolj priložnosti spoznati okrog sebe težavno življenje malih kmetov in delavcev. Zato je že leta 1932 sodeloval v takratni organizaciji Zveze kmečkih fantov in deklet. Utiral si je pot do življenjskih spoznanj s prebiranjem napredne literature, revij in delavskih časopisov. Marksistična literatura ga je približala socialistični ideji in našel je pot do organiziranega udejstvovanja v delavskem in kulturnem naprednem gibanju.

Leta 1936 je v Starem trgu in Ložu sodeloval pri občinskih volitvah in velika je njegova zasluga, da so takrat zmagale napredne sile, tako imenovano kmečko delavsko gibanje. Obakrat je bil izvoljen za odbornika. Tovariš Janez Hribar je bil zelo aktiven pri organiziranju Rdeče pomoči, ki je bila namenjena mladim delavcem, ki jih je takratna oblast mučila po zaporih. V KP je bil sprejet leta 1939 in bil sekretar prve partijske organizacije na Notranjskem. Zaradi aktivnega dela je bil interniran v zloglasno taborišče Bileća. Po napadu na Jugoslavijo je odšel v ilegalo. Postal je član okrajnega komiteja in pomagal pri organizaciji OF na Notranjskem. Še pred koncem prvega leta vojne je odšel v partizane kot pomočnik komisarja III. bataljona. V vojaških enotah je ostal vse do konca vojne. Bil je komisar Šerčerjeve brigade. Poleti 1943. je bil postavljen za pomočnika komisarja XIV. divizije in jeseni istega leta je že prevzel delo komisarja XVII. divizije, nato IX. in kasneje VII. korpusa. Po osvoboditvi je bil Janez Hribar član slovenske vlade kot minister za kmetijstvo, po letu 1950. pa je bil predsednik sveta za kmetijstvo in gozdarstvo Slovenije.

Bil je tudi zvezni poslanec, član IK CK ZKS in član CK ZKJ ter delal tudi na drugih odgovornih mestih v republiki in federaciji. Pri izvrševanju omenjenih dolžnosti se je Janez Hribar močno angažiral pri odpravljanju gospodarske zaostalosti Notranjske, zlasti pa za gospodarski napredek Loške doline. Kovinoplastika Lož je plod njegove zamisli in dela. Za svoje nesebično in neumorno delovanje je bil odlikovan s številnimi visokimi odlikovanji in tudi z redom narodnega heroja in bil nosilec spomenice 1941.

Umrl je 23. oktobra 1967 in je pokopan v rojstnem kraju.

Slavko Berglez

Nova osnovna šola in vzgojnovarstveni zavod heroja Janeza Hribarja v Starem trgu pri Ložu

**Mirko
Krivec-Bogdan**

Na koprskem pokopališču smo se januarja poslovili od Mirka Kriveca-Bogdana. Rodil se je v vasi Modrejce na Tolminskem leta 1912. Fašistično nasilje in divjanje ga je prekalilo v odločnega in zaveznega Slovenca. Leta 1942 se je povezal z organizatorji OF in NOG. Na jesen leta 1942 je organiziral sestanek aktivistov v rojstni hiši. Zaradi izdajstva je bila aktivistična mreža odkrita in aktivisti aretirani. V tržaških zaporih je bil Mirko zverinsko mučen od prvih dni aprila leta 1943 pa do kapitulacije Italije. V zmedbi se mu je posrečilo zbežati iz zaporov. Vključil se je v enote NOV. Končal je oficirski tečaj v Črnomlju in opravljal dolžnost načelnika VOS-a na Tolminskem in na Krasu. Bil je nosilec več odlikovanj.

Marija Suša

Konec julija lanskega leta smo se na ljubljanskih Žalah poslovili od aktivistke OF Marija Suša. Rodila se je v Trbovljah. Kot aktivistka OF se je posebno žrtvovala pri zbiranju orožja. Pri njej so imeli zavetišče ilegalci. Do upokojitve je delala kot hišnik na osnovni šoli v Novih Jaršah.

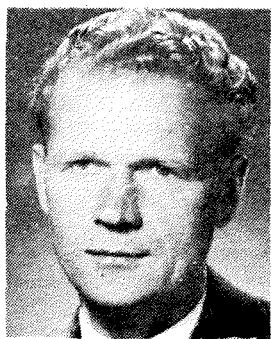
Albin Kolar

Albin Kolar se je rodil leta 1917 v Oplotnici. Bil je aktiven udeleženec NOV od spomladi leta 1944 pa do osvoboditve. Za zasluge v času NOB je prejel odlikovanje OZN 3 stopnje. Njegovo življenje je bilo veskozi samo trpljenje. Na pokopališču v Oplotnici smo se od njega poslovili januarja.

**Janez
Pirc-Nikolaj**

Pred kratkim smo se v Idriji poslovili od tovariša Janeza Pirca-Nikolaja. Rodil se je v Idriji leta 1893 in se je med prvimi vključil v aktivno organizirano delo za cilje NOB. Novembra leta 1942 je postal član 1. mestnega odbora OF in decembra istega leta član 1. mestnega komiteja KPS za Idrijo. Dom Janeza Pirca je postal pravo partizansko zbirališče, skladišče municije, hrane, obleke, obveščevalni center. V njegovem domu je bila leta 1943 sešita prva velika jugoslovanska zastava. Sledila je aretacija. Zaprt je bil v idrijskih zaporih in tržaškem zaporu Coroneo od koder se je vrnil po razpadu Italije. Nemška policija in gestapo sta ga zasledovala, marca leta 1944 pa je odšel v partizane.

Pavel Kavčič

Januarja smo se na žirovskem pokopališču poslovili od Pavla Kavčiča, Gričarjevega iz Ledinice. Star je bil 56 let. V začetku leta 1943 je odšel med partizane in postal borec Poljanske, oziroma Žirovske čete. Sodeloval je v večjih borbah in bil ranjen v nogo. Za svojo predanost in hrabrost v NOV je bil trikrat odlikovan.

Anton Bizjak

Na pokopališču v Kamnjah na Vipavskem smo se februarja poslovili od Antona Bizjaka-Brnaka. V mladosti je okusil in preživel strahote prve svetovne vojne. Konec leta 1942 se je vključil v NOG. Bil je izvoljen v prvi odbor OF, bil je tudi član gospodarske komisije. Bil je odlikovan z medaljo zasluge za narod.

Vladimir Žagar

Pred kratkim smo spremili na zadnjo pot Vladimirja Žagarja, ki je vse svoje življenjske sile posvetil napredku svoje domače vasi Trave. Že leta 1941 se je vključil kot aktivist v NOB in je bil zaradi svojega aktivnega dela obsojen na dosmrtno ječo ter je izkusil okupatorjeve zapore na Reki, v Kopru, Parmu, Firencah in Trstu. Po kapitulaciji Italije ga je nemški okupator odgnal v nemška koncentracijska taborišča. Uspelo mu je pobegniti, ter je po vrnitvi domov takoj vstopil v NOV.

Viktor Kranjc

Februarja je ugasnilo življenje našega sodelavca in soborca NOV, Viktorja Kranjca, starega 74 let. Leta 1942 se je vključil v NOG. Februarja leta 1943 je vstopil v partizanske vrste v Gradnikovo brigado. Decembra istega leta se je zaradi bolezni vrnil iz brigade. Leta 1944 je delal kot pomočnik okrožnega intendanta. Ohranili ga bomo v trajnem spominu.

Marija Cunk

Na pokopališču v Apačah smo se sredi januarja poslovili od Marije Cunk, ki se je rodila pred 82 leti v Veliki vasi na Dolenjskem. Za časa NOB je bila aktivna sodelavka OF v vasi Orehovica pri Kostanjevici na Krki. Njen dom je bil zavetišče partizanom, terencem in aktivistom NOB. Imela je 13 otrok. Dva sta padla v NOB. Najstarejši sin je bil aktivni borec NOV. Bila je težki invalid.

PRAVNA POSVETOVALNICA PRAVNA POSVETOV

Uveljavljanje bolezenske invalidnosti

T. R., Portorož

Vprašanje: Ste borec NOV od leta 1942. Leta 1944 ste bili pozimi na Štajerskem, ko je bilo hudo mraz in so vam prsti na rokah in nogah zmrznili. Bili ste na zdravljenju, po okrevanju pa ste bili januarja 1945 ranjeni. Sedaj ste 80 odst. invalid z amputirano nogo, poleg tega pa imate kot posledico iz NOV hudo revmo, tako da ste skoraj nepokretni. Zanima vas ali imate še kakšno možnost uveljaviti tudi bolezensko invalidnost.

Odgovor: Če nastanejo potem, ko je izdana dokončna odločba, pri vojaškem invalidu spremembe, ki imajo za posledico spremembo ugotovljenega odstotka vojaške invalidnosti, se na zahtevo invalida odloči o pravicah v zvezi s spremembo v novem postopku. V vašem primeru pa ne gre za isti primer invalidnosti, kajti že priznana invalidnost je posledica zadobljenih ran, revma oz. bolečine v kolkih in rokah pa so posledica bolezni, zadobljene med NOV. Zato ne bo mogoče uveljavljati spremembe ali višje stopnje invalidnosti, prav tako pa ne boste mogli uveljavljati nove invalidnosti, kot posledice bolezni, kajti priznanje lastnosti vojaškega invalida zaradi bolezni ni več mogoče od leta 1952 dalje.

Brez vsakih pravic

B. D., Ročinj

Vprašanje: Stari ste 56 let in imate priznano dvojno štetje od 1. 10 1942. Mož je upokojenec z nizko pokojnino, imate pa 6 ha zemlje, za katero ne plačujete davka. Prvi sin študira, drugi je pri vojaki, trije otroci pa so že odrasli in ne stanujejo več doma. Drugih dohodkov nimate. Pred 10 leti ste vložili prošnjo za priznavalnino, vendar je bila zavrnjena, češ da niste socialno ogroženi. Danes imate občutek, da ste brez vsakih pravic in sprašujete ali je mogoča kakšna zaposlitev, ker ste slabega zdravstvenega stanja ter ali imate pravico morda do delne pokojnine.

Odgovor: Ker nimate razen posebne dobe nobene delovne dobe, nimate pravice do pokojnine. Če najdete ustrezno delo, pa se seveda lahko zaposlite, glede na vašo leta in zdravstveno stanje pa bo to najbrž težko. Mnenja smo, da velja ponovno poskusiti s priznavalnino. Od leta 1966 so se razmere v vaši družini spremenile in sedaj živite kar štirje od ene pokojnine. Priznavalnina je običajno odvisna od cenusa (dohodek na družinskega člana), ki je v posameznih občinah določen različen. Zato ne moremo konkretno odgovoriti, kako je s tem pri vas, predlagamo pa, da kar vložite prošnjo za priznavalnino pri pristojnem občinskem upravnem organu.

Med rezervnimi starešinami še premalo članov ZK

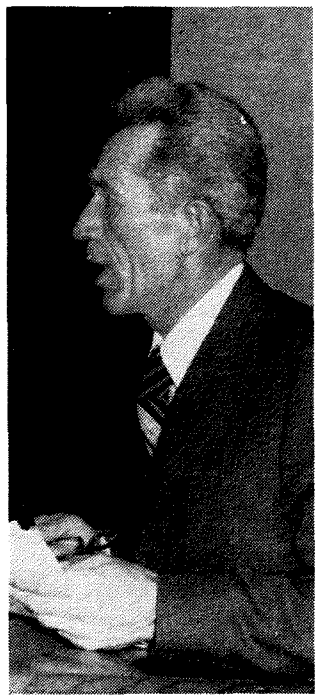
Prejšnji teden so se v dvorani viške občine v Ljubljani zbrali na tretji redni skupščini številni člani ZRVS občine Vič-Rudnik, kjer so se pogovorili o delu v minulih štirih letih in o nalogah, ki jih čakajo v prihodnje. Skupščine so se poleg vodilnih družbenopolitičnih delavcev udeležili tudi številni gostje, predstavniki občinskega, mestnega in republiškega odbora ZRVS s predsednikom inž. Slavkom Korbarjem na čelu, predstavniki konference ZRVS občine Za-

Predsednik občinskega odbora ZRVS v Ajdovščini Žiga Zemljak
(Foto: V. Makuc)

Krepijo jih delovne naloge

Februarja so se zvrstile številne volilne konference občinskih in krajevnih organizacij ZRVS. Tokrat objavljamo poročila z volilnih konferenc ZRVS občine Vič-Rudnik v Ljubljani, Naklega pri Kranju, Starega trga v Loški dolini, Trbovelj in Ajdovščine

Predsednik občinske organizacije ZRVS Vič-Rudnik IVO STARIN (Foto: T. U.)

koliko zmanjšuje tista začetna zagnanost, zato menimo, da moramo v prihodnje težišče dela in novih pobud prenesti v krajevne organizacije.

Na občnem zboru krajevnih organizacij ZRVS v Naklem, so med drugim tudi pregledali uspehe dosežene v minulem letu, ocenili delo odbora, ki je bil na čelu z Jožetom Pajkom nad vse uspešen, hkrati pa opozorili na nekatere posameznike, ki se nikakor nočejo pridružiti delu krajevnih organizacij ZRVS. Člani so tudi izrazili željo, da si v prihodnje želijo še bolj kakovostnih strokovnih predavanj in pa izletov v kraje znane iz NOB. Ob koncu so v vodstvo krajevnih organizacij ZRVS izvolili še nekaj novih članov in sprejeli naloge, ki jih čakajo v prihodnje.

V trboveljski krajevni skupnosti Franca Fakina

in krajevni skupnosti Center že delujeta dve novi krajevni organizaciji ZRVS, katerih izvoljeni vodstvi sta se z delom že vključili v pridavanja k temeljni obliki organiziranosti ZRVS v krajevnih skupnostih.

Za predsednika krajevnih organizacij ZRVS v krajevni skupnosti Franca Fakina je bil izvoljen Ciril Urek, v krajevni organizaciji ZRVS Center pa Oto Pajer.

Tesno sodelovanje z enoto JLA iz Velikih Blokov

Pred dnevi je tudi organizacija ZRVS Loška dolina podala poročilo svojega dela v minulem obdobju. Poročila in razprave so pokazale, da je ta organizacija uspešno delala, saj so načrtovani program dela skoraj v celoti

uresničili. Delo organizacije ZRVS se je odražalo tako znotraj organizacije, kakor tudi zunaj nje. Izobraževanju članstva so vseskozi posvečali še posebno mero pozornosti, saj so organizirali številna zanimiva in strokovna predavanja. Pri tem velja še posebej poudariti, da so domala vsa tovrstna predavanja opravili sami z lastnim strokovnim kadrom, saj imajo med svojimi člani zelo sposobne starešine. S takim načinom dela bodo nadaljevali tudi v prihodnje.

Člani ZRVS iz Loške doline so navezali tesnejše stike tudi z vojašnico na Velikih Blokah, kjer jim aktivni starešine JLA nudijo veliko pomoč predvsem pri spoznavanju novejšega pehotnega orožja.

Poseben poudarek pa so v zadnjem času namenili tudi tesnejšemu sode-

zaposlenega v »Kovino-plastiki« Lož.

Na volilni konferenci občinske organizacije ZRVS v Ajdovščini, so konstituirali občinsko konferenco ZRVS po delegatskem načelu, jo uskladili z načeli ustave in skladno z razvojem družbenih organizacij.

V razpravi so še posebej poudarili, da vseh šest krajevnih organizacij in 37 aktivov ZRVS uspešno deluje. Samo v zadnjih dveh letih se je ZRVS okrepila z 32 novimi člani ZK, kar pa je še vedno premalo, zato je razumljivo, da bodo sprejemanju novih članov v članstvo ZK iz vrst članstva ZRVS tudi v prihodnje namenili še več pozornosti. Tudi na področju strokovnega usposabljanja članstva so v zadnjem času veliko naredili. Samo lani so pripravili več kot 60 strokovnih predavanj in seminarjev. Z vajami in še nekaterimi drugimi akcijami pa so nedvomno veliko prispevali h krepitvi obrambne moči države.

Poleg tega je strokovno in družbenopolitično usposabljanje vključevalo vedno več članov zlasti od tedaj, ko se je začelo tvorno delo v dvanajstih na novo ustanovljenih osnovnih organizacijah v krajevnih skupnostih in organizacijah združenega dela.

Med svoje trajne naloge, ki jih čakajo v prihodnje so uvrstili tudi prizadevanja pri izbiri kandidatov ne le za šole rezervnih vojaških starešin, temveč tudi za vojaške šo-

greb-Trešnjevka, generala Alojz Žokalj in Janez Lokovšek ter narodni heroj Franc Krese-Čoban in tudi devet tovarišic, članic ZRVS.

Za tretjo redno skupščino, ki bo poslej konferenca ZRVS, lahko trdimo, da je bila zares zgledno pripravljena tako po vsebinski, kot po organizacijski strani, katere niti je povezoval sekretar te organizacije Rudi Furlan.

»Kljub nekaterim pomanjkljivostim«, je v poročilu med drugim dejal predsednik ZRVS občine Vič-Rudnik IVO STARIN, »smo lahko z družbenopolitično dejavnostjo naših članov zadovoljni, saj smo se uspešno povezovali s krajevnimi skupnostmi, šolami, sodelovali pri pohodih mladim, organizirali proslave, ogleda vojašnic, razstav orožja itd.

V minulih nekaj letih smo želeli utrditi osnovne organizacije ZRVS v krajevnih skupnostih. Do letošnjih konferenc smo imeli 16 krajevnih organizacij in 13 aktivov ZK ter aktiv ZK pri občinskem odboru ZRVS, ki je povezoval vse sekretarje aktivov. Sedaj po konferencah imamo v naši občini 18 krajevnih organizacij ZRVS. Razdvojili sta se namreč dve organizaciji Brdo-Vrhovci in Vič-Kozarje. S tako prakso

bomo tudi v prihodnje nadaljevali predvsem tam, kjer so krajevne organizacije ZRVS dokaj številne. Seveda pa bomo morali poskrbeti, da bodo takim odločitvam ustrezali tudi drugi pogoji za delo take organizacije.

Pri političnem delu ZRVS v krajevnih organizacijah se srečujemo z nekaterimi težavami, ki so povezane s članstvom ZK, kajti niti polovica rezervnih oficirjev ni članov ZK, pri mlajših oficirjih pa je članov ZK komaj petina. Zato bo v prihodnje ena pomembnejših nalog kadrovske komisije, da bo poskrbela med primernimi starešinami za sprejem v članstvo ZK.

Za tvorno delo je bilo med skupščinama podeljenih osnovnim organizacijam ZRVS in organizacijam združenega dela ter posameznikom sedem zlatih plaket ZRVS, 57 srebrnih in 122 bronastih plaket ter 189 pismenih priznanj.

Veliko lepih uspehov

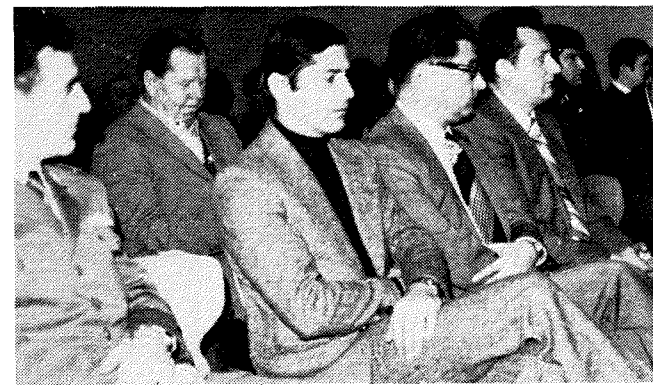
Občinski odbor ZRVS je dobro sodeloval tudi z vsemi družbenopolitičnimi organizacijami v občini, kot tudi pri ustanavljanju strelske družine. Pri našem delu pa opazamo, da se v zadnjem času ne-

Člani delovnega predsedstva na ustanovni konferenci krajevnih organizacij ZRVS v krajevni skupnosti Franca Fakina v Trbovljah, s predsednikom Urek Cirilom, ki podaja poročilo o delu (Foto: Rudi Matko)

Skupščine ZRVS občine Vič-Rudnik so se poleg številnih delegatov udeležili tudi predsednik skupščine občine Vič-Rudnik Vili Belič, predsednik IS skupščine France Martinec, sekretar občinskega komiteja ZK Darko Perovšek, predsednik občinske konference SZDL Franc Malovrh, predsednik občinskega sindikalnega svesa Janez Čebulj, predsednik republiškega odbora ZRVS inž. Slavko Korbar, generala Alojz Žokalj in Janez Lokovšek, narodni heroj Franc Krese-Čoban in drugi (Foto: T. U.)

Med konferenco občinske organizacije ZRVS v Ajdovščini (Foto: Mile Gojkovič)

lovanju organizacije ZRVS z družbenopolitičnimi organizacijami, odbori in štabi za SLO v krajevni skupnosti, sodelovanju članov pri organizaciji in izvedbi obrambnega dne v osnovni šoli heroja Janeza Hribarja iz Starega trga, pripovedovanju dogodkov iz NOB, sodelovanju na raznih proslavah itd. Nekoliko pa so zanemarili sodelovanje z mladino, ki je že končala šolanje. In prav to bo ena izmed pglavitnih opravil krajevnih organizacij ZRVS iz Loške doline v prihodnje.

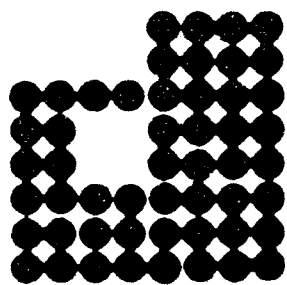
V vrtincu nalog

Na nedavnem občnem zboru pa so izvolili tudi nov upravni odbor in komisije. Za predsednika so izvolili Bojana Knavska,

le in študij na fakulteti s smerjo splošne ljudske obrambe. Prav tu morajo vsi aktivni in krajevne organizacije ZRVS tesno sodelovati z mladinskimi organizacijami v krajih in občini in prispevati kar največji delež pri izbiri najboljših mladincev za ta pomemben in odgovoren družbeni poklic.

Za predsednika občinske organizacije ZRVS so ponovno izvolili Žigo Zemljaka.

V sodelovanju z našimi dopisniki A. Grašičem, Rudijem Matkom, Slavkom Berglezom, Miletom Gojkovičem in Venceslavom Makucem je gradivo zbral in pripravil Tone Urbas

DELO
Časopisno
in grafično
podjetje, Ljubljana

Tiska časopise, revije, knjige,
publikacije, razglednice,
prospekte in reklamne
tiskovine.

Izdeluje enobarvne in
večbarvne klišeje v
najmodernejši tehniki.

V sklopu podjetja je
specializirani obrat za
večbarvni tisk, lakirnica in
plastificirnica. Izdaja osrednji
slovenski dnevnik »Delo«,
Telex, štirinajstdnevnik Naši
razgledi, revijo Avto, revijo
Stop, revijo Jana, Zabavnik.

TO-MO-DI

TOPLI MONTAŽNI DIMNIK Z GIBLJIVO
KISLOODPORNO OGNJESTALNO
ŠAMOTNO CEVJO

MONTAŽNO INDUSTRIJSKO PODJETJE
61000 LJUBLJANA, OPEKARSKA 13
Tel. 22-113, 20-641
Telex 31420 YU KIP
Tekoči račun 50103-601-23238

Elektronabava

specializirano trgovsko,
izvozno-uvozno
podjetje z elektrotehničnim
materialom

Ljubljana – Titova 40 p. o.

Predstavništva: Beograd,
Čačak, Osijek, Novi Sad,
Rijeka

nudi pod ugodnimi pogoji
elektrotehnični material in
opremo vseh
jugoslovanskih
proizvajalcev.

Izvaža in uvaža ves
elektrotehnični material in
opremo ter opremo za
industrijo.

Zastopa tuje firme: CATU
Bagneux, SCHRACK-Wien.

OBLOGA SLIKOPLASTIKA
LJUBLJANA – POLJE

TELEFON: 46-101, 46-102 — ŽIRO RAČUN 50101-601-15507

OBLAGANJE STEN IN PODOV S KERAMIČNIMI, KERAMIT-
NIMI, KLINKER PLOŠČICAMI IN MOZAIKOM –
PEČARSKA, SOBOSLIKARSKA IN PLESKARSKA DELA –
OBLAGANJE S TAPETAMI, POLAGANJE TLAKOV IZ PLA-
STIČNIH MAS IN IGLANIH PREPROG

CESTNO PODJETJE V KRANJU

P.O.
KRANJ, JEZERSKA C. 20 • P.P. 8 • TEL. 26 861 • ŽIRO RAČUN 51500-601-10285

V svojem kamnolomu
nudi eruptivne agregate
vseh frakcij za:

- asfaltbetone
- vezne sloje asfaltov
- betone

Čisti dohodek od iger na srečo,
ki jih prireja

**LOTERIJSKI ZAVOD
SLOVENIJE**

je namenjen za financiranje socialnohumanitarnih dejavnosti in
dejavnosti s področja tehnične in telesne kulture v Sloveniji.

Kdor torej sodeluje v igrah

LOTERIJSKEGA ZAVODA SLOVENIJE
podpira dejavnosti, ki so posebnega družbenega pomena.

Naše igre so LOTERIJA
ŠPORTNA NAPOVED
LOTO
EKSPRESNA LOTERIJA

Mlad je še bil Alojz Kump, ko je odšel v Francijo. Nekaj let pred drugo svetovno vojno se je vrnil domov in prevzel posestvo. Leta 1938 se je poročil z Marijo Škofca iz Vinčkovega vrha nad Dvorom pri Žužemberku. Trdo sta delala, da bi obnovila hišo in gospodarstvo. Pa je prišla vojna. Alojz se je kmalu povezal z Osvobodilno fronto, brat Tone pa je odšel med partizane. Bil je pri ekonomatu v glavnem štabu. Pri Kumpovih je bilo občasno skladišče raznega materiala za partizane. Toda, čeprav so bili prebivalci Verduna in bližnjih vasi večinoma za NOG, se je našla tudi v tem kraju »bela vrana«. Šlo je za nekdanjega aktivnega simpatizerja NOV, ki je bi doma iz Sušic, kasneje pa je postal zagrizen belogardist. Razmere v okoliških vaseh so mu bile znane, znano pa mu je bilo tudi delovanje Kumpovih – sodelovanje s partizani. V tem času se je na območju Verduna zadrževal bataljon Frana Levstika, ki pa je šel konec junija 1943 na Hrvaško po topove, ki so jih poslali zavezniki. Tako ni bilo tedaj v tem kraju nobene večje partizanske enote. To pa so izvedeli »beli«. Hitro so v Novem mestu zbrali močno skupino Italijanov in belogardistov. V noči od 6. na 7. julij so prišli na Uršna sela, kjer je že bila na železniški postaji močna italijanska postojanka. Od tam so 7. julija nadaljevali pot na Verdun in v Kuzelno vas. Nihče jih ni opazil.

Zločin v Kuzelni vasi

Verdun je mala kmečka vas nedaleč od Gornjih Sušic. K njej sodita tudi kmetiji, ki sta oddaljeni dva kilometra v hrib. Gre za kmetiji Kump in Struna. Čeprav gre samo za dve hiši, imata tudi dvoje imen: Hrib ali Kuzelna vas. Slednje je še predvsem poznano borcem. Od kod tako ime menda ne ve nihče.

Ob pol enajstih so najprej prispeli Italijani in obkolili zaselek. Za njimi so prišli belogardisti in dobili doma oba gospodarja, Alojza Kumpa in Franca Struno. Aretirali so tudi Karla Krena iz Drganjih sel, ki je tisti čas služil pri

Kumpovih za hlapca. S konji je pogosto vozil za partizane. Oba gospodarja so zvezali. Začeli so jih zasliševati. Hoteli so izvedeti, kje so partizanske delavnice. Uspeha niso imeli, pa so zažgali skedenj, drvarnico in gospo-

darska poslopja. Vse je zgorelo, ves dolgoletni trud.

Vse tri so odgnali proti Malemu Riglu. Marija Kump je ostala sama s tremi hčerami, Strunova pa je imela šest otrok.

Med potjo proti Občici je neki partizan ustrelil proti koloni. Tisti trenutek je Karel Kren izkoristil in pobegnil. Kump in Struna ki sta bila zvezana sta morala naprej do Srebotnika pod Ram-poho ob vzhodu Kočev-

Kuzelna vas

skega Roga. Na vsak način so hoteli da bi povedala, kje so partizanske delavnice in skladišča. Privzeli so ju za drevo in neusmiljeno pretepali. Na koncu so oba zverinsko ubili.

Razjarjeni belogardisti so v Starih žagah zahtevali od Krizeja (po domače Vigler), da je iznakaženi trupli z vozom odpeljal k domačim v Kuzelno vas. Bilo je grozno kar sta tistega dne doživeli družini.

Belogardisti pa so kasneje pritiskali predvsem na Marijo Kump, ji obljubljali denar za novo gospodarsko poslopje, če bi povedala, kje so partizanske delavnice. Med njimi je bil najbolj zagrizen Ciril Turk iz Velikih Škrjanč pri Novem mestu. Uspeha spet niso imeli.

Pokojnega Kumpa in Struno so pokopali na Gornjih Sušicah. Tončka Lokar, aktivna sodelavka NOG iz Birčne vasi, je ostala do konca vojne pri Mariji Kump in ji pomagala. Z njo je delila dobro in slabo. Marija je v trpljenju ojeklenela. Še naprej je pomagala partizanom, največkrat s hrano in dobro besedo. Niso ji zamenjali pravili – partizanska mama. V njeni hiši so bili po kapitulaciji Italije politični tečaji, ki jih je vodil Milan Sila.

Zdaj imajo Kumpovi spet trdno domačijo. Tri hčere so poročene, najstarejša z možem pa je ostala doma. Samo eno željo imajo: da ne bi nikoli več bilo vojne.

Stanislav Erjavec

V spopadu s posebno izurjeno nemško skupino

Nemci so se trdno odločili uničiti partizane na Svinjski planini

Razmišljam o časih, ko smo hodili po grebenih Svinjske planine. Težko je opisati trpljenje iz obdobja 1944–1945 na tem območju. Dan za dnem v ofenzivah, mokri, premraženi. Prebijali smo se v visokem snegu, največkrat lačni in tudi ušvi. Počivali smo na koreninah mogočnih dreves, pod krošnjami. Ni bilo niti bolnišnic za ranjence pa tudi zdravniškega osebja ne. Pač, bili sta dve bolničarki s silno skromno zalogo sanitetnega materiala. Težje ranjence so prevzeli ljudje na naših kmetijah, zavednih in predanih delu za NOV. Seveda so se ranjenci zdravili skriti v hlevih, na senikih in podobno. Lažji ranjenci so ostali v bataljonu.

Naš severno koroški bataljon, ki je bil na položaju na Svinjski planini (v današnji avstrijski Koroški) je bil najgloblje v osrčju takratnega nemškega rajha. Nemci so si na vse moči prizadevali, da bi s tega območja pregnali partizansko vojsko. S svojo protipartizansko propa-

gando so vplivali na tamkajšnje prebivalstvo. Govorili so jim, da so komunisti divjaki, da pobijajo civilno prebivalstvo in porajajo cerkve. Tamkajšnji ljudje, ki so bili v večini primerov verni, so pogosto nasledili takšnim izmišljotinam. Zaradi tega je prihajalo tudi do izdaj.

Na jesen leta 1944, ko je zapadel sneg, so nas nemške enote popolnoma odrezale od glavnine partizanske vojske. Blokiral so reko Dravo, nas pa začeli preganjati z močnimi ofenzivami. Naše borce je lahko reševal samo pogum. Predvsem pa je bilo treba verjeti v zmago.

Bilo je proti koncu meseca januarja. Po celodnevem boju sta mi ozebli nogi tako močno, da ju nisem mogel več uporabljati. Nogi so mi zavili v zaklovinu. Čez čas sem tovarišem koristil tako, da sem v zaščitnici z ovitimi nogami brisal partizanske sledi.

Bilo je 13. marca, ko je naša začasno taborišče obkolila močna nemška vojska. Zdelo se je, da so se trdno odločili partizane dokončno uničiti. Po hudih dveurnih spopadih se je našim borcem uspelo prebiti. Prebijal se je vsak sam, kakor je vedel in znal. Nekateri so splezali na drevesa in se skrivali v košatih krošnjah, drugi so se poskrili v jarkih za vodo in nase navlekli veje. Bil sem med tistimi, ki se nam je uspelo izmuzniti iz nemškega obroča. Še istega večera sem s skupino tovarišev odšel iskat preostale borce. V bližini taborišča, kjer smo bili napadeni, smo naleteli na 12 mrtvih tovarišev. Med njimi sem prepoznal komisarja bataljona, tovariša Mitjana pa komandirja čete tovariša Boja, vodnika Vinka, tovariša Bertlana... Mnogih imen se ne spominjam več. Po dveh dneh smo se sešli s komandirjem Brankom. Rekel mi je, naj obiščem kurirske javke na območju Svinjske planine ter pripeljem v bataljon preostale raz-

kropljene borce. Naloga pa ni bila lahka. Po teh krajih so Nemci še vedno tičali v zasedah.

Obiskal sem tudi javko pri kmetu Matičku. Pri njem je bil skrit Tovariš Matija, ki je kasneje padel. Matiček mi je povedal, da je v gozdu nad njegovo domačijo v roko ranjeni komandant in da je z njim neka bolničarka. Res sem ju tam našel. Komandantu sem povedal, da se zbirajo tovariši, da bi postavili nov bataljon. Čez čas pa smo opazili, da se proti Matičkovi kmetiji pomika kolona približno petdesetih ljudi. Ali so Nemci ali partizani ni bilo mogoče ugotoviti, kajti bilo je že temno. Komandant mi je izročil svojo (rusko) brzostrelko in mi velel splaziti se do kmetije. Ničesar nisem opazil, nobenega vojaka, niti stražarja ne. Toda zadeva se mi je zdela sumljiva. Oprezal sem izza grma in se kasneje splazil do hleva. Še nikoli se mi ni zdela tišina tako neprijetna in sumljiva. Skozi okno sem opazil senco moške posta-

ve. Nič nenavadnega. Na sredini dvorišča je bilo veliko betonsko korito, kamor je tekla studenčnica. Samo njen šum je bilo slišati in včasih pasji lajež ter skovikanje sove. Stisnil sem se za tisto korito in čakal. Nenadoma sem opazil obrise treh ljudi in že tudi rožljanje mitraljeza. Enako kot na levi je bilo tudi na desni strani – mitraljez in trije vojaki. Zdaj sem bil obkoljen. Od hleva so v stisnjenih strelcih prihajali v smeri proti koritu, za katerim sem ležal. Zadrževal sem sapo in ko so bili le nekaj metrov od mene, z močnim glasom spregovoril: »Stoj! Kdo je?« V tem trenutku se je z nasprotnih smeri oglasil tišji »halt«. Samo hip za tem je moja brzostrelka pretrgala tisto obupno tišino, zaropotalo pa je tudi iz vseh ostalih strani. Svinčenke so tolkle ob betonsko korito in se iskrile.

Pognal sem se v beg navzdol proti gozdu in med tem izpusil brzostrelko. Začutil sem pekočo bolečino v ramenih.

Vrnil sem se in ob soju nemških raket našel svoje orožje. Uspelo se mi je prebiti v gozd. Kri je tekla vse močnejše. Toda uspelo mi je priti do kraja, kjer sta me čakala komandant in bolničarka, ki mi je nudila prvo pomoč.

Nekaj dni kasneje je kmeta Matička obiskala naša patrolja, Matiček jim je povedal, da je v tisti bitki padlo šest nemških vojakov in da je bilo tudi nekaj ranjenih. Šlo je za posebno izurjeno nemško skupino za boj proti partizanom.

Zakaj sem opisal ta dogodek? Predvsem zaradi tega, ker še vedno nekateri v Avstriji trdijo, da partizanov na avstrijskem Koroškem ni bilo. Spomeniki, kot je recimo tisti v Šentrupertu pri Velikovemcu, kjer je pokopanih 83 padlih partizanov iz severno koroškega bataljona, so dovolj zgovoren dokaz.

Ignac Zdovec

Nepozabni dogodek

Mama je bila zelo ponosna, ker je videla partizane

Ko je bila vojna, je bila moja mama še majhna. Spominja se, kako je bilo, ko je prvič videla partizana:

Neko noč je mamu prebudil klic. Klicali so njenega očeta. Takoj je vstal in šel k oknu. Nekaj je pošepetal, nato je poklical še mamu. Oba sta tiho odšla iz sobe, ker sta bila prepričana, da otroci še spijo. Mama je takoj vedela, da so bili partizani, ker so očeta klicali z imenom Vasilij. To je bilo njegovo partizansko ime. Do takrat je moja mama o partizanih samo slišala pripovedovati. Zelo rada bi jih videla. Vstala je, odprla vrata in jih opazovala z vrha stopnic. Sedeli so okrog mize. Bilo jih je osem in zelo mladi so bili. Z njimi je bila tudi mamina starejša sestra. Pri štedilniku je stala stara mama in kuhala polento. Očitno je bilo, da so jo partizani komaj čakali, saj so pogledali kar naprej obračali proti kotlu. Že nekaj časa je moja mama stala na stopnicah, ko jo je opazil partizan. Šel je ponjo na stopnice, jo vzel v naročje in jo odnesel k mizi. Stara mama je bila jezna in je hotela mamu zapoditi spat. Toda partizan je ni pustil iz naročja, dokler ni bila polenta kuhana. Ko so pojedli polento in mleko, je morala mama res spat. Partizani in ata so se nato pogovarjali še pozno v noč.

Mama je bila zelo ponosna, ker je videla partizane! Zelo rada bi se pri svojih prijateljicah s tem pohvalila. Partizanu pa je morala obljubiti, da o tem dogodku ne bo nikomur govorila.

BOJAN STRNAD
Osnovna šola Draga Bajca,
Vipava

Mala rešiteljica

Družina moje mamice je med vojno živela v Ljubljani, ki je bila obdana z bodečo žico.

Takrat je bila stara eno leto. Očeta ni imela več, ker so ga Nemci ustrelili v Begunjah kot talca. Ker so okupatorji to vedeli, so pri nas večkrat delali preiskave. Tako so spet enkrat prišli in na tleh zagledali mamico, ki je bila zelo pristrčna. Dva sta se z njo igrala, tretji pa je preiskoval stanovanje. Babica se je pošteno tresla, saj je imela v omari Slovenskega poročevalca in drugo prepovedano gradivo. »Kaj imaš v omari?« je vprašal Nemec. Rekla je, da ima nekaj perila. Že je hotel odpreti omaro, ko sta ga tovariša poklicala k mamici.

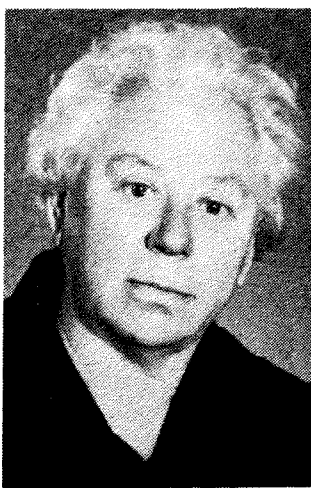
Tako je majhna deklica, danes moja mamica, po naključju morda rešila življenje sebi in babici.

LARISA KOSMINA
Osnovna šola Janka Premrla-Vojka
Koper

Med ženskami, ki smo se jih z vsem dolžnim spoštovanjem in zahvalo spominjali ob osmem marcu – mednarodnem dnevu žensk – je bila tudi narodna heroina Katja Rupena. Posebno prisrčen je bil ta spomin na novomeški osnovni šoli, ki nosi njeno ime...

FOTO: STOJAN PELKO

Spomini tovarišice Ide

»Rada jo imam, Višnjo goro, saj je bila v dneh, ko je šlo za naš obstoj, zelo zavedna«

»Nič kaj rada se ne spominjam, koliko sem v zaporu prestala,« je dejala tovarišica Ida Turkova, ko sem jo prosila, naj za TV 15 pove spomine na narodnoosvobodilni boj.

V rodni Višnji gori je končala pet razredov osnovne šole. Realno gimnazijo, znano po naprednih idejah, pa je obiskovala v ljubljanskem liceju. Pozneje se je vpisala na zobotehnično šolo in jo tudi končala. Takrat je bila v Ljubljani ustanovljena prva dentistična šola na Balkanu, ki so jo vzdrževali in organizirali zobotehniki sami.

Izpite za dentistko je polagala prav tisti dan, ko so v Ljubljano prišli Italijani. Takoj se je vrnila domov in pričela sodelovati v narodnoosvobodilnem gibanju. Povezala se je z Nacetom Fabijanom, ki je padel leta 1942 v Roški ofenzivi, in zbiral sanitetni material. Leta 1942 je na pobudo OF odšla v Ribnico na Dolenjskem, kjer je odprla privatno prakso. Ves čas je sodelovala s partizani. In 2. junija istega leta je njen stroček in zobozdravstveni material stal zložen v dveh kovčkih, s katerimi se je tovarišica Ida odpravljala k partizanom. Njeno odločitev je prekinila izdaja! Obkolili so hišo, v kateri je stanovala in jo aretirali.

Po tednu dni zapore v Ribnici so Ido Turkovo odpeljali v Kočevje, kjer je ostala mesec dni; pred vojaškim sodiščem so jo obsodili na štiri leta ječe.

Prvi zapor je prestajala v Benetkah in imenovali so ga »cassa penale« (hiša trpljenja). Nato so jo premestili v sodne zapore, kjer je spoznala Vido Tomšičevo, Cito Boletovo in sestre Žagar. Vodilne tovarišice so jih učile: biti nepopustljiv in dosleden v tej njihovi tihi borbi, polni dostojanstva – hkrati pa storiti vse, da se očuvajo za boj, ki so se mu, po vrnitvi iz zapore, priključile skoraj vse. Spominja se tudi Erne Muserjeve, ki jih je učila ruščine. Bile so neverjetno močne in njihove volje ni zlomila niti samica.

»Kmalu zatem sem bila še z nekaterimi zapornicami premeščena v zapor v Campobasso, kjer sem bila edina Slovenka.«

Ko so prišli Nemci, so vprašali paznika, kdo so zapornice. Paznik jih ni izdal, da so politične zapornice in to je bilo zanje veliko olajšanje. V Carbonariju je spet srečala Vido Tomšičevo in še druge sotrpinke. Pozneje jo je pot vodila v Gravino, kjer je bila zasilna bolnišnica in tja so iz Jugoslavije že pripeljali prve ranjence. S tretjo prekomorsko brigado je Ida Turkova prišla na Vis, prav v času, ko so zbiral zdravstveno osebje za Srbijo. Prijavila se je in odšla v Bari. Neke noči pa se je z letalom pripeljala v Srbijo in postala partizanka.

Po tolikih letih trpljenja si lepšega darila kot je bila svoboda tovarišica Ida ni mogla zamisliti. Pot zobne armijske referentke jo je vodila marsikje. In šele ko jo je nekega dne službena pot peljala mimo Višnje gore, je potrkala na vrata rodne doma. Oče je kar obstal in nemo zrl v dekle v uniformi... Kmalu je ne bi spoznal. Pozneje je službovala po Štajerski, Dolenjski, Primorski, Gorenjski in spoznala vso našo ožjo domovino.

»Kjer se ptiček zvali, tja si nazaj želi,« je rada govorila, ko se je po upokojitvi vrnila v Višnjo goro. »Videla sem veliko lepih krajev, vendar je Višnja gora najlepša.«

Danes je tovarišica Ida še vedno družbenopolitično aktivna. Je tudi članica lovske družine, častni član gasilskega društva in mladih rokometashev. »Zelo rada imam mlade in sem rada med njimi,« pravi. V poletnih dneh, ko rokometasji igrajo na bližnjem igrišču, jo je čestokrat videti med vrstami gledalcev, ali pa jih spremlja skozi okno.

Poslovila sem se in s seboj ponesla njene besede: »V vojni smo imeli zelo trdno voljo. Verovali smo v zmago in zdržali do konca. Danes, ko je Višnja gora mirna, tiha in svobodna, vemo, da nam je resnično lepo. Rada jo imam, Višnjo goro, saj je bila v dneh, ko je šlo za naš obstoj, zelo zavedna.«

Slavka Menard

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRA

Osmi marec je že za nami, pa vendar ne toliko, da bi iskrene želje najmlajših iz Bistrice ob Sotli in tovarišice Romihove ostale v uredniškem predalu:

Ure najboljših
na 8. marec
Vam želijo
učenci 3. razreda
in tovarišica
Milena

V Bistrici ob Sotli 2. III. 1978

K prazničnemu kramljanju bo prav gotovo prispevalo tudi tole pisemce:

»Lani decembra sem poslala svoj zadnji prispevek, zapis o tovarišu Ahlinu (upam, da ste ga prejeli!) in zdaj se oglašam z novim prispevkom, ki ga pošiljam skupaj z fotografijo,« piše Slavka Menardova. Povedala je, da kar naprej piše pesmi, spise in da se jih je že toliko nabralo, »da je že skrajni čas, da nekaj pošlje tudi TV-15«. No, in tako je obiskala nekdanjo borko in politično zapornico. Pravi, da jo je tovarišica Turkova lepo sprejela in da bi se ji želela za prijaznost zahvaliti tudi na straneh našega časnika.

In zdaj še tole:

»Kadar Slavka sreča borca, partizana, ki ji toplo stisne dlan, se spomni na radijsko oddajo, ki jo je poslušala lani na dan republike. »Oddaja Sonce svobode je končana. Sonce svobode pa bo ostalo! Grejmo se z njim in bodimo srečni!« so bile besede, s katerimi je napovedovalka sklenila oddajo.

»In spet se zavem,« pravi dekle iz Velike Loke pri Višnji gori, »kako nam je danes resnično lepo!«

Za zapis o tovarišu Ahlinu, draga Slavka, hvala in za vzpodbudne besede ob petnajstletnici TV-15 tudi. Kar prav bodo prišle.

Še ena čestitka – za druge žal ni prostora – ki jo ob osmem marcu pošiljajo »Solkan-ske sapice«:

Lepo pozdravljeni!

MILENA

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRA

POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI

Življenje bi bilo lahko tudi daljše

Marica Brejc

Samota? Upokojila sem se na lastno željo. Nisem odšla in se zaklenila v svoj svet. V vsakem obdobju, slehernega dne, v tem ali onem trenutku so se stvari nadaljevale ali začele. Da, mislili so včasih, da so borci samo še za v okvir; mi pa smo bili vselej in danes ni drugače, v prvih vrstah družbenopolitične aktivnosti. Danes ste me našli ob pletenju, toda v vseh letih po vojni na takšno ali podobno sprostitve niti pomislila nisem. Včasih sem vse noči pisala referate pa ne samo zase. Seveda smo po vojni znanje zelo pogrešali. Žal je bila vrsta borcev, ki jim to področje osebnega razvoja ni bilo dosti mar. Ni jih bilo malo, ki se jim je to v poznejših obdobjih maščevalo. Meni je pomagala večerna gimnazija, partijski tečajji...

Samota? Po tistem, ko so mi pomrli bratje sem mislila, da sem ostala sama. Vse pogostejše sem razmišljala o Viktorju in Alfonzu pa o Tomu, tudi o sestri Alojziji. Oče je bil rudar. Delal je v Nemčiji in Ameriki, tudi v Virovitici je gozdaril in vselej je bil najbolj srečen, kadar se je lahko vrnil domov, v Novake. Bil je zaljubljen v družino in v lepo slovensko besedo. Vsi pri hiši smo radi brali in se pri tem zgledevali po materi. Zdelo se je, da so ji knjige dajale moč, ko je rinila skozi gorje tedanjega časa. 'Morda', je govorila, 'si bomo kdaj le lahko kupili svoj kos zemlje in bajto na njej!' In morda bi se to tudi zgodilo, ko bi se ne začela prva vojna in osušila še zadnje kaplje revnega upanja, da bo bolje.

Od nekdanj obupa ni bilo v naši zavesti. Spominjam se Toma, ki je leta 1925 delal v ilegalni organizaciji TIGR in je dve leti kasneje emigriral v Avstrijo. Strašansko ga je razburjalo zapostavljanje delavstva. Toda bil je trdno prepričan, da tako ne more ostati. V Avstriji, kjer je za skromno mezdo trdo delal vse dneve, je njegov revolucionarni duh ojeklenel. Septembra leta 1928 je vstopil v avstrijsko komunistično partijo...

Tomo? Zelo sva se razumela. V obdobju, ko je bil organizator vstaje na ka-

mniškem območju, sem vedela za večino njegovih tajnih zadev. Tudi pomagala sem mu. Leta 1941 je bilo treba poiskati zanesljive ljudi. Seveda mi verjetno ni zaupal samo zato, ker sem bila njegova mlajša sestra. Vedel je, da sem bila vključena v sicer skromne začetke revolucionarne miselnosti žena na Kamniškem - v delavsko kulturno-prosvetno društvo Solidarnost. Prirejali smo tovariške sestanke, bralne večere, organizirali zborovsko petje in uprizarjali napredna odrska dela. Pomembna manifestacija skupnih naporov naprednega delavstva na Kamniškem je bilo recimo praznovanje prvega maja leta 1938 v Kamniški Bistrici pa protidraginjske akcije leto kasneje...

Tomo? Imel je močan vpliv na človeka in tudi v naši družini je bil nekakšen mentor. Izobrazilo ga je življenje in kot komunist se je moral veliko izobraževati. V tesnem stiku sva bila do leta 1942, ko je bil poslan na Primorsko.

Kdaj sem prišla v Kamnik? Leta 1934 sem prišla s starši k bratu Viktorju, ki je bil zaposlen v tovarni Knaflič (Utok). Izučeni je bil za strojarja, Alfonz pa se je v Idriji izučil za peka. Dve leti, dokler se tudi meni ni uspelo zaposliti, smo živeli z eno plačo. Na prehodu leta 1940-41 so me odpustili iz 'Barutane'. Doma so naredili preiskavo in ugotovili, da sem širila marksistično literaturo. Po dolgih mesecih se mi je uspelo ponovno zaposliti, tokrat v tekstilni tovarni. Delala sem do leta 1943. Tistega leta sem bila prvič izdana in odpeljana v Begunje. Po štirih mesecih so me izpustili. Vrnila sem se in nadaljevala z ilegalnim delom. Spomladi 1944 se je organiziral okrožni odbor Slovenske politične ženske zveze, katerega članica sem postala. In za tem izdaja na Komenski Dobravi! Takrat so nas zelo veliko aretirali. Begunje. Po približno petnajstih dneh nas je celovško vojaško sodišče obsodilo: sekretarko SPŽŽ Slavko Dovganovo na smrt, Maro Beštovo in mene na dvajset let ječe.

Sredi avgusta istega leta so nas odpeljali v nemško kaznilnico Aichach. Svoboda je prihajala po kapljicah.

Je bilo sploh kdaj poseben težko? Rada sem delala pa naj sem bila sekretarka AFŽ, poverjenik za prosveto, upravnica Dijskega doma v Kamniku (s partizanskimi sirotami!), podpredsednica občine v Kamniku, predsednica splošnega zbora...! Seveda, to so bile takrat neplačane dolžnosti. Sama ne vem, zakaj sem to poudarila. Morda zaradi sprememb, prijetnih in tudi tistih, ki te jezijo. Kadar gre za osebne koristi, nekaterim ljudem ni nikoli dovolj. Grem mimo nove stolpnice in si mislim: do teh prebivalcev najbrž ne seže nobena politična dejavnost; nimajo nobenih dolžnosti do skupnosti...! Glejte, tudi osmi marec smo med vojno in po njej popolnoma drugače praznovali - delavno. Danes se pogosto na ta račun pretirano je in popiva, nekoristno troši denar. Temu bi se morale žene upreti! Ne, ženska še vedno nima v družbi ustreznega položaja, še vedno je obremenjena s pretirano kopico bremen. Vodilni moški tovariši bi morali o tem več in pogostejše razmišljati in ne samo razmišljati. Zelo veliko je žena, ki bi lahko prevzele enake posle kot jih prevzemajo moški.

Samoti hočem iztrgati moč. Izničiš jo lahko s koristnim in poštenim delom v življenju, z dejanji, s katerimi si pridobiš prijatelje, znanje, tovariše. Me, ki smo bile skupaj v nemški kaznilnici, se še vedno sestajamo. Kdo ve koliko krajev smo obiskale, koliko dogodkov obudile. Sam je lahko prazen, zapuščen, dela nenavajen človek. Sam je, kdor se zaklepa pred svetom, s katerim mora živeti. Seveda, še vedno sem aktivna, še vedno bolj drugod kot pri pletenju: v odboru borcevske organizacije, v komisiji za tradicije NOV, v komisiji za zadeve borcev pri skupščini občine, pri glasilu 'Kamniški občan'...

Življenje bi bilo lahko tudi daljše!

Silvo Teršek

Najprej šola samoupravljanja in potem - tovarna

Tovariška vrata »14. oktobra« v Kruševcu so odprta mladim tehnikom, strojnikom, električarjem, ekonomistom. Samo - za razliko od mnogih drugih organizacij združenega dela, ta industrija ne pošilja pripravnikov naravnost iz šolskih klopi v tovarniške hale in druge proizvodne obrate. Mladi ljudje s šolsko diplomijo najprej preživijo mesec dni v šoli samoupravljalcev »Milentije Popović«. Odprta je bila pred dvema leti in od 642, kolikor jih je bilo doslej v tej samoupravljalški šoli, je diplome prejelo 350 delavcev, ekonomistov, inženirjev, druga polovica pa bo morala ponovno v samoupravljalške šolske klopi. Imenovana šola je bila odprta na predlog družbenopolitičnih organizacij v tej najstarejši tovarni v Kruševcu.

BORBA - 23. februarja 1978

Zakon in ljudje

Na temo - zakon in ljudje - je vezana tudi črtica, zabeležena na srečanju častnikov s predsednikom CK ZKS Francetom Popitom:

Neki kmetovalec mu je, pred kratkim, rekel: »Ta zakon o združenem delu mi zelo ugaja. Nič mu ni treba dodati in nič odvzeti. Pa vendar nam ta zakon ne nudi nič konkretnega.«

France Popit ni ovrget trditve svoje ga sogovornika. Rekel mu je nekako takole: »Prave vrednosti zakona se vidijo šele potem, ko se njegove odredbe uresničujejo v vsakodnevem življenju in delu. A to ne more storiti zakonodajalec - to je delo vseh delovnih ljudi in občanov.«

NIN - 26. februarja 1978

Gubčevci niso dobili ženske čete...

Hostniško življenje in naš boj sta kar sama poskrbela za to, da sta se oba spola enako preizkušala kot borca in človeka. Izjemen čas je pač terjal izjemne napore od vsakogar, od vsega našega ljudstva, od moškega in ženske, celo od otrok. In vsi skupaj smo bili hočeš - nočeš potrebni nekakšne »prevzgoje« za našo veliko stvar. Gubčevke smo se klicale teh zahtev, tistega časa, kmalu osvestile tudi brez ženske čete. Zelele smo iz sebe napraviti nekaj več, da bi zaslužnejše nosile partizansko kapo in naslov: borka Gubčeve brigade. Gubčeva brigada pa je bila znamenita brigada.

SOBOTNA PRILOGA DELA - 5. marca 1978

Graditi na - revolucionarnih tradicijah

Z negovanjem revolucionarnih tradicij se mora naš delavski razred upirati vsemu, kar je protisocialistično,

protisamoupravno in protijugoslovansko in kar je v nasprotju s politiko ZKJ ter graditvijo samoupravne družbe. Pozornost zasluži tudi priporočilo, da se je pri praznovanju zgodovinskih dogodkov treba vse bolj usmerjati h gradnji spominskih domov kulture, spominskih šol, otroških in študentskih domov, knjižnic, gledališč, galerij, muzejev, bolnišnic, cest, mostov in podobnega, torej objektov, ki spominjajo na revolucionarno preteklost, ki pa imajo tudi trajno praktično in družbeno vrednost. V ta namen je potrebno z družbenimi dogovori in samoupravnimi sporazumi zagotoviti materialna sredstva za njihovo gradnjo in vzdrževanje.

KOMUNIST - 30. januarja 1978

Zastonj oranje

Letno se v Jugoslaviji vrže stran okoli 170.000 ton kruha - tako trdijo najnovejši podatki poslovne skupnosti za promet z žitaricami. S tem bi, če računamo današnjo poprečno porabo kruha na prebivalca, lahko letno prehranili več kot dva milijona ljudi. Za ta, če lahko tako rečemo, v smeti vrženi kruh, je potrebno, da se poseje in požanje pšenice na 90.000 hektarjev zemlje.

Iz teh podatkov lahko povlečemo brezštevilne zaključke. Od tega, da proizvajalci ne vodijo računa o spreminjenih navadah (Slovenci, na primer, vse več kupujejo črni kruh, medtem ko na Kosovu prevladuje nakup belega!) pa do tega, da je sedanja ekonomska politika ohranjanja življenjske ravni s pomočjo depresiranih cen kruha prinesla to, da nekatere pekarne pečejo samo eno ali dve vrsti kruha.

Pa ne gre samo za to! Vrženi hleb odkriva še nekaj drugega - mnogo let bo potrebno, da spremenimo »jugoslovansko mentaliteto«. Kadar imamo nečesa preveč, kaj lahko mečemo stran. Varčevati začnemo šele takrat, kadar nečesa zmanjkuje, razmetavati pa takrat, ko zadovoljimo svoje osnovne potrebe.

NIN - 12. februarja 1978

Odpisani?

Vsi, ki gledajo in spremljajo beograjsko serijo Odpisani, se vprašujejo in vprašujejo, kdaj bomo dobili tudi slovensko in ljubljansko inačico omenjenih zgodb. Na to vprašanje je treba hudo pesimistično odgovoriti: najbrž nikdar in nikoli. Kajti za nas vse skupaj - pisce, realizatorje, publiko in kritiko - je že nepreklicno prepozno, ker so nas pač duhovito in brez predsodnikov prehiteli Beograjčani.

Pojdimo v tem nekrologu za še neronjeni ljubljanskimi Odpisanimi od misli k misli! Beograjčani imajo dobre ideje, veliko poguma, iznajdljivo dramaturgijo in fantazijo, pa tudi nekaj opore v realnih zgodovinskih dejstvih iz let ljubljanske ilegale 1941-1945, nimajo pa dobrih pisateljskih idej, imajo zelo malo poguma, preplašeno dramaturgijo in prav malo, malo fantazije.

Zato je rezultat jasen: Beograjčani pišejo scenarije, Beograjčani snemajo, mi pa seujemo, sestankujemo, se sporazumevamo in dogovarjamo o tem, kaj naj bi morebiti delali... Beograjčani pišejo zgodbe, mi pa pod egi-do visokih duhov literarnega Olimpa čakamo, kdaj se bo pojavil »veliki tekst« na temo narodnoosvobodilne ga boja, in vse kar se sproti pojavi na to temo, tako obsodimo, da še ni veliki tekst.

DNEVNIK - 22. februarja 1978

VORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI